

MLADIK

LETNIK VII. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1926. ŠT. 2.

Kruh.

Povest Slovenske Krajine. — Spisal Matija Malešič.

Drugo poglavje.

Ritoper se začudi.

»A li si bolan, Ivan?« Sukička, krčmarica, stopi na kuhinjski prag, sklence roke v naročju in skrbno motri sina, ki teše, da frče treske po vsej veži. V gostilniški sobi ni gostov, oče je nekje na polju, Lizike ni doma, mlajša deca so v šoli.

Na materine besede se Ivan presede in še urneje vihti bradvo.

»Nekaj te mori! Če nisi bolan, te nekaj mori.«

Ivan molči.

»Razodeni mi, laže ti bol — Če si bolan, ti skuham rož.«

Ivan naglo teše, ko da hoče z udarci bradve udušiti materine besede.

»Zakaj si se mi odtujil in mi ne zaupaš? Ivan, ali ti želi kdo na svetu več sreče ko jaz?«

Ivan sune nedotesano poleno po tleh, vrže bradvo po veži, si obriše pot s čela, vstane in se pretegne. »Ne morete mi pomagati. Tudi rože ne pomorejo!« Ne pogleda matere, stopi na prag in gleda proti Šiftarjevi bajti.

»Kaj si se sprl z Ilonko?«

Sunkoma se Ivan okrene in skoro plaho pogleda materi v oči. Kako da sluti njegove srčne utripe? Saj nista z materjo še govorila o njej; saj se je namenoma izogibala govoriti o njej — pa vpraša, ko da ve za vse najskritejše misli njegovega srca.

»Mati!«

»Kaj sta imela?« Čisto nič očitajoč ni njen glas.

»Na delo hoče! Z Ritoperjem!«

»Zato sta se sprla?«

»Saj se nisva sprla! Na delo hoče... Tega pa ne morem in ne smem dopustiti.«

»Zakaj ne?«

»Ilonka ne sme iti, ne sme, ne sme, ne sme!« Ivan korači po veži. »Saj veste, kako je tam po marofih! Za Ilonko pogleda vsak človek, ki jo sreča. Kaj bi bilo z njo na marofu med razbrzdanci?«

»Druge gredo tudi!«

»Za drugimi ne gledajo moški tako ko za Ilonko! Bolan sem pri mislih, če se spomnim, kako zija vanjo gospoda po Sobotil!«

»Če zijajo in gledajo! Sama ve, koliko naj ceni take poglede.«

»Ne prenesem, da bi odšla in bi bila sama med razbrzdanimi delavci! O, pretepel bi tistega, o katerem bi zvedel, da zija za njo in pase oči na njeni lepoti!«

»Pomiri se! Naj gre, vsaj stradali ne bosta z materjo.«

»Ne, ne in ne! Ne sme iti!«

»Braniti ji ne moreš!«

»Saj to je tisto!«

Materin pogled se zjasni. »Čemu bi ji branil? Naj gre pot, ki ji je določena. Ti... ti je itak ne moreš povesti na svojo pot.«

Ivan raztreseno pogleda mater. »Mati, ali ne bi mogli kako napraviti, da bi jima skrivaj dali toliko zrnja, kolikor bi ga Ilonka zaslužila pri Ritoperju?«

»Kak smoter naj bi to imelo?«

»Ilonka bi ne šla z Ritoperjem!«

»Pojde pa drugo leto!«

»Do drugega leta premislimo vse to in kaj drugega izmislimo. Ali pa se... ali pa se morda kako preobrne do drugega leta...« Ivan obstoji pred materjo in jo proseče gleda.

Strah je v materinih očeh. »Kako, kako naj bi se preobrnilo?«

»Pa znajte vse: brez Ilonke ne morem živeti!« bruhne Ivan iz sebe. In ko je izrečeno, se naglo obrne in korači po veži.

Mati je poparjena in ne najde prave besede. »Sinko... sinko...«

Molk.

Ivan zgrinja z nogo raztresene treske in ne pogleda matere.

»Moj Bog! Saj to ni mogoče!«

Molk.

»Mlad si še in nepremišljen! Nisi vsega natanko in trezno premislil!«

»Sto in stokrat že! Do pičice natanko! Pomagati si ne morem! Ilonka ne sme na delo!«

»Moj Bog, če zve oče...«

»Prej ali slej vendar zvel! Čim prej, tem prej in laže se privadi na misel...«

»Nikdar!« Ko grom udari očetova beseda v vežo. Z nogo je butil z dvorišča v zadnja vrata in stoji temnih pogledov na pragu.

Sukička obledi in se vsa trese. Ivanu drhte ustnice.

»Čim prej zveš, da ne bo evangeličanka nikdar gospodarila na tem domu, tem prej se spametuješ in si izbiješ tisto beraško mlekozobnost iz glave!«

»Nikdar!« vzplamti Ivan, dvigne glavo in kljubovalno gleda očeta.

»Res? Ne ve še niti tega, s čigavimi zobmi kruh je, pa se bo ženilo s prvo, ki se mu ponudi, ker ji diše naši z žulji pridobljeni dolarji in naša lepa domačija!«

»Ilonka se mi ne ponuja!«

»Čuješ, stara, ne ponuja se mu! Torej jo tvoj sinko zalezuje! Lepo si mi ga vzgojila, ko sem se pehal po Ameriki za dolarji. Le še mu dajaj potuho in zapiraj oči, ko bo moledoval okoli Šiftarjeve bajte. Veselje še doživiš...«

»Očel!« Ivan je ves rdeč v silni jezi.

»Potuho mu dajem?« Sukički silijo solze v oči.

»Le čmeri se! Ko ti pa pripoveduje, kako nevesto si je izbral, bi ga najrajši božala!«

Lizika pripoje po dvorišču in ne ve, kakí črni oblaki plovejo po veži.

»Čim prej je konec tvojih neumnih sanj, tem bolj zate! Pri čem si, veš!«

»Vem!« Ivanove oči gore v čudnem sijaju. Matere je strah. »Ker ste že prisluškovali, ste čuli, kar sem rekel materi. Pri tem ostane.« Ivan si otepa treščice s hlač.

»Pri čem ostane?«

»Brez Ilonke ne morem živeti!«

»Potem izbiraj! Ali dom ali njo! Ali...« Sukič ne dokonča, ko da ni vredno govoriti, in se umakne Liziki, ki hoče v vežo.

»Dobro! Če ste si Vi prislužili dolarje in si postavili dom, si jih prislužim tudi jaz!«

»Na cesti sem jih pobiral!«

Ivan si potisne klobuk na čelo in odhaja s trdimi koraki.

»Ivan, Ivan!« ječi Sukička in si briše s predpasnikom solze.

Lizika je osupla. Zre za bratom, pogleduje očeta, pogleduje mater. Ne more razumeti čudne trdote v očetovem obrazu, ne more razumeti materinih solz, ne more razumeti trdih in odločnih bratovih korakov.

Ivan hiti s povešeno glavo mimo Šiftarjeve bajte. V srcu čuti, da ga gleda dvojje milih oči, pa ne dvigne glave; zebe ga v duši, ker čuti, da mu sledi dvojje sivih oči z domačega praga. Hiti, hiti in zavije v Ritoperjevo krčmo.

»Si mu dala denarja?« vpraša Sukič ženo. »Naravnost v Ritoperjevo krčmo ga nese. Pit gre!«

»Moj Bog, kaj bo iz tega?« vzdihuje srce, ki ne more ugovarjati možu, ki ga pa boli sinova bol.

Lizika je vsa vznemirjena in še vedno ničesar ne razume.

Ivan plane razgret pred Ritoperja, ki ogleduje načrte za novo hišo. »Dobro, da ste sami!«

Ritoper se začudi. Sukičevi niso njegovi gostje. In v Ivanovih očeh plamti čuden ogenj.

»Na samem hočem z Vami govoriti.«

»Le govori! Če ima Vaša gostilna ušesa, moja jih nima!«

»Ali pojde Šiftarjeva Ilonka z Vami na poljsko delo?«

»Obljubila je, da pride jutri k pogodbi. Torej pojde!«

»Tudi jaz pojdem z Vami!«

Ritoper se čudom čudi! Majhne oči se širijo, ko da ne verjamejo. Da je prišel Sukičev Ivan prosit denarja na posodo, da je prišel prosit pijače na kreda — tako bi se ne širile drobne oči.

Beseda je na jeziku, misel je v glavi: le kako je to mogoče? Sukičev Ivan? Naslada je pomisliti: Čakaj, stari Sukič, tako ti Ritoper poplača vso tvojo odurnost in sovraštvo! Palirjeve oči se pasejo z zadovoljstvom na krepki postavi, na utrjenih mišicah, na neizrabljeni moči Sukičevega Ivana. »Da bi šel...« vpraša, ko da ne more verjeti, ali pa da sploh kaj reče in ne pokaže preočito svojega veselja.

»Pojdem, če pojde Ilonka!«

»Ti si mi fant! Vse kaj drugega ko tvoj oče!« Ritoper skoči izza mize in seže Ivanu v roko. »Sedi!« Ponudi mu stol, postavi na mizo pol litra vina, natoči kupico in trči z njim. »Fant si, Ivan! Ilonka mora biti ponosna na takega fanta! Pij!«

Tretje poglavje.

Ritoper je darežljiv in postrežljiv.

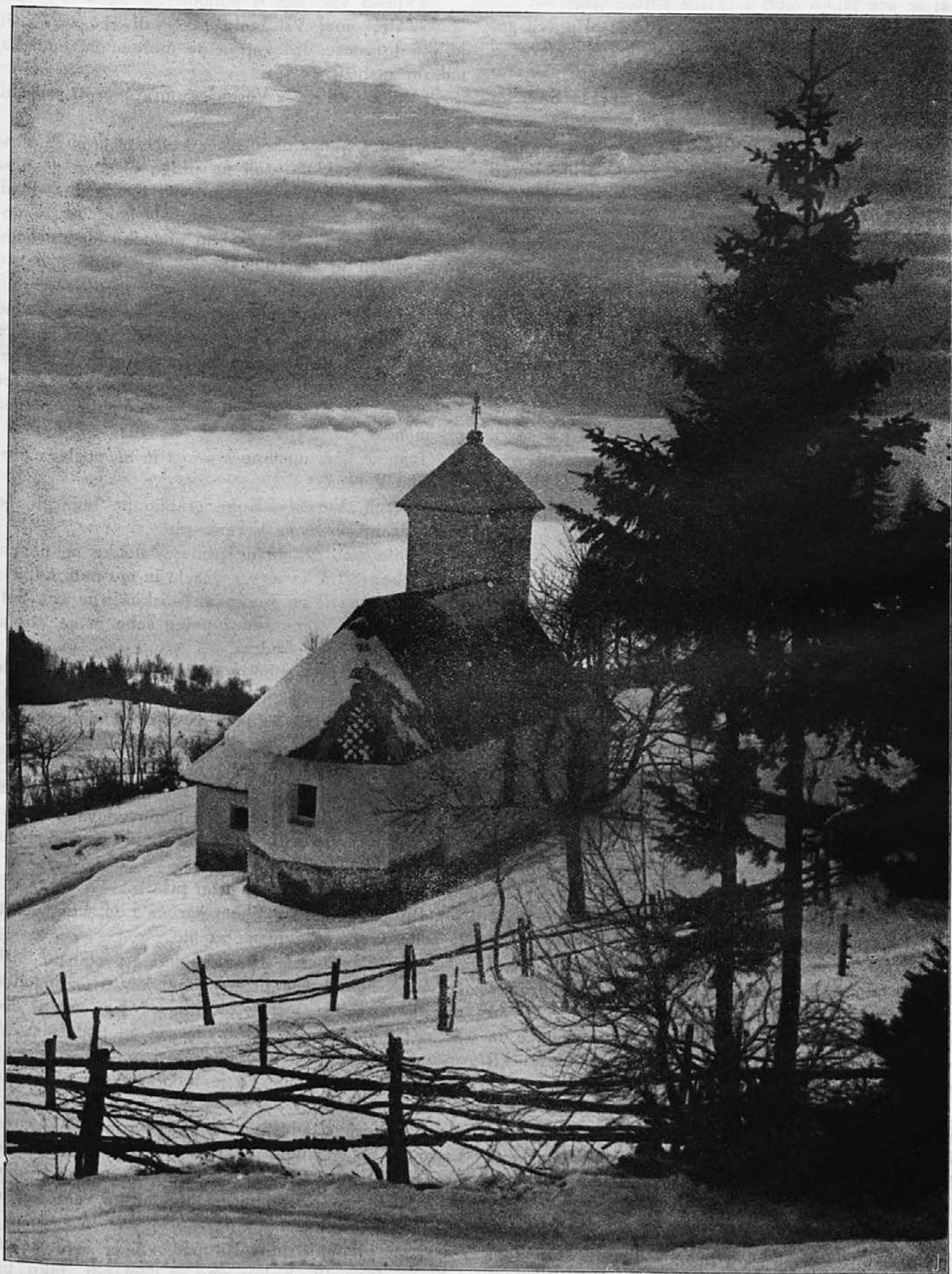
»Saj ni Ritoper tak ko govore o njem!« pomisli Andraž, ko vrti kupico vina med rokami in nataka materi. Skoro se boji, da ne bi preveč popil.

»Ni zastoj niti kapljica, ki jo popijemo,« misli Mikloš Horvat, Gezov stric, in si nataka, nataka in pije.

Tesna Ritoperjeva gostilniška soba je polna ljudi. Časar, bivši orožnik, piše pogodbo.

Ritoper se preriva med ljudmi, odhaja iz sobe s praznimi litri, prihaja s polnimi in sili ljudi piti. In ne reče ničesar, če ponudi delavec, ki se mu zapíše, svoji ženi kupico vina ali kos kruha. Darežljiv in postrežljiv je Ritoper in prijazen na vse strani. Ne šteje litrov, ne šteje hlebcev belega kruha, ki jih nosi Lina na mizo.

Pri mizi ob peči sede radovedneži, ki se jim ni treba zapisati Ritoperju! Tem šteje Ritoper litre, Lina jim ne nosi hlebcev kruha. Njihove skrinje niso prazne, pri Ritoperju ne jedo kruha, pit so prišli, da napasejo radovednost.

Sv. Ambrož, cerkljanska podružnica, pod Krvavcem, (1086 m visoko.)

Sukičev Ivan pojde z Ritoperjem! Ne iz potrebe! Saj se oče lahko meri s samim Ritoperjem!

Geza pojde! Za kuharja! Le kdo je pripravil gospoda Gezo do tega? Pa ne Lina, okoli katere se smuče?

»Kaj ne pojde Veren s teboj?« vpraša Sotlička Ritoperja.

Ko na žerjavici je Ritoper. Vé, da se mu izmuzne Sukičev Ivan, Andraž in Ilonka, če ne pride Veren k pogodbi. Andraž, mladi hrast! Ivan, neizrabljena sila! Sukičev sin! Veren, delavec, ki postori za tri! »Kaj vem, kje se mudi toliko časa!« Malomarna je Ritoperjeva beseda in na videz brezskrbna.

»Podlesnik je bil danes pri njem! S Podlesnikom pojde!« reče nekdo pri mizi ob peči.

Ritoper ga presliši.

»Pojdiva, Ilonka! Če ne gre Veren, te ne pustim!«

Ivan hvaležno pogleda Šiftarko. Ritoperju ne uide ta pogled.

»Andraž, ne pojdeš z Ritoperjem! Ako že ni drugače — s Podlesnikom! Kjer Veren, tam ti!«

»Saj pride Veren!« Ritoperju je vroče. Oddrobni iz sobe in steče proti Verenovi bajti.

Veren stoji na pragu.

»Pogodbo pišemo! Zakaj te ni?«

»Kaj ne moreš brez mene?«

»Ali si čuden! Pomisli vendar: po deset kil pšenice na mesec ti dam več ko drugim!«

»Koliko jim pa daš?«

»Po petindvajset kil pšenice in po petindvajset kil rži na mesec! Julij ne šteje! Za julij dobi vsak posebno plačo: tristo kil pšenice, tristopetdeset kil rži, sto kil ječmena, sto kil ovsal! Vse natanko napišemo v pogodbo!«

Veren na tihem računa.

»Tak pojdi k pogodbi!« Ritoper ga vleče za rokav.

»Podlesnik je bil pri meni...«

»Veren! Pri tehtanju v jeseni bom zatisnil oko!«

»V svojo korist!«

»V tvojo! Pljuni mi v obraz, če ne!«

»Pa napišeš vse v pogodbo?«

»Pojdi, pomeniva se po poti! Vidiš, težko je to! Če dam tebi, bo hotel Horvat tudi imeti! In vsi drugi!«

Veren obstane. »Ne vpišeš v pogodbo, da mi daš za vsak mesec po petintrideset kil pšenice in po petindvajset kil rži? Za julij pa tristopetdeset kil pšenice in drugo kakor drugim?«

»Pomeniva se, kako napraviva. Vsi bodo hoteli imeti, če napišem tebi! Na besedo — vse obljubljeno ti navržem! Pljuni mi v obraz, če ti ne navržem šestdeset kil pšenice.«

»Ne boš, Ritoper! Preslepil si me že tolikokrat, da ti ne verjamem več! Ali vpiševa vse do zadnjega zrna v pogodbo — ali pojdem s Podlesnikom!«

»Rekel sem že, da mi pljuni v obraz...«

»Pljunil bi ti lahko tudi lansko leto.«

»Štefan!«

»Vpišeš vse, kar si obljubil?«

»Zatreš me! Vsi bodo zahtevali več. Pomisli, koliko to znese. Iz svojega ne morem dati, nekaj moram zaslužiti.«

»Vpišeš, ali ne?« Veren se obrača proti svojemu domu.

Ritoper menca okoli njega ko po trnju in ga ulovi za rokav. Vidi, da stoji na pragu njegove gostilne Sukičev Ivan, ko da se pripravlja k odhodu. »Pojdi z menoj, Štefan, pojdi z menoj! Nekako se že pogodiva. Pa napraviva posebno pogodbo, da ne bodo drugi vedeli in sitnari!«

Veren korači z njim.

»Vedno sem ti pri roki, kadar kaj rabiš. Vedno sem ti pomagal, kadar si česa prosil. Pa bi hodil z drugim? Zame bi bila sramota, da greš s Podlesnikom ali Kūharjem. Tudi zate bi ne bilo koristno, da greš z drugim. Ko si z doma, ima žena najbližjo pomoč pri meni.«

Ivan se jima umakne s praga in ne pogleda preprijazno Verena.

»Veren, Veren!« Roke grabijo po kupicah, od vseh strani ponujajo Verenu piti.

»Bala sem se, da ne prideš. Ilonke ne pustim brez tebe.« Šiftarka je vsa vesela in mu nudi kupico.

»Saj popaziš na Andraža. Neizkušen je še.« Sotlička ponuja Verenu sedež poleg sebe in se vživlja v misel, da pojde Andraž.

Ivan se vrne v sobo in šepne Ilonki na uho: »Oče gre po cesti. Morda pride sem.«

Ilonka pobledi. »Zakaj pa siliš na delo, ker ti ni sile?«

»Zakaj greš ti? Kaj te nisem prosil?«

»Pri meni je drugače...« Ilonki zastane beseda. O daljnem svetu mu ne more pripovedovati, o revščini mu noče govoriti. Odmakne se od Ivana in stisne k materi.

Časar piše pogodbo, piše, piše.

Ritoper nekaj na tihem naroča Lini. Lina odhiti iz sobe. Geza se zmuzne za njo.

»Ta je pa lep!« Horvat udari s pestjo po mizi, da odskočijo kupice in se zamajejo litri. »Pogodbo pišemo, Časar piše, piše. Kaj piše? Kaj vemo? Ko da nas ne briga. Na slepo ničesar ne podpisem.«

»Saj res!« se oglasi nekateri.

»Glavo izpolnim! To je itak sama formalnost!« se obregne Časar.

Nekaterim zadostuje ta važna izjava. Gospod Časar že ve, kaj dela in kako je treba. Horvata ne premoti beseda, ki je ne razume. »Formalnost sem, formalnost tja. Ne podpisem, dokler ne vem, kaj je vse napisano.«

»Saj prečita!« miri Ritoper. »Sicer smo se pa tako že domenili. Kakor smo se domenili, tako bo napisano.«

»Do dobra se še nismo domenili. — Kaka bo hrana? Kdo plača vožnjo?«

»Geza, tvoj nečak, je kuhar! Ali smo imeli že kdaj boljšega kuharja s seboj? Ko v Budimpešti po hotelih boste jedli.«

Nekdo se nasmeje.

Horvata ne zmede smeh, vendar o kuhi noče več govoriti. »Kdo plača vožnjo? Napisano mora biti, sicer nas v jeseni oslepariš za nekaj težko prisluženih kil silja.«*

»Horvat, pazi, kaj govoriš! Vožnjo vam plačam tja in nazaj! To vpišemo v pogodbo! Ne pozabi napisati, Časar!«

»Plače nam nisi še določil. Le obljubljal si jo.«

»Kar sem obljubil, dam in bo napisano. Povedal sem ti, koliko dobiš.«

Vse oči so uprte v Verena.

Ritoperju je vroče. Plaho pogleda Verena in ga prosi z očmi, naj ne pove, koliko mu je obljubil.

Veren molči in pije.

»Pošten je Veren,« misli Ritoper in zmigne z ramo. »Horvat, pojdi h Küharju, pojdi s Podlesnikom, če bolje plačata. Ali ko boš v zadregi, stopi tudi h Küharju in Podlesniku. K meni ne pridi!«

Ko mrzla ploha deluje Ritoperjeve besede na Horvata. Vsi vedo, da tiči do grla v dolgovi pri Ritoperju in da ga Ritoper lahko zaduši, kadar se mu poljubi.

Časar piše, piše.

Horvat izpije kupico vina na dušek in si opomore. »Koliko dobi Veren?«

V Ritoperju kipi žolč. »Zasluži gotovo več ko ti.«

Peter Puvis de Chavannes.

Rivni ribič.

(Pariz, Luksemburški muzej.)

»Premalo! Podlesnik daje po dve kili pšenice na mesec več.«

»Pa za žetveni mesec plača manj. Kje dobite tisti, ki boste vseh sedem mesecev delali, večjo plačo za julij ko pri meni? Po tristo kil pšenice, po tristopetdeset kil rži, po sto kil ječmena in po sto kil ovsal. Tudi ženske plačam za julij bolje ko vsak drugi palir. Kdo plača bolje?«

»Kühar!« pove kratko Horvat.

»Ni res! I Podlesnik i Kühar sta sklenila letos slabši pogodbi z veleposestvi kakor jaz. Nikomur nista mogla več obljubiti za julij ko jaz.«

»Meni sta že obljubljala več. Verenu najbrže tudi.«

»Če mu nista še več obljubila!« vzklikne nekdo.

Horvat je trdovraten. Saj to je edina priložnost, da Ritoperju lahko ugovarja. »Koliko dobi?«

»Slišal boš. Tudi zanj napiše Časar.«

Veren dvigne glavo.

»Dobi Veren več ko jaz?« sili Horvat.

»Rekel sem ti, da zasluži več.«

»Koliko dobi več?«

»I, sitnost! Koliko? Toliko mu napiše Časar ko tebi.« Ritoper pomežikne Verenu.

»Po deset kil pšenice dobim na mesec več ko drugi. Za sedem mesecev dobim torej sedemdeset kil pšenice več ko drugi moški. Petstodvajset kil pšenice dobim za vseh sedem mesecev, rži in ječmena in ovsal pa dobim toliko ko drugi odrasli moški. To napiši, Časar!« Veren govori trdo, počasi in razločno ter zre ostro Ritoperju v oči.

»Oho, tako je to!« Horvatu sili kri v glavo,

* Zrnje, pravzaprav žito, vseh vrst.

Ritoper zeleni v jezi. »Kaj se nisva domenila, kako napraviva glede priboljškov?«

»Tako sva se domenila.«

»Če ti kaj navržem, sem rekel...«

»Pisano mora biti, ali... ali pojdem s Podlesnikom.«

»Veren dobi, mi pa ne. Čujete, možje in fantje?« Horvat ogorčeno vstaja, ko da misli oditi. Sovražno ga gleda Ritoper, na jezik mu silijo kratke besede: Plačaj, Horvat, plačaj svoj dolg takoj — pa pojdi! Obračunala sva! Če ne plačaš, naj poje boben! — Horvat je naglo pil in noče razumeti sovražnih pogledov. »Ali nismo možje kot Veren? Saj mu nismo nevoščljivi. Ali v pogodbo piše Časar, da dobi vsak odrasli moški toliko kot jaz, in ne toliko kolikor je obljubljeno Verenu.«

»Verenu navržem brez pogodbe, kolikor sem mu obljubil.«

»V pogodbi mora biti pisano vse, do zadnjega zrna.«

»Veren, ne začenjaj še ti!«

»Mi ne misliš napisati mesečno po deset kil pšenice več? Po petintrideset kil pšenice na mesec in po petindvajset kil rži mesečno?«

»Vsi zahtevajo, če ti napišem! Če dam vsem, so vsa moja pota, vse moje skrbi, vse moje delo zastonj! In še iz lastnega bi moral dati. Saj sem ti povedal, kako in kaj. Veže me že sklenjena pogodba z veleposestvom.«

Veren vstane. »Srečno!« reče Šiftarki in Sotlički, prerine se do vrat in s trdimi koraki odide.

Mučen molk zavлада v sobi. Časar neha pisati, vtika cigaro v ustnik in pogleduje Ritoperja. Vzravan in ponosen pogleduje Horvat potrtega Ritoperja. Sam s seboj je zadovoljen in vesel Ritoperjeve zadrege.

Ritoper se sesede na stol in si briše pot s čela. Da morem razdreti pogodbo z madžarskim grofom, danes jo razderem. O, še prosili bi me, da vas popeljem na delo in k zaslužku in h kruhu. Saj morate umreti gladi, če vas ne popeljem na delo. Ljudje, ljudje, trudi se človek za vas, peha se za vas, živi brez mirne ure za vas — pa mi delate take skrbi! Tako govori pogled, ki bega od enega na drugega in očita in prosi usmiljenja. Ves potrj je palir.

»Nekaj nam vsakemu navržite! Naj napiše Časar! Pa podpišemo in mir besedi!« pravi Andraž modro in važno.

»Saj bi rad, verjemite mi, da bi rad, če bi mogel! Pa ne morem in ne morem! Izgubo bi imel.«

»Vsaj po tri kile pšenice mesečno vsakemu več! Po osemindvajset kil pšenice in po petindvajset kil rži mesečno, za julij pa kakor domenjeno...«

»Vsaj nekaj...« pomaga nekdo Andražu.

Ritoper potegne izpred Časarja kos papirja in začne pisati po njem številke.

Polglasen pogovor se razprede med ljudmi. Horvat sede, si natoči kupico vina, jo zduškoma izpije in šepne sosedu: »Nekaj bo le! Vrtati moraš pri tem skoporitcu! Da še jaz molčim?« In zopet si natoči, da ne bi premalo oškodoval Ritoperja.

»Kaj se vtikaš, če sam ne pojdeš?« kara Sotlička Andraž.

»Zakaj ne bi šel? Le preračunite, koliko zaslužim!«

»Brez Verena te ne pustim.«

»Ne bodite sitni!« Andraž obrne materi hrbet.

»Saj je ne pustite, ker ne pojde Veren?« povpraša Ivan Šiftarko. Up gori v njegovih očeh.

»Kaj vem, sirota, kaj naj napravim. Saj o ženskah še ne pišejo v pogodbo, premislim šel!«

»Snedel me bo kdo,« se obregne Ilonka na mater.

»Dober večer!« Sukič vstopi.

Kot bi odrezal, potihne sleherna beseda. Vse oči so uprte v Ivana.

Ivan vrti kozarec med prsti in gleda vanj. Nosnice mu rahlo drgetajo. Čuti na sebi radovedne poglede, čuti, da ga ošine očetov pogled. Rdečica mu plane na lica.

Ilonka prebledi in se skuša skriti za mater.

Časar dvigne papir čisto k nosu in preleti z očmi vrstice, ki jih je napisal.

Ritoper računi, računi in ne dvigne glave.

»Dosti vas je danes tu. Moja gostilna je prazna, pa sem prišel pogledat k sosedu!« reče Sukič in gleda, kam bi prisedel. Čuden naglas imajo njegove besede. Vsi vedo, da Sukičeva noga še nikdar ni prestopila Ritoperjevega praga.

Gostje pri mizi ob peči se stisnejo in mu ponudijo sedež.

Napetost je vstopila v sobo s Sukičevim prihodom. Pozabljena je pogodba, pozabljen Horvatov nastop, pozabljen Verenov odhod. Kako se pogledata Sukiča?«

Ritoper preneha računati. Ne da bi dvignil oči od računov reče: »Po kili pšenice mesečno navržem tebi Horvat, tebi Andraž, tebi Ivan...«

»Našemu Ivanu?« vpraša Sukič ostro.

»O,« se zdrzne Ritoper.

»Ivanu Sukiču?«

»Pogodbo delamo!« Rezek je palirjev glas. Sukič še ni zapil počenega boba pri Ritoperju in ne zasluži obzirnosti, ob tej priliki še najmanj.

»Odraslim domačim moškim navržem po kili pšenice mesečno, za julij ne navržem, ker itak dobite dovolj. Več ne morem ni zrnca! Še ta pšenica gre iz mojega zaslužka. Navržem, da bo mir in ostanemo prijatelji.«

»Ali dobi Geza, naš kuhar, tudi po šestindvajset kil pšenice na mesec?« vpraša Horvat, ki je opazil vstopivšega Gezo.

Nekomu uide smeh.

»Kaj Vas briga?« Geza ježno ošine ujca in se obrne do Line, ki je vstopila z njim.

»Koga pa briga, če ne mene? Ali boš sam nosil zrnje v mlin?«

Pritajen smeh se oglasi za mizo. Nekaj pogledov motri Gezovo mestno obleko, nekaj pogledov obvisi na njegovih žoltih dokolenicah.

Gezo jezi smeh tembolj, ker bi se i Lina najrajši zahihitala.

»Kar zaslužim...«

»Lahko spraviš!«

»Pri Vas ne spravim!«

»Tako?«

»Tudi Geza dobi po šestindvajset kil pšenice mesečno, če se obnese in...«

»Čeprav ne, gospod Ritoper! Prav mi je, kar in kakor napravite.« Z malomarno kretnjo obrne Geza ujcu hrbet in pošepeta Lini nekaj v uho.

»Vidiš našega gospoda!« Horvat bi rad smešil Gezo, ko da mu ni prav, da se toliko vrti okoli Line. Ritoper mu ne da govoriti.

»Piši, Časar!«

»Premalo je, Ritoper! Borih šest kil pšenice... Koliko nam bo s temi šestimi kilami pomagano?«

»Ne bo vam dosti, meni pa je to ogromna škoda! Le računajte: vsakemu šest kil več iz lastnega! Ni zrnca več ne morem dati! Še to prosim: ne pravite drugim iz sosednjih vasi, da sem navrgel vam po kili mesečno. Vsi so se pogodili brez priboljška. Če zvedo?! O, kaki ste! Slednje zrnice bi izmозgali iz človeka, iz lastnega zaslužka vam moram dajati!« Ritoper zmaje z glavo, zamahne z roko, ko da hoče odgnati težke misli, pograbi izpraznjene litre in gre po vino.

Časar piše.

»Matí, če mislite, da bi ne šla...« šepeta Ilonka. Strah je v njenih žilah. Stari Sukič jo pogleduje izpod obrvi.

»Kaj vem, kako bi bilo bolje?«

»Če gre Veren s Podlesnikom...«

»Ne hodi, Ilonka! Še je čas!« prosi Ivan.

»Kaj se toliko brigaš zame? Tebi ni treba iti! Dovolj kruha imaš vsak dan in nisi nikdar lačen! Čemu siliš in še mene spravljaš v sitnosti? Le poglej očeta...« Ilonki zastane beseda. Srepo zre stari Sukič na njo in na sina.

Ivanu je vroče ko v zakurjeni peči.

»Matí, pojdiva domov! Saj jutri lahko podpišem! Ali ne, ne! Saj ste rekli, da me brez Verena ne pustite!«

»Pojdimol!« sili Ivan.

Trdih korakov vstopi Veren. Temen je njegov obraz.

Vsi se začudijo in ga vpraševaje gledajo.

»Ali daš mesečno po petintrideset kil pšenice in po petindvajset kil rži?« Skoro hripav je Verenov glas.

»Kakor dogovorjeno!«

»In napišeš v pogodbo?«

»Pa napiši, Časar! Šestdeset kil pšenice dobi Veren več.«

»Sedemdeset kil! Sedem mesecev bom delal zate!«

»Za julij ne morem dati!«

»Rekel si na vsak mesec po deset kil pšenice več!«

»Napiši, Časar! Še to prenesem, dasi si me s svojo trmo spravil ob par mernikov pšenice, ki mi jih ne bi bilo treba plačati, da si hotel po dobrem!«

»Oho...« plane Horvat pokonci.

»Verenu lahko podarim vse silje, kar ga zaslužim, če hočem. S tem te nič ne oškodujem! Kadar boš tako delal ko Veren, dobiš tudi tako nagrado. In če boš držal jezik za zobmi, dobiš še več! Sicer pa, Horvat! Tudi tebe čakam za obresti!« Palirjeve oči tako nedvoumno in presunljivo gledajo Horvata, da ga mine veselje do nadaljnjih ugovorov.

Časar piše, piše, piše.

Veren si potisne klobuk na oči, sede k mizi in poseže po kozarcu. Vsi vidijo, kake sledove je pustil boj, ki ga je dobojeval, na njegovem obrazu in v njegovih očeh.

Vrelo je v Verenu, ko je odšel. Jesen za jesenjo si je ponavljal in se zaklinjal, da ga Ritoper nikdar več ne ogoljufa. In vendar! Kako zvito ga je hotel speljati na led! Napisati toliko ko drugim, v jeseni pa lepo reči: Toliko je napisano, toliko dobiš. Izgubo imam! Čisto po Ritoperjevo! Odločnih korakov je hitel domov in sklenil, da stopi na vse zgodaj jutraj k Podlesniku in mimogrede povpraša tudi pri Kūharju. Doma pa se je zamajala vsa jeza na Ritoperja in je zašepal trdni sklep. Sijali so obrazi otrok. Z velikimi kosi belega kruha so rajali po sobi, zadovoljnost je blestela v ženinih očeh. Še Štefanček je pozabil na svojo nejevoljo, ker ne pojde na delo. Žena je slutila iz temnega pogleda, kaj vre v možu, skalilo se ji je zadovoljstvo v očeh in je rekla: »Saj ni tak! Pogled, še v nedeljo jim nisem mogla razdeliti takega kruha! Lina je prinesla! Rad pomaga! In poleti, ko te ne bo in pride ura in bo hudo — kam se naj obrnem? Pri roki je Ritoper in rad pomore...« Brez besede se je obrnil in vrnil k Ritoperju.

»Vendar pojdeš?« šepne Sotlička, ga sune s kormolcem in mu ponuja kupico. »Kamen se mi je odvalil od srca. Saj popaziš na mojega Andraža?«

Veren izpije in ne odgovori, ko da ga je sram pred ljudmi, ker je klonil pred Ritoperjem.

»Štefan, gledal boš na mojo Ilonko? Veš, da mi je vse na svetu. Ne veš, s kako težkim srcem jo puščam v svet in izpred oči.« Šiftarka še vedno ni prav odločna, ali bi pustila Ilonko na delo ali ne.

Ivanu je vroče; očetov pogled leži nepremično na njem in ga žge.

»Pojdeš, ker pojde Verena?« vpraša trpko in očitajoče Ilonko.

Ilonka čuti na sebi srep pogled starega Sukiča in Ivanu ne odgovori ničesar.

Ivan jo dvomljivo pogleda, si potisne klobuk na oči in odide iz sobe.

Sukič v dušku izpije kupico vina, pomigne Lini in naroči novo merico.

Ritoper menca roke, pogled mu nemirno plove in bega po sobi in se ustavlja na vratih, skozi katera je odšel Ivan. Zgrabi za prazen liter in odhiti z njim v vežo.

»Prehladiš se,« kara skrbeč palirjev glas.

Ivan je oprt na podboje vežnih vrat in zatopljen v težke misli. Zdrzne se, ko ga nagovori Ritoper, in ga raztreseno pogleda. Zamahne z roko, ko da mu ni ljubo, da ga moti palir, in stopi pred hišo.

Nemiren se vrne Ritoper v sobo.

Škrtanje peresa po papirju preneha, vsi pogledajo na Časarja.

»Si napisal?« vpraša Ritoper.

»Sem!« Časar si prižge ugaslo cigaro.

»Prečitajte!« sili Horvat.

Časar si nastavi kupico vina na usta, počasi in premišljeno pije ter zre pri pitju na Ritoperja.

Palir je neodločen. Ivana ni v sobi. Sukič zre ko gad nanj.

»Bomo podpisali kar na slepo?« vpraša Horvat.

»Ali prečitamo?« Časar vstane in važno gleda po navzočih.

Ritoper se ne more odločiti in se izogiblje Časarjevim pogledom.

Še preden mu veli Ritoper z očmi, začne čitati: »Pogodba je sklenjena med Aleksandrom Ritoperjem, palirjem, na eni strani, na drugi strani med poljskimi delavci Štefanom Verenom, Miklošem Horvatom, Andražem Sotličem, Ivanom Sukičem...«

»Kdo je ta Ivan Sukič?« prekine stari Sukič Časarja.

Časar dvigne pogled in karajoče pogleda Sukiča.

»Pogodba se tiče določenih oseb, drugih se prav nič ne tiče!« mrmra Ritoper. »Čitaj, Časar!«

»Če misliš z Ivanom Sukičem mojega sina...« vstaja Sukič.

»Saj ga ni tul!« meni nekdo od mize pri peči.

Časar čita s povzdignjenim glasom: »Palir Ritoper se zavezuje, da izplača za vsak mesec dela, izvzemši mesec julij, to je žetveni mesec, Miklošu Horvatu, Andražu Sotliču, Ivanu Sukiču...«

»Ali je to moj sin?« Sukič se obrne do Ritoperja.

»Čitaj, Časar!«

»... v silju torej! Miklošu Horvatu, Andražu Sotliču, Ivanu Sukiču...«

»Vraga!« Sukič udari po mizi s pestjo, da odskočijo kozarci. »Ali ne zvem, kdo je ta Ivan Sukič, ki ga imenujete v pogodbi?«

»Čitaj, Časar!«

»Ali misliš mojega sina kupiti za to beraško plačo? Moj sin ne strada kruha! In ne pojde s teboj, ti...« Sukič ne izreče besede, ki mu je na jeziku, stopi k Ritoperju in mu zre izzivajoče v oči.

»Časar, čitaj!«

»Ivana Sukiča, mojega sina, ni v sobi.«

»Časar, čitaj!«

Časar čita.

Suho se zasmije Sukič: »Menda nisi vpisal mene v pogodbo? Menda ne misliš, da se vpišem za tisto tvoje plesnivo zrnje?«

Ritoper zapoveduje z očmi. Časar čita.

»Rajši bi se zapisal hudiču ko tebi! Hudič plača vsaj v cekinih, ti pa v preperem zrnju!« In zopet se Sukič suho nasmeje in se ozre po delavcih in radovednejših pri mizi ob peči. Nihče ne sledi njegovemu smehu, vsi pa so pod vtisom njegovega suhega smeha.

»Lahko je ljudem, ki sede na ameriških dolarjih — težko nam, ki hrepenimo po belem kruhu! In ga moramo iskati po daljnih deželah in... in delati, ne pa posedati v gostilnah in čakati na goste. Čitaj, Časar! Kaj ve človek, ki sedi na dolarjih, kaj smo mi, palirji, goričkim revežem? Dobrotniki...«

Časar hoče čitati.

»Dobrotniki?« Ko risa si gledata Sukič in Ritoper v oči.

»Čitaj, Časar!«

Časar čita.

Sukič udari z nogo ob tla. »Za sina mi je — kaj vse drugo! I samemu hudiču moraš v risu podpisati pogodbo, da mu prodaš dušo. Podpisati pogodbo, da veš, Ritoper! Brez pogodbe pa ne drži ni hudiču!«

»Časar, čitaj!«

Časar čita.

»Ivan Sukič pa ne podpiše tvoje pogodbe!«

»Podpiše jo!« Sunkoma dvigne Ritoper pogled s pogodbe in upre svoje sive oči v Sukiča.

Tretjič se Sukič suho zasmije. »Jaz da bi podpisal tvojo pogodbo? Kaj se ti blede? Edini Ivan Sukič sem v sobi!«

»Tvoj sin jo podpiše!«

»Moj sin ne podpiše! Saj ni niti poslušal, kako sramotno ceno mu ponujaš za njegove mlade sile. Še hudič bi dal več!«

Ritoperju drhte nozdrvi in ustnice. »Pogodbo tvoj sin podpiše!«

Sukič prezirljivo pogleda Ritoperja in se ozre po sobi, da bi našel oči, ki bi mu pritrjevale.

Časar naglo dokonča in sede. Saj ga skoro nihče ni poslušal, vsi so sledili Sukičevemu in Ritoperjevemu razgovoru.

Ritoper vzame pogodbo v roko, jo preleti z očmi in podpiše. »Veren!« Stisne mu peresnik v desnico in odhiti v vežo.

Veren si prečita, koliko silja dobi, preračuna v glavi, kaj je napisano, in počasi in premišljeno podpiše.

»Mikloš Horvat!« kliče Časar in mu nudi peresnik v desnico.

Horvat razgrne pogodbo po mizi in jo začne čitati.

V veži se trudi palir: »Ivan, podpisati moraš pogodbo! Za vseh sedem mesecev smo napisali.« Prijateljsko položi Ritoper Ivanu roko na ramo in mu pogleda v oči.

Ivan se zdrzne in ga zmedeno pogleda.

Ritoper vidi, da boj še ni dobojevan. »Stari sitnari! Ne boj se, Ivan! Bodi fant! Za tako dekle kot je Ilonka!«

Ko v mrzlici ga gleda Ivan.

»Poznam svet in mlade ljudi. Kaj nisi še opazil, kako jo požirajo z očmi, kamorkoli se prikaže? Tudi na Ogrskem ne bo drugače. In... in... no, saj me razumeš! Mlada je Ilonka, lepa in neizkušena...«

Ivan se strese in hlastno otrese Ritoperjevo roko s svoje rame.

»Na tvojem mestu in če bi bil Sukičev Ivan, bi je ne pustil izpred oči...«

Z odločnimi koraki stopa Ivan v gostilniško sobo.

»Podpiši! Radi nje! In navkljub staremu podpiši za vseh sedem mesecev! Če ne uvidi sam, kak biser je Ilonka, mu odpri siloma oči!« šepeta Ritoper.

Ivan obstane pri vratih. Bled je, nemirno bega njegov pogled po zakajeni gostilniški sobi, ogiblje se sršečih očetovih pogledov, išče Ilonkinih oči.

Tiho je v sobi. Pero, ki ga vodi okorna in ostarela Horvatova roka, škrt po papirju.

»Andraž Sotlič!« kliče Časar.

Andraž podpiše, kratko in odločno, ne prečita pogodbe, ozira se, komu naj ponudi peresnik.

»Ivan Sukič!«

Pajka bi bilo čuti, da pleza kje pod stropom po svojih mrežah, taka tišina napolnjuje sobo.

»Ali jaz?« vpraša stari Sukič in se obrne k Časaru in Ritoperju.

Ivan skuša ujeti Ilonkin pogled, toda se mu ne posreči. Ilonka skriva svoj obraz za materin hrbet.

»Podpiši!« mu šepne Ritoper na uho in ga porine od vrat. »Nalašč!«

Obotavlja se stopi Ivan proti mizi. Mimo očeta mora in skuša izbegniti njegovim pogledom. Andraž mu stisne peresnik v roko. Ivan sede na Andražovo mesto pri mizi in išče po papirju, kje naj podpiše.

»Stoj! Premisli!« Oče ga zgrabi za komolec in vleče od mize. »Ne napravi mi te sramote! Saj ne veš, kaj podpišeš! Saj nisi poslušal in ne veš, za kako sramotno ceno se prodajaš! Sukičev sin, kaj ti manjka kruha?«

Ivan ujame preplašeni in proseči Ilonkin pogled. Napačno ga razume. »Rekli ste že včeraj svojo zadnjo besedo.« In izvleče svoj komolec iz očetove pesti in nastavi pero.

»Podpišeš?«

»Včeraj bi drugače govorili, pa bi bilo drugače! Danes je prepozno.«

Pero zaškrt po papirju.

»Kdor podpiše to Ritoperjevo pogodbo, ni moj sin!«

Pero škrt. Ivanu se trese roka, za vsako črko, ki jo napiše, pomoči pero v črnilo.

»Nisi moj sin!« bruhne oče v silni jezi. »In ta... ta...« S prstom pokaže na Ilonko, njegov pogled je poln divje jeze in zaničevanja. »Ta ne bo nikdar moja snaha!« Sunkoma se obrne, zgrabi za svoj klubuk, ga potisne na oči, pozabi plačati vino in odvihra iz sobe.

Ivan odloži peresnik, ne da bi dopisal zadnjo črko svojega imena. Čisto bled in skoro zelen je v obraz.

Ilonka si zakrije oči z rokama.

»Vihra stara, Sukičeval!« se jezi Ritoper. Vedro je njegovo čelo. Pobira prazne litre po mizah, da jih napolni in vlije svojim delavcem veselja v žile in srca.

(Dalje prihodnjič.)

Spomnim se.

(Iz cikla: Kras.)

Spomnim se, ko sem se vrnil
in molčal sem kakor cesta,
ki vse vidi, a ne sodi.
Tam pod tistim temnim zidom
sem poslavljaj se od tebe
in sem te težko poljubljal
na oči otožnovdane
in na tvoje temne lase

in tajil besede rahle,
da bi Krasu bil podoben. —
In ko sem domov se vračal,
sem na cesti se razjokal,
tiho, da ni čulo polje,
tiho, da ni čula gmajna,
da drevo ni zaihtelo,
sredi gmajne, tiho, samo.

Srečko Kosovel.

Ljudje od morja.

Ma gaj na B o g o m i r.

Marina molitev.

Ko smo nekoč obiskali slušatelji medicinske fakultete ljubljansko umobolnico, da bi tam opazovali bolnike, sem videl, kako je slonelo na ograji približno osemnajstletno dekle, ki nas je gledalo z veliko pazljivostjo in se smejalo neprestano z dobrim, dobrodušnim nasmeškom. Pogovarjati sem se začel z njo.

»Ali si ga videl,« mi je rekla, »čez most nad zeleno, nad živozeleno reko koraka. Glej, že je stopil med vrbovje na drugi strani in po cveticah hodi čez travnike. In vidiš solnce na vzhodu? Prav za njim plava in mu razsvetljuje pot. Smeh je v njegovem pogledu, saj gre k meni, obiskat me pride danes. Pojdi in privedi ga semkaj! Na križpotju pod lipo zeleno tam zgoraj za našo vasjo ga boš srečal. Reci mu, da ga pričakujem že mnogo dni in mnogo tednov.«

Kako se motijo nekateri ljudje, ki menijo, da so taki blazniki le bitja, ki niso zmožna življenja. Tudi oni ga žive, morda veliko globlje kot drugi, ki se širokoustijo po kavarnah s svojo modrostjo. Tem bolnikom je pretrgana nit mišljenja na eni strani, a zdi se, da se je njih duša, zlasti čustvovanje, poglobila na drugi. Ko sem govoril s tem dekletom, sem se spomnil lepe Mare Podgraške, kakor so jo imenovali.

Bilo je v zadnjem letu vojne, ko sem v jutru šel mimo njiv našega polja in se pogovarjal to in ono s kmeti, pravzaprav s kmeticami, ki so hodile za plugi in poleg krav, zakaj moške so bili tam, odkoder je bilo slišati votlo bobnenje dan za dnem. Trudna, slabo krmljena živina je sopihala z dolgo sapo, ki se je strjevala, prišedši iz nosnic, v svežem jutranjem zraku v oblačke pred gobci; poleg njih so korakali, prav tako kot živina slabe reje, ženske ali otroci in kričali z zateglim glasom.

»Heej, Lisa, lejseb! Štii nazaj, Mora! Marica, udari Rjavko, da potegne! Bolj k sebi, bolj k sebi, po razoru naj hodi!«

Osemletno dekletce je stopicalo boso in v raztrgani obleki sedaj po ledini, sedaj po razoru in skoraj jokalo, ker je krave niso hotele slušati, in se je mati jezila pri plugu.

Šel sem dalje po rebri, kjer je rastla lucerna. Ko sem prišel na vrh, sem zagledal, kako se je lucerna premaknila in mlado, štirinajstletno dekle je vstalo iz nje. Nekoliko okrogel je bil obrazek, oči so bile črne, zelo živahne in sveže in lasje kostanjevi, bolj črni ko rjavi, ki so se spuščali v neredu čez hrbet in dalje po vitkem telesu, oblečenem v obleko iz vojaške šotorovine, ki pa je bila zelo lično prirezana in sešita.

»Čigava si? Nisem te še videl v našem kraju.«

»Mara sem. Ni tu moj dom. Samo služiti sem prišla. Mati in bratec sta mrtva, oče je v vojni.«

Imela je tako nenavaden, nekako pravljčen glas, kot ga govore na odrih pri igrah, da sem se začudil in sklenil natančneje spoznati to zapuščeno bitje. Kot neko dekletce, o katerem sem čital nekoč, da je zablodilo v zimski gozd in korakalo med kristalnimi smrekami, s katerih so visele sveče, in je bilo tako samo, samo, se mi je zazdelo to dekle.

»Si že slišal tisto pesemco, ki jo pojejo fantje sedaj,« me je vprašala nenadoma.

»Katero, Mara?«

»Tisto, ali jo zapojem?«

Zaprosil sem. Zardela je nekoliko, kot da jo je sram, in je pomislila. Nato je začela tiho in boječe, nato se je opogumila in pela s svetlim, donečim, nekoliko žalostnim glasom, kot da je pozabila, da sem jaz zraven.

»... in tam gori za našo vasjo
mi počila puščica bo
in žalostno bodo tri ptičke
zajokale v lipicah treh...

Pa veste, zakaj sem Vam zapela to?«

Zopet je zardela, kot da se je ustrašila.

»Naj povem? Pa bom povedala. Veste, zato sem zapela to pesemco, ker bom jaz sama ena izmed tistih treh, ki bodo zajokale. — Ste vprašali, zakaj? Prva ptička je bil bratec, druga mamica in tretja bom jaz, kar zdi se mi, da bom jaz. Pa ne veste, kako je bilo? Vam bom povedala. Drugim nočem, ker mi solze stopijo v oči in se oni čudijo potem.

Lani, prav na predbožični večer, nama pravi mamica, meni in Lojzetu: 'Pojdita v gozd! Našla bosta smrečico tam in mahu naberita, da si naredimo drevo, božično drevo, v teh žalostnih dneh.' Vsa vesela greva. Hodiva, hodiva daleč, po tratih z zmrzlimo pokritih, po gozdih z ivjem ovitih, hodiva, hodiva, smreke ni bilo nikjer. Pa reče bratec: 'Vrniva se, kajti smrečice ni.' 'Pojdiva naprej, kar naprej,' pravim jaz. 'Smrečica mora biti!' Hodiva, hodiva, mineval je dan in prišla je noč, z nočjo pa oblaki na nebo. Bratec nosi sekiro in pravi: 'Nič ne bo smrečice. Vrniva se!' 'Pride smrečica,' sem rekla jaz; 'pojdi gor v gozd in poišči jo! Jaz te počakam tu na tej rjavi poti.' Šel je gor v gozd. Takrat pa začno padati snežinke. Najprej pade ena; pade mi na čelo in pritisne se na kožo ter se začne topiti, pade druga in burja potegne takrat, da se mi v mrazu strese vse telo, pade tretja in strah stopi v moje srce, kajti nastajala je noč, padal je sneg in burja je hladila kožo. Začela sem klicati: 'Lojze, Lojze, vrni se, vrni!' Pa ni bilo odgovora. Kmalu zaslišim tam daleč, visoko, visoko: 'Tek, tek, tek!' je delalo. Bili

so glasovi sekire. Lojze seka smreko, sem pomislila in zopet mi je strah stisnil srce. Vedno gostejše so bile snežinke. Padale so mi v lase, po ustnicah in burja jih je prilepljala na oči. Zgoraj pa je pela sekira: 'Tek, tek, tek, tek!'

Nato, kako uro pozneje, je ponehala peti sekira in burja je umolknila z njo. Tiho je bilo vse, vse okrog. Pa zaslišim glasek, droban in daleč, daleč: 'Ma-raa, Ma-raa, kje si?' Hotela sem reči: 'Tukaj!' pa se mi stisne grlo v strašni grozi in glasu ni bilo iz njega. Hotela sem iti v reber, pa čuj, nisem mogla dvigniti nog. Sneg pa je padal, padal tiho in počasi. Takrat sem zaslišala zvon. Zapel je daleč, pa tiho in ljubko. Groza je zbežala iz mene in rekla sem: 'Moram gor, moram!' Hodim, hodim po rebri, robidovje me vleče za krilo in vsakokrat mislim, da je bil to duh iz gozda; sneg pada z vej prav dol na lase in na krilo mi pada, jaz pa hodim in kličem: 'Lojze, Lojze, kje si?' Toda le tam od druge strašne temne kotline je klicalo nazaj: 'Oooo, kjeeee siiii?'

Tema je bila pred mano in vse okrog. Na veji je zatulila ptica z dolgim, dolgim glasom in zopet ji je odgovorilo od one kotline: 'Huuuu!' Grem naprej, nekaj me udari z močjo v čelo, ker mi je bila glava sklonjena in telo upognjeno. 'V deblo sem zadela,' rečem in začutim nekaj gorkega na čelu. Boli me nič. Potipam s prsti, pa so se sprijeli drug z drugim. Zasplost mi je prišla v glavo, jaz pa hodim, plezam, plezam po rebri kar naprej. Glavica mi visi navzdol in oči imam zaprte in vendar se mi pomika telo samo, kar samo.

Pa je zadela noga ob nekaj. Ustrašim se. Deblo to ni, kajti mehko je bilo. Dolgo mislim in nato zopet stopim naprej, pa zopet je bilo mehko, ko da je obleka. Sklonim se, dotaknem se z roko in vidim — res je obleka. Grem z roko naprej in začutim nekaj mrzlega, zelo mrzlega, bolj kot sneg, in to je bila roka. Na koncu roke začutim še mrzlejšše, bila je sekira in pod naročjem sem začutila ostre, kratke igle, pokrite s snegom — bila je smreka.

'Da, da, bratec je,' pravim in se razveselim. 'Prav bratec je, saj je šel on smreko iskat. Ni mi ušel domov. Kako sem mogla misliti, da je kdo drugi. Pa kje je revež zaspal. Truden je bil. Pa da je zaspal v tem mrazu! Zbuditi ga moram, če ne, zmrzne čez noč.' Primem ga za glavico in močno jo stresem. On pa se ne prebudi, kar nič se ne prebudi. Stresem ga še enkrat, dvakrat, nato me nekaj stisne za grlo, hočem jokati in ne morem, zgrudim se čezenj, stisnem svojo glavo k njegovi, on pa je bil mrtev. Silila sem ga, naj gre naprej po smrečico, sedaj pa niti ne ve, da sem ga iskala. Takrat se mi oči zopet zapro in velika tema je bila vsepovsod. Zagledam svetlobo, počasi, počasi hodi svetloba med drevesi, v svetlobi pa je angel sam. Velik je in lepo božično drevo nese v rokah, najlepše, kar sem jih kdaj videla. Pride, prav

do bratca pride, ga dvigne za roko, mu da drevo v drugo in odide počasi naprej med drevesi. Bratec se nič vame ne ozre, ker sem ga poslala jaz v smrt. Pa čujem glasove, več jih je. Eden kliče: 'Tuuu staaa mrtvaaa obaaa!' Takrat pride zopet noč na moje oči.

Drugi dan sem se zbudila doma. Poleg moje je stala druga postelja, visoka in črna je bila in bratec je ležal na njej. Na stolu je gorela luminijska lučka. To je bila prva ptička.

Druga je bila mati. Ne samo radi žalosti. Delala je mnogo, mnogo in lačna je bila, ker pri nas okrog njivice v kadunjah ne rode toliko kot to vaše veliko polje. Tudi njo so zakopali. In nato sem šla in prišla v ta kraj. Tretja bom jaz.

»Kako, misliš, da boš tudi ti umrla?«

»Da, pa ne tako kot drugi. Zdi se mi, da bo umrlo samo moje telo, duša pa bo potovala okrog po teh dolinah.«

»Zakaj si tako misliš?«

»Kar tako, kar... sama ne vem, kar nekaj mi pravi... ne vem, kar nekaj, tu notri je v meni sami in pravi tako.«

»Saj imaš še očeta.«

»Nimam več očeta. Slišala sem spomin. Na okno je potrkalo.«

»Ne veruj temu in upaj!«

»Ne, ne,« se je nasmejala žalostno, »meni je določeno postati tretja, ki si bo zadnjo pesem zapela.«

Priporočil sem jo župniku, ki je vodil naš ljudski oder. Vzel jo je v društvo in ljudje so vstali s sedežev in gledali, gledali, kadar je ona igrala ali kadar je zapela z valujočim, srebrnim glasom ob spremljanju violine. »Mara Podgrajska poje,« so rekli, ali »Roža Podgrajska bo danes igrala, le pojdimo,« in dvor se je vedno napolnil.

Leto dni nisem več slišal o njej. Odšla je nekaj časa domov. Ubojemu otroku se je povrnil oče, a le v kratko veselje. Prišel je samo umirat domov, in ko je umrl, se je njej omračil um. Človek ve, da se je nekaj hudega zgodilo, pa pričakuje in pravi, morda se pa le ni, dasi ve, da se je. Tako celo ljudje ne verujejo, da bodo umrli, dasi vedo to. Kadar pa pride v vsej svoji nagoti resnica pred nas, tedaj nas navda z začudenjem in grozo, ki se ne da primerjati s prejšnjim pričakovanjem. Tudi ta otrok je bil prepričan, da mu je oče na bojišču umrl, a čakal je, čakal kljub temu. Zato njeno veliko veselje, ko je nepričakovano prišel, in strašni udarec, ko ji je umrl.

Šel sem o počitnicah na Vremsko, nad tisoč metrov visoko goro, da bi gledal solnce, kako se v Adriji utaplja. Ko sem korakal po travnatem pobočju proti vrhu, je zadonela jasna pesem do mene. Spoznal sem glas takoj. Dve vrstici, ki jih je najbrže

sama zložila, in potem refren iz preproste adventne pesmi, ki jo je pred leti pela na koru.

»Joj, kako črna noč je nad to dolino revnih!
Saj same solze nam revnim oblaki rose!

Oj oblaki, oj rosite
in Pravičnega delite
in odpri se zemlja, daj,
Rešenika nam podaj!»

Zagledal sem jo, pojočo na vrhu. Veter ji je razganjal lase na vse strani. Pogled ji je bil uprt zdaj gori v nebo, zdaj doli v doline. Maloštevilni oblaki so brzeli za solncem, ki se je že utapljalo. Ona pa se mi je zdela kot simbol te uboge naše zemlje, križane stokrat in stokrat.

Na zapadu je tonilo solnce in dekletova senca je padala daleč, daleč po dolini.

Mati . . .

1.

Mati,
v mojem srcu se je vgnezdila žalost —
ptica temnokrila, turobno pojoča —
in vznemirila speče slutnje na dnu.

Senca tesnobe je legla preko tvojega obraza:
angel smrti
je razgrnil nad življenjem,
polnim samozatajevanja in bede,
mrtvaški prt . . .

Mati,
v meni bo vzkliknila črna noč . . .
Ne hodi, ne hodi od mene proč!

V mojih očeh se še ni rodila iskra,
ki bi ozvezdila vso silo detinske ljubavi;
moja mladost še ni našla izraza,
ki bi ovekovečil tvoje duše nepopisni sijaj . . .

Mati,
angel smrti se sklanja vse niže —
in jaz te še nisem poljubil . . .

2.

Dvanajst zlatih pomladi sem presanjal ob tebi,
dvanajst solčnih razorov si razoral v meni:
iz njih je pognalo seme tvojih svetlih snovanj
in se razvilo v popje,
skrivnostnega pričakovanja polno.

O, mati —
in zdaj naj umre
tako zapuščeno, brezplodno in bolno
kot v samotni močvirja cvet lokvanj?
En sam grenak hip naj ga za vekomaj stre?

Ne, mati, ne!
Meni je žal trpljenja prečutih noči,
žal mi je solza, ki so jih prelile tvoje oči . . .

Strah me je osamelosti, ki se zgrinja krog mene
in se mi reži v obraz
s svojim brezčutnim, neusmiljenim molkom;
moje stopinje se še niso znašle v širokem prostoru
življenja zvodljivih stranpotij, brezcilnih cest — — —

Ledena groza me je zgrabila za grlo. Bolest:
angel smrti se je sklonil
in se z nežnim poljubom dotaknil žejnih ust . . .

Ne, mati, ne! . . .
V meni bo vzkliknila črna noč — —
Ne hodi, ne hodi od mene proč! . . .

3.

Ah, zdaj se mi zdi vse kot turoben sen — — —

»V poslednjem poljubu se strneta najini ustni nekoč;
a do tega je še daleč . . . daleč . . .
Tisti sladkoboletni trenutek
bo samo najinima dušama posvečen.«

Oklepal sem se tvojega vratu
in se igral z besedami — z bisernimi školjkami
dete —
ves srečen in blažen v svojem otroškem samoljubju.

A zdaj se mi zdi,
da me je življenje ukralo
in mi oskrnilo najsvetejše,
ker sem gojil v svojih lepih, pobožnih detinskih
molitvah.

Ugasnil je plamen večne luči —
in tiste blagoslovljene roke,
ki so ga prižgale v moji duši nekoč —
ležijo zdaj med belim špalirjem sveč
in povešenih obrazov kropivcev
neme, brezgibne,
krčevito stiskajoč med sklenjenimi prsti lesen križ.

O, mati! Nocoj
ni več mostu, je globok prepad
med teboj in menoj.

In sem kot brezumen
in ves ljubosumen nanj, ki življenje črti,
nanj, ki me je prehitel s svojim poslednjim poljubom:
angel smrti.

4.

Pogrebci gredo, s črno krsto gredo
in s težkimi koraki
v monotonem ritmu žalne koračnice
ob tla bijó.

Njih mrki, brezbrizni pogledi
so kakor ledeni curki,
ki brizgajo v strjeno kri zevajočih ran —
dotlej nepoznano jedko bolečino.

In sem pokleknil med nje —
z obrazom v dlaneh —
ves majhen, nezaten kot pohojen cvet ob potu
in prisluhnil utripom davnine — — —

Ah...

kakor da me je pobožala mehka, sočutna roka
po razbéljenem čelu — — —

5.

Ah, zdaj se mi zdi vse kot turoben sen — — —

Težke grude prsti pojo pesem noči nad odprtim grobom
in trkajo po krsti z okamenelimi prsti...

Mati, mati!...

S težkimi, bridkimi mislimi grebem pred se
in sem ves bolan od blodnih sanj — — —
Njen obraz je ves tisti — le za spoznanje bledejši —
topeč se kot prej v svoji mili dobroti...
Izza polodprtih vek
se smehlja trudno in žalostno
ugasli sijaj materinske ljubavi
in prelest dveh zapoznelih solz,
ki sta presenečeni obstali na svoji poti...
Bridkost neizgovorjene besede leži na rahlo zasenčenih ustnih;
le vzdih se je izgubil že nekje v daljavi...

Mati, mati!...

Miroslav Kunčič.

Kočijaž Matjaž.

Prekmurski motiv. — Matija Malešič.

V rla konjiča sta Sultan in Vezir. Matjaž
sloni na Sultanu, na uho mu bije burno
valovanje njegove krvi v vratnih žilah.
O, Sultan čuti z Matjažem! Tudi Vezir
čuti z njim! Kako udarja s kopitom ob drobni pesek,
kadar zapljuska voda v grajskem ribniku in vznemiri
tišino parka! Kako otresa z glavo, kadar zahrzajo
v hlevih tuji tovariši! Kako striže z ušesi, kadar se
ukrade iz razsvetljenih oken grajskega stolpa glasna
beseda in zatava v park in mesečino!

Matjažu je srce polno, da bi počilo. Nestrpna in
nemirna sta Sultan in Vezir, iz Matjaža se je prelila
v nju nestrpnost in nemir, smili se jima dobri Matjaž.

Gospodov ni in ni iz gradu.

Ko se je poslavljalo solnce od vrhov grajskih
jagnjedov, so rekli zapreči. Ko je stopilo solnce zadnji
korak po škrlatni preprogi in zatonilo za daljnimi
hribi, je že čakal Matjaž pred grajskimi vrati, sta že
čakala Sultan in Vezir. Pa so padle temne sence na
grajski park, pa so prižgali luči po gradu, pa so po-
večerjali domači hlapci, se porazgovorili z Matjažem,
zazdehali, se porazgubili po hlevih in pospali —
Matjaž je čakal, čakala sta Sultan in Vezir. Zapel je
slavec svojo večerno pesem, pel, pel — poslušal je

Matjaž, poslušal, poslušal in čakal. Pa je padla rosa
na park, padla na Matjaža, padla na Sultana in Ve-
zirja, omočila njiju opremo; pa so luč za lučjo pogasili
po gradu — in Matjaž je čakal in čakal, čakala sta
Sultan in Vezir. Tam izza gozda je čudovito zažarelo,
srebrna svetloba je zapodila temne sence iz parka —
še vedno so čakali Matjaž in Sultan in Vezir. Go-
spodov ni bilo iz gradu.

Visoko na nebu vesla mesec med zvezdami.
Park je poln jasne mesečine, ni skoro temnega kota
v njem. Utrudil se je slavec in utihnil. Tišina mori
Matjaža, ki čaka, čaka, čaka. Gospodov pa ni in ni
iz gradu.

Ni jih! Tam v desnem stolpu so razsvetljena
okna. Tam so. Glasna beseda, hrupna beseda, pijana
beseda plane pogostoma izza razsvetljenih oken —
nobena ne pove, da pridejo gospodje kmalu in rešijo
Matjaža čakanja in nemira.

Kako je doma?

Hreščeča beseda plane iz grajskega stolpa. Ma-
tjaž dvigne glavo s Sultanovega vratu in pogleda na
razsvetljena okna. Tisto drobnè, mlado drobnè na
kratkih nogah, je izustilo hreščečo besedo. Tisto
drobnè, ki vedno zahteva, da jih vozi Matjaž na

obiske. Tisto drobnè, ki je reklo zjutraj: »Kočijažev na izbiro! Prva je služba! Če ne peljete, veste, kaj Vas čaka.« Ko je ušel ženi pretresljiv krik, je stekel Matjaž po babico. Prestreglo ga je drobnè in reklo zapreči. Matjaž je razložil: »Žena je legla v postelj, utekel ji je presunljiv krik, po babico hitim.« Drobnè je reklo: »Veste, kaj Vas čaka!«

Kako je doma? Vse v mozeg stresa Matjaža presunljiv krik. Margita, Margita, kako ti je? Ali bošaš prvorojenca, ki bo Matjažek? Ali se smehljaš majhnemu črvčku, ki bo Margitka? Prečrna misel: Morda gori v nizki sobici mrtvaška sveča! Presunljiv krik gomazi po mozgu...

Hrupna beseda zadoni iz grajskega stolpa. Tisti zavaljeni trebušnik jo je izgovoril. Tisti trebušnik, ki ustavlja kočijo v obcestnih krčmah, naroča jedi, naroča pijače. Sultana in Vezirja pusti čakati na cesti; da bi po nagli vožnji z veseljem pozdravila rumeni oves — na to ne pomisli!! Da ima Matjaž grlo, ki bi pilo, da ima zobe, ki bi jedli, — na to ne pomisli.

Beseda zavaljenega trebušnika ne kaže, da se mislijo gospodje dvigniti.

Margita, Margita! Matjažek? Margitka? Zavriskal bi Matjaž pri tej misli, zavriskal, da bi vrisk dosegel zlate nebeške zvezde!

Gotovosti, gotovosti! Samo kratek hipec bi pogledal skozi okno in bi zavriskal!

Miruj, Vezir, pomiri se, Sultan! Pa ne, da slutita nesrečo? Nikar, prijatelja! Kaj ne čutita, kako hudo je Matjažu v negotovosti in nestrpnosti? In po žilah in po mozgu trepet pretresljiv Margitin krik...

Gospodov ni in ni iz gradu...

Saj ne popivajo prvič pozno v noč po sosednih gradovih, odkar je odšel grof. Ali ob takih prilikah vsaj niso veleli zapreči že popoldne in pod večer. In niso mučili konj. In Matjaža ni vznemirjal pretresljiv ženin krik. In je laže čakal ko danes.

Pijana beseda zavalovi iz grajskega stolpa. Tisti sloki gospod jo je izrekel, ki ima izpit in nabuhel obraz, tisti, ki izbije tujcu, ki se vozi z njim, denarnico iz rok, ko hoče nagraditi Matjaža. »Kočijažu gre že tako predobro! Ima hišico, dobi hrano in obleko! Pa naj bi ga še nagrajal in razvajal? Saj je njegova dolžnost voziti!« Tako razlaga vedno in vedno.

Pijana beseda slokega gospoda z izpitim in zabuhlim obrazom pomeni, da so gospodje pozabili na odhod.

Pomirita se, Sultan in Vezir! Prijatelja, edina prijatelja v teh težkih urah, kako rad bi vama pomogel Matjaž! Ovsu, klenega ovsu, bi vama nasul doma v jasli, da se radujeta nad rojstvom Matjažka ali Margitke! Mirujta vendar, prijatelja! Saj je Matjažu stokrat težje pri srcu ko vama. Vidva mislita le na gorak domač hlev in na kupček tečnega ovsu — Matjaž, Matjaž je pa tako blizu, tako neizrečeno

blizu prelepi sreči. Samo pogled skozi okno v domačo hišico! In vendar je tako daleč gotovost! Kaj pa, da pogled skozi okno oropa Matjaža pameti?! Hudo je to, Sultan, hudo je to, Vezir! Tako blizu je vse tisto lepo in srečno, da bi z roko posegel in držal, držal in bil srečen do zvezd — pa vendar je blizu tudi tisto strašno!

Gospodje, gospodje, kaj se vam ne smilita vrla vranca, če že za Matjaževo bol ne veste? O, grofu bi se smilila! Grof sam bi ne mučil svojih ljubljencev!

Ne mučita še vidva, prijatelja, Matjaža s svojim nemirom! Kaj strižeta nesrečo? Kaj strežeta mrtvaški vonj?

O...

Matjaž plane na kozla in nategne vajeti. Ko misel naglo planeta vranca po parku. Komaj ju obdrži pri izhodu.

Tavajo po belih stezah parka, vozijo okoli gradu, prisluškujejo v grajski stolp, posečajo ribnik, postajajo pred hlevi. O, trikrat že bi v drznem diru lahko pohiteli domov, pogledali skozi okno in se vriskaje vrnili — toliko časa tavajo po parku!

Gospodje ne mislijo na odhod... Niti nagle vožnje okoli stolpa jih ne predramijo, da bi pogledali skozi okno in se spomnili, da so naročili že popoldne zapreči.

Zakaj nisi pod noč privezal Vezirja k hlevu, izpregel Sultana, se zavihtel nanj in oddiral pogledat, Matjaž? Zakaj nisi tega storil in se mučiš? Zdavnaj bi se že vrnil, srečen bi bil in laže bi čakal! Ali bi mogel kdo slutiti?

Če so pa gospodje tako nepreračunljivi! Gotovo bi stopilo drobnè, ali trebušnik, ali tisti sloki pogledat h konjem tisti hip, ko bi Matjaž odjezdil! Ali bi mogel Matjaž darovati prvorojencu svoj odpust iz službe kot prvo darilo? Sikalo bi drobnè in mu očitalo nezvestobo in nehvaležnost. Zamahnil bi z roko trebušnik in rekel: »Saj to niso ljudje!« Hihital bi se sloki gospod z izpitim obrazom in dražil drobnèta z najzanesljivejšim kočijažem.

V grmičevju zašelesti. Prebudil se je slavec in si poje jutranjo pesem.

Zdrzne se Matjaž. O ti moj Bog, naspal se je slavec in poje budnico! Ugašajo zvezde na visokem nebu, blede luna. Jutro kliče na vzhodu.

Prečuta noč, neskončna noč, noč trpljenja, noč težkih dvomov, ali te vendar prežene bleščeče jutro, ki vlije v glavo mirnejše misli?

Gospodje, ali vsaj zdaj vstanete in greste?

Čaka Matjaž pred grajskimi vrati, čaka, čaka, čaka. Vstajajo hlapci, zdehajo in se pretegujejo in se čudijo Matjažu. O, kako bi ne bil blede, kako bi ne imel rdečih oči po taki prečuti noči?

Gospodje, ali mora res ves svet vedeti, kako ste prečuli noč?

Matjaž čaka. Sultana in Vezirja komaj, komaj še kroti.

Zarja blesti na vzhodu, ko pogleda drobnè skozi okno in zagaga v nemem začudenju.

Sedaj, Sultan, sedaj, Vezir, sedaj pride odrešenje! Da mi pohitita ko veter! Nagleje ko lastovica moramo pohiteti po beli cesti! Ne pozabita, kaj smo pretrpeli to dolgo, dolgo noč, in pohitita, pohitita domov!

Gugajo se gospodje; guga se drobnè in sili k odhodu; guga se trebušnik in se lovi okoli vrat; opoteka se sloki z izpitim in zabuhlim obrazom; tisti, ki jih spremlja, se reži svoji šali, da jim sveti s svetiljko, pa je že belo jutro.

»Oho!« se zdrzne tisti z zabuhlimi lici, ko se opoteče izza vrat. »Mrzlo je. Brrr.«

»Saj sem rekel, da bi se poživili za na pot z gorkim čajem!« prigovarja tisti s svetiljko.

»Bi ne bil napačen, gorki čaj!« brunda trebušnik.

»In še nekaj požirkov likerja!« mlaska z jezikom tisti z izpitim obrazom.

»Pojdimo, pojdimo!« sili drobnè vse nestrpno in leze v kočijo.

»Premrzlo je!« Tisti z zabuhlim obrazom se vrača v grad.

»Večina zmagala!« kliče tisti s svetiljko in vleče drobnèta iz kočije.

Trebušnik je neodločen.

»Moramo iti! Že radi ljudi moramo oditi pred solnčnim vzhodom!« Drobnè se pa le rahlo brani.

»Čakaj, da ogreje solnce to mrzlo jutro!« Sloki je že na stopnicah.

Matjaž ne more verjeti svojim očem. Tisti s svetiljko in trebušnik potegneta drobnèta iz kočije in ga pehata v grad.

»Konja v hlev!« zakliče na vratih tisti s svetiljko.

V Matjažu zakipi silna jeza. Ves strah, vse trpljenje prečute noči se zgnete v misel: »Zakaj pa sem moral čakati z napreženima konjema vso dolgo, predolgo noč? In toliko trpeti, toliko trpeti! Gospodje, kaj nimate srca?«

Matjaž samo misli. Ali v tej silni nejevolji najdejo besede same od sebe izhod.

»Oho, kočijaž godrnja!«

»Kočijaž je užaljen, ker ne dobi čaja!«

»Kočijaž blagovoli ugovarjati!«

Hipoma so gospodje živahni in jih ne zebe.

»Kaj prigovarjate, Matjaž?« se zarepenči drobnè. In ko da ga je minila vsa pijanost, stopi proti Matjažu in hoče pokazati svojo odločnost.

»Nič, nič! ... Na konja se jezim! ... Upirata se.« Matjaž jeclja in vleče konja za uzdi.

»A tako! To je kaj drugega!«

Gospodje se opotekajo v grad.

V Matjažu kipi, kipi, da bi ga razgnalo.

Sultan in Vezir se ustavljata, vsak se z vsemi štirimi ustavlja.

»Ali še vidva začenjata?« bruhne iz Matjaža. Spusti vajeti in zgrabi bič. »Čakajta!«

Roka pa sredi zamaha obstane.

Matjaž, Matjaž, ali si res hotel udariti po svojih edinih, edinih prijateljih v tej dolgi, dolgi in v trpljenju prečuti noči? Ali bi mogel, ali bi res mogel udariti Sultana, udariti Vezirja?

Prvo pismo.

Iz cikla »Rod v okovih«. Spisal France Bevč.

Ko je Ivanček Hladnik nekega jutra stopil iz šole, je videl, da je ne bo prestopil več. V tujem jeziku popisano spričevalo je imel v žepu, let pa toliko, da je že klobuk urastel in so se mu krajci čudno zvežili.

Kot vsi dečki, ki so v isti dobi, je mislil tudi on, da zna za življenje več nego dosti. Knjige je prešerno vrgel v kot, z zvezki je podkuril tleče poleno, ki se je kadilo na ognjišču; pri spričevalu je pomislil, da bi mu utegnili prav priti, zato ga je vrgel na polico.

Tri dni ga je oče pustil v miru, četrti dan je bil dež, in ker je ob takih dneh čas za razmišljanje, je razmislil tudi oče, postavil se je pred Ivančka in dejal:

»Naša hiša je majhna in redi le na pol. Če ne misliš le na pol jesti, uči se rokodelstva. Zdaj veš dosti, pa premisli.«

Ivančku je bilo po godu, da govori oče z njim kot z možem, in je pomislil radi spodobnosti, vedel pa je, da je očetova želja že povelje. Čez nekaj hipov je dejal:

»Učil se bom.«

Nasmeh zadovoljstva se je pomeknil čez očetov obraz in izginil v brke. »Ali si pa že pomislil, kaj bi bilo zate?«

Ivanček ni nikoli pomislil na to. Ta hip je obstal v zadregi pred samim seboj. Oče mu je pomagal razmišljati:

»Vsako rokodelstvo je lepo, gledati moraš, katero bo tebi in naši vasi koristno. Čevljarja imamo, krojača tudi, mizarja celo dva. Čemu bi drug drugemu zaslužek odjedali?«

Na te besede je Ivančku naenkrat nekaj šinilo v glavo: »Stroje bi rad delal.«

Skrivnost kolesja se mu je zdela največja; mehkanizem, ki se pregiblje in deluje kot živa stvar, ga je zanimal. Kot nevidni prsti je potrkala želja na njegovo srce, plašno je gledal očeta, kako bo ta razsodil.

Ta pa je dejal, ko je uprl oči v tla, kot da je v grčavih deskah poda rešitev vseh vprašanj:

»Za ključavničarja pojdi. Spoznal boš tudi stroje.«

Ivanček je zatrepetal v srcu, tudi očetu se je tresla beseda, polna odvažne ginjenosti.

»Kdaj grem?«

Bal se je, kot se bojimo vsega neznanega, in neučakano hrepenenje obenem se ga je polastilo.

Oče pa je zamahnil z roko: »Počakaj! Teti napišeš pismo, da ti kaj preskrbi. Potem greš, kadar koli.«

Ivanček je uprl pogled v očeta. Njegova beseda, da naj napiše pismo, ga je neprijetno vznemirila. Kravo je znal na pamet opisati v laškem jeziku in hišo tudi, pa še ovco in kozo. Pisma pa še nikoli ni napisal. Tudi laškega ne. Kot da ne verjame, je vprašal:

»Jaz naj pišem?«

»Saj si končal šolo. Meni se trese roka.«

Ivančka je zbadlo v srce. Kakor da mu je kdo naložil breme, ki ga ne more nesti. Osem let se je učil na pamet tuje besede kot papiga in je mislil, da zna zadosti. Zdaj je spoznal, da nič ne zna.

Obojavljaje se je sedel za mizo in vzel črnilo in papir. Gledal je v očeta, kaj mu poreče.

Ta je meril izbo podolgem in počez, kot da v mislih sestavlja besedo za besedo, ki jo bo narekoval, in je dejal:

»Piši.« Nato je pomolčal iznova in premeril izbo iznova do kota in se obrnil nazaj. »Piši, kar ti bom narekoval!«

Ivanček je pomočil pero in pisal z laškim pravopisom izkvarjeno slovensko pismo, kot se je učil v šoli:

Dragha teta,

pruo uass ussi lepu posrauimo in uass pruossimo de nam na tuo pissmo ...

Oče je narekoval in meril izbo, Ivanček je pisal počasi besedo za besedo, z muko je prelivljal očetove besede na papir, da mu je znoj zalival lica.

Naenkrat se je ustavil, pero je prenehalo škripati. Konec peresnika je vteknil v usta, oči so gledale osramočene. Oče je narekoval besedico »če«, ki je Ivanček ni znal zapisati in več naslednjih besed tudi ne.

Oče je obstal sredi sobe in pogledal na dečka: »Ali si vse napisal?«

Ivanček je zanikal z glavo in ni odmeknil peresnika od ust.

Tedaj pa je oče stopil do mize in vzel v roko pisanje: »Pokaži, kje si končal?«

Ko je zagledal, kar je bilo napisanega, je spretelo nekaj čudnega, bridkosti in nevolji podobnega, njegov obraz. Očitek, ki je bil več nego očitek, je ležal v njegovi besedi.

»Fant, kaj pa si se naučil v šoli?«

Sin je gledal nepremično in ni vedel kaj reči. Čuden sram in grenkost sta mu napolnila dušo, v oči mu je stopilo nekaj kot žerjavica žgočega.

Ali je oče to videl, ali pa se je drugače zmehčalo v njem; pomečkal je list med trdimi prsti, njegova beseda je bila toplejša in je vonjala po usmiljenju.

»Pa po laško napiši, če ne znaš po naše.«

Vrnil mu je papir. Ivanček je nastavljal pero, a ni rekel besede. Čakal je nekaj minut, nato je zapisal besedico: »Cara!«

Več ni mogel. Opisal je kravo in hišo, znal je deklamirati pesmi; da bi svoje misli izrazil v besedi, četudi tuji, mu ni bilo dano. Oblila ga je rdečica, tresel se je in strah pred očetom ga je obšel.

Ta pa je stal ob mizi in dejal, da bi izpodbudil sina: »No!«

Ivanček je položil pero na mizo, ustnice so zatrepetale in težko, kakor da so s svincem obložene, so se mu izvile besede:

»Saj ne znam.«

Oče ga je strmo gledal nekaj trenutkov, glava mu je za spoznanje klonila. Nato je sedel za mizo in odrinil s komolcem sina. Molče je vzel pero v trdo, neokretno roko, molče je pisal pismo. Nato ga je molče zaprl in niti besedice ni zinil, ko je stopil iz hiše.

Ivanček je obsedel za mizo kot obsojenec in ni vedel, kaj je zakrivil. Dve debeli solzi sta se mu potočili čez lica; obrisal si jih je z rokavom in zatrl jok ...

Molitev.

Trepečoč strahu, kesanja
jočejo noči brez spanja.

Ostra slana žge, mori
rožno polje davnih dni.

Dni mladostnih beli cvet
sklanja glavo kot preklet.

Iz srca privrè globin
bled, očitajoč spomin ...

Misli v »bogca« se vpletó.
V kotu sodi križ ... K a k o ? !

Gliša Koritnik.

Pregled slovenske umetnosti.

Viktor Steska.

Langusova doba.

Mihael Stroj.

Mihael Stroj (Stroy) je bil rojen v Ljubnem št. 8 dne 30. septembra 1803 kot peti otrok kmečkih staršev Antona Stroja in Marije rod. Kokalj.⁹ Oče je prišel iz Gornje Dobrave pri Kropi in je imel sedem otrok, ki so pa večinoma pomrli v zgodnji mladosti. Mihael je pozneje kot zaveden rojak podaril svoji domači cerkvi dve oljni sliki: Žalostno Mater božjo in sv. Antona Pušč., ki visita v kapeli sv. Treh kraljev.¹⁰

Stroj se je posvetil slikarstvu in je v ta namen odpotoval v Benetke in v Rim. V začetku je slikal bolj trdo in ostro; ko se je pa povrnil iz Italije, pa bolj podrobno, sladko in uglačeno, kar je tedanjemu okusu bolj ugačalo. Nosil se je prav gizdalinsko in je imel vedno škrijce.¹¹

V mladosti se mu ni godilo dobro. Vse drugače pa se mu je življenje zasukalo, ko se je poročil z bogato Marjeto Berghausovo. S to poroko je postal hišni posestnik v Zagrebu in Ljubljani. V Ljubljani je bila njegova last hiša na Mestnem trgu št. 9, v Zagrebu pa hiša na vogalu Illice in Mesniške ulice, kjer je dlje časa tudi stanoval in imel svojo slikarsko delavnico. Tu je bila videti slika »Izpad Zrinskega iz Sigeta«, Zrinski in drugi poveljniki so bili na konjih. Nekaj slik iz te dobe se je nahajalo v hiši Gajevih sorodnikov in v Nosanovi rodbini v Zagrebu.¹²

Leta 1841 je Stanko Vraz privedel Stroja v Samobor in ga priporočil za slikanje portretov. Slikal je n. pr. v Reisnerjevi hiši Ano pl. Suljok (Stroy fec. 1841) in še neko drugo osebo.¹³

Stroj ni imel sina, pač pa nekaj hčera. Ena izmed njih, Marija, rojena leta 1842, se je poročila leta 1862 25. oktobra z majorjem Gustavom vit. Hild (Hüld), ki je bil ob Strojevi smrti generalni major.

Stroj je umrl 19. decembra 1871, torej v 69. letu, v Ljubljani v svoji hiši radi ponovne kapi. Pokopal ga je stolni dekan Josip Zupan.¹⁴

Leta 1840 je napravil portret mladega moža z rdečo kravato.

Leta 1842 je naslikal sličico »Božja previdnost«: angel trosi pticam zrnje. Last Narodne galerije v Ljubljani.

Leta 1845 dne 27. junija so v Ljubljani obhajali petindvajsetletnico županovanja Janeza Nep. Hra-

deckega. Ob tej priliki je Stroj naslikal slavljenca na bakreno ploščo.¹⁵ To leto je naslikal tudi sv. Frančiška As. za uršulinke v Škofji Loki.

Leta 1847 je napravil tri oltarne slike za župno cerkev v Stopičah, ki predstavljajo: 1. Mater božjo, 2. sv. Lavrencija, 3. sv. Janeza Krstnika. Te slike se nahajajo v krasno izrezljanih baročnih okvirih.¹⁶

Iz leta 1852 je portret Janeza Baumgartnerja, predsednika strelske družbe v Ljubljani. Nahaja se na strelišču pod Rožnikom.¹⁷

Za Log pri Vipavi je naslikal 1853 sliko Matere božje v glavnem oltarju.¹⁸

Leta 1854 je naslikal za Škocjan pri Mokronogu: 1. sv. Kancijana in tovariše, 2. Jezusovo in 3. Marijino Srce. Sliko v glavnem oltarju je pa pokvaril podobar Oblak.¹⁹

Pozornost je vzbujal leta 1857 dovršeni portret knezoškofa Antona Alojzija Wolfa, ki se hrani v škofijskem dvorcu. Škof sedi na stolu, odet v moceto in roket, okrašen z redovi.²⁰ To leto je Stroj dogotovil

¹⁵ Blätter aus Krain, 1862, 100.

¹⁶ Zg. Danica, 1860, 75; Dom in svet, 1905, 505.

¹⁷ Novice, 1852, 104.

¹⁸ Poročilo dr. Fr. Mesesnela.

¹⁹ P. Bohinjec: Zgod. fare Škocijan pri Dobravah, 29.

²⁰ Novice, 1857, 248.

Josip Tominc: Portret Poljaka.

⁹ Rojstna in krstna matica v Ljubnem.

¹⁰ Poročilo župnika Fr. Juvana.

¹¹ Slovan, 1910, 387.

¹² Slovan, 1910, 387.

¹³ Slovan, 1910, 291.

¹⁴ Smrtna matica stolne župnije.

Mladika 1926.

Josip Tominc: Portret majhnega otroka, 1820.

tudi dve sliki za župno cerkev Device Marije v Polju: 1. Kristus na križu, 2. sv. Boštjan. Novice²¹ so pisale: »Težko je soditi, katera je lepša, pa lahko rečemo, da sta obe zares mojstrsko delo, naj gledamo na prvotno misel predstave, na izvršitev posameznih podobščin in njih razmere, na izraz njih obrazov, na izbero in razdelitev barv in sploh na tehnično izpeljavo njih celega dela. Poglej le obraze šesterih oseb, ki stoje okoli križa, na obraz Odrašenikov — in rekel boš, da tega, kar je vsaka oseba v srcu čutila, ni mogoče bolje v obrazu razodeti.«

Leta 1858 je napravil za Ježico: 1. Marijino oznanjenje v zelo živih, mavričnih barvah, 2. Jezusovo in 3. Marijino Srce.²²

Leta 1861 je naslikal za Mengeš sv. Mihaela. Isto leto je dekan Brolih naročil sliko Marijinega rojstva za Šmarje pod Ljubljano. Ko pa je slika došla, dekanu in drugim ni ugajala, ker so bile nekatere osebe prerealistično slikane po ljubljanskih natakarih, ki so jih ljudje poznali. Zato se ni upal postaviti slike v oltar, ampak je naročil Wolfu, naj posname staro Mencingerjevo sliko, in je potem ta posnetek dejal v oltar, Strojova slika pa visi v župnišču.²³

Na Slapu pri Vipavi hranijo pet Strojevih slik: 1. sv. Jurija, 2. sv. Mateja, 3. sv. Florijana, 4. sv. Jakoba, 5. Marijino oznanjenje; v Harijah je Mati božja

z Detetom; v Velesovem banderska slika; v muzeju imamo sv. Antona; v Narodni galeriji: 1. orientalko, 2. Goetza Berlichinskega; pri Sv. Petru v Ljubljani Srce Jezusovo.²⁴

Razen zgodovinskih in zlasti cerkvenih slik je Stroj naslikal celo vrsto portretov.

Narodni muzej hrani portrete: 1. Blaža Crobatha, Prešernovega prijatelja in šefa (900×770 mm); mož je gladko obrit in drži v roki knjigo; 2. prejšnjega soproge Josipine s hčerko Amalijo; 3. Crobathove hčerke Luize, poročene Pesjakove, slovenske pesnice (980×730 mm); mlada črnolasa gospa v beli obleki sedi v naslanjaču, opremljenem z vijoličastim blagom; 4. Simona Pesjaka (1816—1878), soproga Luize Pesjakove, trgovca v Ljubljani; 5. Marije pl. Gasperini, roj. pl. Vest; 6. mladega moža z rdečo kravato, 1840, ki smo ga že omenili.

Strojove slike imajo:

Gospa Jakobina Kastner: 1. Ignacij Bernbacher (1778—1850), ustanovnik ljubljanske male šole; starejši mož, obrit, drži v rokah načrt poslopja (male šole), je okrašen z zlato kolajno; Stroj pinx. 1843; 2. Marija Ludovika Friedrich, roj. Bernbacher (1050×830 mm).

Gospa Ernestina Krisper: 1. Valentin Krisper kot deček v modri obleki z belim ovratnikom (640×500 mm); 2. Anton Krisper, plavolas mladenič z zalisci; Stroj 844.

²⁴ Strahl: Die Kunstzustände Krains, 49.

Mihael Stroj: Rojstvo.

²¹ Novice, 1857, 299.

²² Schumi: Archiv für Heimatkunde, II, 165

²³ Povedal podobar F. Tomc 11. aprila 1911.

Gospa Adela Skaberne: Marija Schrey pl. Redlwerth (430×310 mm). Belo oblečena deklica stoji na balkonu, pogrnenem z rdečo tkanino. Stroy pinx. 842.

Mestni magistrat: Mihael Ambrož, ljubljanski župan (1861—1864). Mož sedi v naslanjaču z Novicami v rokah. Stroy pinx. 1850.²⁵

Rodbina Hudovernikova v Ljubljani: 1. portret žene v črni obleki z bogatim nakitom, iz leta 1845; 2. portret meščanske žene s pajčolanastim pokrivalom in ovratnikom, 1844.

O. Bamberg: ženski portret.

R. Kollmann: portret g. Rössmanna.²⁶

Rodbina grofa Paumgartnerja v Fužinah pri Ljubljani hrani tri Strojve portrete, zasebnik v Vipavi pa portret dekana Grabrijana.

Narodna galerija: ovalen portret žene z otrokom, slikan na les (700×910 mm).

Leta 1860 je Stroj popravljaval Bambinijeve slike iz l. 1727 v Komendi.

²⁵ Katalog Razstave portretnega slikarstva, 1925.

²⁶ Katalog umetn. razstave l. 1910, št. 1.

Naslikal je tudi nekaj žanrskih slik in posnel nekoliko slik italijanskih mojstrov.²⁷

Stroj je svoje slike dobro sestavljal. V mlajših letih je delal bolj rezko in trdo, kakor smo že omenili, pozneje pa bolj mehko in uglajeno. Ljubil je žive, sočne, močne barve. Pri portretih se je trudil, da je podrobno izdelal obraze in roke, pa tudi obleka je dosti natančno izvršena. Radics²⁸ omenja, da so Stroja svoj čas imenovali slikarja rok, ker je zlasti pri ženskih portretih gledal na lepe, drobne ročice. Manj se je prizadeval pri cerkvenih slikah. Razen obrazov je vse drugo bolj površno naslikal, posebno obleko, ki je včasih brez gub, brez spremembe glede svetlobe in sence. Nasprotno Langusu Stroj zunanje prirode skoro nič ne pozna. Langus je svojim portretom rad pridelal nekoliko krajevne okolice, Stroj pozna le človeka. V poznejših letih je sploh malo slikal, zato število njegovih slik ni obilno.

(Dalje prihodnjič.)

²⁷ Strahl: Die Kunstzustände Krains, 49.

²⁸ Letopis Matice Slovenske, 1880, 55.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

France Prešeren.

Pred 125 leti, dne 3. decembra 1800, se je rodil v Vrbi pri Žirovnici na Gorenjskem France Prešeren kot tretji otrok imovite kmečke rodbine, iz katere je izšlo tudi več duhovnikov in ki jo lahko zasledujemo že v XV. stoletje. Da so opravljali predniki posel ribičev na bližnjem blejskem jezeru in Savi, nam priča njihovo domače ime »pri Ribiču«. Sedemletnega Franceta je vzel stari stric Jožef Prešeren, župnik na Kopanju pri Račni na Dolenjskem, k sebi in ga poslal l. 1810 v Ribnico v šolo, jeseni 1812 pa v Ljubljano, kjer je dovršil l. 1821 gimnazijo in licej. Na Dunaju je dovršil še tretje leto »filozofijo«, studiral do 1826 na univerzi pravo in bil l. 1828 proglašen za doktorja. Na Dunaju so ga podpirali strici, imel je tudi neko ustanovo in si sam služil denar s poučevanjem. Jeseni l. 1828 se je vrnil Prešeren v Ljubljano, služboval nekaj časa kot odvetniški pripravnik in pozneje kot neplačan praktikant pri finančni prokuraturi (1828 do 1831). Ko se mu je izjalovilo upanje na plačano službo — avstrijski vladi je bil znan in sumljiv kot mož naprednih idej —, se je odpravil v Celovec, kjer je položil odvetniški izpit (1832), se vrnil v Ljubljano v odvetniško pisarno Baumgartenovo, ki jo je zamenjal l. 1834 s pisarno svojega dunajskega sošolca Crobatha, pri katerem je služboval do l. 1846. Šele tega leta se je posrečilo Prešernu dobiti samostojno

advokaturu v Kranju. Doživel je še prve svobodne dihe avstrijskih narodov l. 1848, a že jeseni je zbolel in izdihnil v hudih bolečinah 8. februarja 1849.

To je zunanja slika Prešernovega življenja, nevesela slika dolgega nesamostojnega službovanja po tujih pisarnah, ki postane še bolj tužna, če si pred očimo druge trenutke pesnikovega življenja, ki so pustili globoke sledove v njegovih poezijah: njegovo osamljenost v družabnem in kulturnem življenju in njegovo usodno ljubezen. Že leta 1835 je zgubil Prešeren prijatelja iz mladih let Matijo Čopa, edinega človeka, ki je mogel pesnika Prešerna doumeti in mu biti voditelj v pesniških vprašanjih. Malo pozneje se je pojavil v Ljubljani mlad Poljak Emil Korytko, interniranec iz Galicije; z njim je Prešeren drugoval, oba je vezalo skupno zanimanje in delo za slovensko narodno pesem, a že 1839 je Korytko umrl. Poslednji prijatelj Andrej Smole, ljubljanski trgovec in ljubitelj slovenske književnosti, s katerim sta snovala razne literarne načrte, ga zapusti 1840. — Še ob Čopovem času je zaplamtela v pesnikovem srcu ljubezen do Primičeve Julije, mlade hčerke bogate ljubljanske družine, do katere so bile poetu, večnemu odvetniškemu pripravniku brez premoženja, zaprte vse poti, zaplamtela s plamenom, ki je užgal najlepše Prešernove pesmi, in ugasnila v bridkem razočaranju in odpovedi; ves idealni svet,

spleten krog Julijine glave, se je razbil ob vsakdanjem življenju, onem življenju, ki je pesnika potem kruto vkljenilo v zvezo z Ano Jelovškovo, ki mu je sicer postala mati njegovih otrok, a ne družica njegovega življenja.

Na Dunaju je zapel Prešeren svoje prve pesmi, a jih je pozneje večinoma uničil. Prvo pesem »Delcam« je objavil 1827 in se oklenil v naslednjih letih »Kranjske Čbelice« (1830—1833 in 1848), katero je ustanovil in izdajal M. Kastelec. Čbelica je bila namenjena višji književnosti, ni se ozirala na dnevne potrebe kmečkega ljudstva in tudi ne na to,

Lesorez Miha Maleša.

France Prešeren.

da bi bila neukemu narodu razumljiva; hotela je dvigniti slovensko književnost in zbuditi med meščanskimi izobraženci, ki so se naslajali ob sodobni tuji književnosti, zanimanje za slovensko umetnost. Naše preprosto ljudstvo je že imelo v rokah vsaj najnujnejše čtivo, izobraženec pa še ni imel razen nekaj prevodov in zgolj metričnih poizkusov čtiva, ki bi mu nudilo umetniški užitek. Smoter in namen Čbelice je bil tedaj povsem drugačen nego književnih izdelkov prejšnjih dob, radi tega je zadelo stremljenje čbeličarjev ob hud odpor: nasprotovali so ji janzenisti, ki so smatrali Prešernovo poezijo o ljubezni za pregrešno, nasprotoval ji je učeni Jernej Kopitar, ki mu je bila narodna pesem, zlasti srbska, višek vse

poezije. To so bili mogočni nasprotniki! Imeli so v rokah cenzuro in posrečilo se jim je, da je morala Čbelica prenehati s četrtim zvezkom. Idejno so pa zmagali čbeličarji, odslej si je slovenščina osvajala vedno širše in višje kroge kulturnega življenja.

V Čbelici se je pojavil Prešeren s pesmimi, ki so bile po obliki in vsebini že dovršene, tu je objavil »Slovo od mladosti« in »Sonet nesreče«, pretresujoče slike o notranjih bojih pesnika, ki je spoznal, da čista svetle to, »kar um slepi z goljufijami, ležami«, objavil prve pesmi, nastale iz ljubezni do Primičeve Julije, »Gazele«, bičal s satiro »Nova pisarija« nazore nasprotnikov, ki so merili vso književnost z vatlom koristnosti, zapel in objavil istotam dovršene balade in romance ter »Sršene«, posegel s soneti in epigrami v abecedni prepir in objavil iz Smoletove zbirke naše narodne pesmi. Kmalu za gazelami je nastal »Sonet ni v enec«, ki nosi sicer črke Julijinega imena, a ni samo slika Prešernove ljubezenske nesreče, temveč tudi njegove bolesti nad nesrečno usodo slovenske domovine, onega koščka zemlje, ki pozna od davnih časov samo krvave boje, ki so zatrli vsako kulturno delo, nad nesrečo naroda, čigar sinovi in hčere ne ljubijo več svoje matere in zaničujejo domačo govorico. Po Čopovi smrti je Prešeren spesnil »Krst pri Savici«, spomenik mrtvi ljubezni in mrtvemu prijatelju, kakor Črtomir je pokopal vse upe na zemeljsko srečo in spoznal, »da srečen je le ta, kdor z Bogomilo up sreče onstran groba v prsih hrani«, in da »srcé veselo in bolno, trpeče upokoj'le bodo groba globočine«. Ni se pa Prešeren vdal moreči sili tega spoznanja: »stanú se svojega spomni, trpi brez miru!« kliče samemu sebi, saj poet nosi v srcu vso bolest in vso radost človeštva: »pekel in nebo«.

Krst pri Savici, ki je izšel l. 1836, je bil za dlje časa zadnja večja Prešernova pesnitev. Naslednja leta je pomagal Prešeren Korytku pri izdaji slovenskih narodnih pesmi, Smoletu pri izdaji Linhartovih dram in Vodnikovih pesmi, se pogovarjal s Stankom Vrazom in postavil proti njegovi zahtevi po skupnem »ilirskem« književnem jeziku misel o naravnem razvoju posamezne narodne enote, torej tudi slovenščine in slovenske narodne individualnosti (posebnosti), polagoma pa je zbiral in pripravljaval svoje pesmi za natis: decembra 1846 so zagledale beli dan »Poezije dóktorja Francéta Prešerna«.

V Prešernovih pesmih veje topla ljubezen do svobode in do domače govorice. V času, ko je avstrijska vlada strogo varovala javnost pred vsako svobodno in narodno-zavedno sapico, se je pesnik zavedel bolj globoko nego kdorkoli pred njim prepada med mogotci in narodi, ki hrepenijo po svobodi in izoblikovanju svojega individualnega (osebnega) življenja. Postal je glasnik svobode, glasnik Slovencev, ki je klical izgubljene sinove v materino naročje, preroško jim kažoč boljšo in slavnjšo bodočnost, ko

bodo padle vse ovire kulturnemu napredku in se bodo razlegale po Sloveniji veselejše pesmi nego njegove. — Jezik in umetne oblike Prešernovih pesmi, njih formalna stran je dovršena. Pred Prešernom smo imeli Vodnikove štirivrstične pesmi; brez predhodnikov, brez praktičnih ali teoretičnih poskusov in priprav je zapel Prešeren vsebinsko in oblikovno dovršene balade in romance, sonete in gazele, epigrame, satiro in epos. Za Pohlinovo in Vodnikovo začetniško dobo je prišla Prešernova pesniška sila, ki je z elementarno močjo premagala vse ovire, izvirajoče iz kulturne zaostalosti naroda, in dovedla slovensko pesni-

štvo do višine, ki jo lahko stavimo svetovnim mojstrom ob stran. Pesnik-mislec je doživel v sebi, kar doživi posameznik, kar doživi narod, zajel in izrazil je boleost in veselje, ki mu posameznik ne ve izraza, zato pa najde tudi vsak v teh poezijah svoje notranje življenje in svojo sliko; to jim daje stalno vrednoto. Nam Slovencem je ustvaril jezik, ga naredil gibčnega za vse naloge bodočnosti, pokazal nam je rešitev vprašanja o malem narodu — steber tej rešitvi je narodna individualiteta (posebnost), opletena z ideali svobodnega človečanstva. Od tedaj zida slovenski narod na stebrih iz granita.

Za Cezarja.

Angleški spisala baronica Orczy. — Z dovoljenjem pisateljice prevel Jos. Poljanec.

Drugo poglavje.

Na tehtnico položeni, bi poskočili nad ničevost, Psalm 61, 10.

Tekom dneva je kupčija oživila in delo liktorjev je postalo napornejše; nabrala se je namreč gosta množica in kupci so se gnetli v ospredje. Med naprodaj stoječimi sužnji je vzbujal pozornost bronastopolit rokodelce slabotne postave, čigar roki sta se proti prstom čudno zoževali. Stal je na odru mirno in brezbrizno in se po vsej priliki ni zmenil niti za žgoče solnce, ki je žgalo v njegov razgaljeni život, niti za mrmranje kupcev okrog sebe niti za zgovornost Afričana na govorniškem odru, ki je bil od glasnega hvalisanja blaga že ves hripav.

»Izdelovavec razne robe iz usnja, doma iz Hispanije,« je grmel s prepričevalno zgovornostjo; »ima šele štiriindvajset let, a njegova spretnost nima para na obeh bregovih Tibere... Tunika,* ki jo on izdelava, je mehkejša od najbolj mehke volne, in nožnica za bodalo postane v njegovih rokah trda ko jeklo... Je čisto zdrav in močan. Deset tisoč sestercev** je borna cena za tako spretno roko... Deset tisoč sestercev... Njegova milost rajni cenzor Arminius Kvirinius jih je bil plačal zanj dvajset tisoč...«

Utihi je za hip, videč, kako dva žida iz Galileje v dolgih, temnih haljah in s črnimi čepicami na kodrastih laseh stopata okrog tega čuda iz Hispanije ter mu privzdigujeta roke in s kritičnimi očmi gledata konce njegovih prstov, kakor bi hotela na njih najti sledove njegove tolikanj hvalisane spretnosti.

»Deset tisoč sestercev, dobra gospóda, in vajin bo ta mojster v plemenitem predelovanju usnja: torbe in prevlako za stole, skrinjice za dragotine in ročaje mečev, vse zna delati... Recita! Dasta deset tisoč sestercev?«

* Tuniko so Rimljani nosili na golem životu, je torej nekako nadomeščala našo srajco, ki je poznejši izum.

** Po naše morda 1000 Din.

Žida sta se pomišljala; molče sta se spogledala in se z bistrimi, globoko vdrtimi očmi posvetovala, medtem ko so njiju dolgi, prozorni prsti obotavljaje se segali proti denarnici za pasom.

»Deset tisoč sestercev!« je silil dražitelj v židovska obotavljaja in se delal neizprosnega.

Od izkupčka bi sam dobil delež, morebiti nekoliko sestercev, ki bi pomnožili vsotico, s katero bi si nazadnje kupil prostost. Pisarji so s pisalom v roki potrpežljivo in molče čakali. Prefekt je brez brige za vso tisto kupčijo srepro zrl predse kakor človek, čigar misli se ne zmenijo za svojega gospodarja.

»Pet tisoč,« se je oglasil boječ eden izmed židov.

»Ne, če ne dasta več, prijazna gospóda,« je odgovoril dražitelj živahno. »Ta vzorni predelovavec usnja lahko prinese vajinim tekmečem celo premoženje.«

»Pet tisoč,« je ponavljal eden kupcev, »nič več.«

Afričan je poskušal s pregovarjanjem, preziranjem, dà, celo z oholim zasmehovanjem; grozil je, da sploh umakne ta vzor iz prodaje, češ, da pozna trgovca z usnjenim blagom iz Korinta, ki bi dal dva prsta svoje roke, samo da bi prsti tegale zaklada iz Hispanije služili izključno njemu.

Toda žida sta bila trdovratna. Z boječo nepopustljivostjo, lastno njiju rodu, sta ostala pri svoji ponudbi in se nista dala zvabiti v zapravljanje.

Končno je bil čudoviti rokodelce prodan židovskima trgovcema iz Galileje za vsoto pet tisoč sestercev. Ves čas, kar se je vršilo barantanje med kupcema in dražiteljem, je temni obraz sužnjeval kazal topo malomarnost.

Naslednji kos človeškega blaga je vzbujal nekaj več povpraševanja nego prejšnji. Bil je to krepak German silnih prsi, pokritih deloma s kosmato kožo od divjega kozla, prepasano ob ledju; kosmate roke je imel gole do ramen, orjaške pesti stisnjene, kakor da bi bile pripravljene vola na tla pobiti.

Kakor je zatrjeval dražitelj, ne bi bil German koristen samo pri oranju na polju, ampak tudi pri delu v kovačnici. Po natančni preiskavi njegovih mišic, zob in meč sta začela prav živahno dražiti neki poljedelec iz Sicilije in neki osvobojenec iz Kampnije; naposled pa je sam prefekt posegel v kupčijo, želeč si sužnja za svojo rabo na kmetiji, katero je imel blizu Ostije.

Za nekoliko strežajk iz Judeje so se dobili lepi denarci. Kupil jih je neki krčmar iz Etrurije; zakaj bile so čedne zunanosti in so znale ravnati z vinskim vrči ter jih nositi, ne da bi razlivale dragoceno kapljico. Za zamorce so se posebno poganjali imetelji gladiatorskih vojašnic, da bi jih izvežbali za gladiatorske borbe.*

Veliko je bilo tudi povpraševanje po pisanja večjih sužnjih za prepisovanje raznih spisov. Izdajatelji dnevnih novic so bili voljni plačati visoke cene za spretne brzopisce, ki so se bili priučili temu poslu v hiši cenzorja Arminija.

V tem je množica na foru čim dalje bolj naraščala. Polagoma so se pojavljale nosilnice s sijajnimi zavesami, prihajajoče ali od takojmenovane »svete poti« (via sacra) ali pa iz okraja templjev. Barva teh svilenih zaves je bila v živem nasprotju v primeri z bleščečo belino marmornatih sten svetlišč.

Zdaj so morali liktorji** že rabiti palice zoper gnečo. Treba je bilo delati pot in prostor gospodarjem Rima, bogatim, v brezdelju živečim, ki so, da zadovolje vsako svojo željico, trosili tisoče sestercev s tako lahkoto, kakor bi si navaden zemljan otresal prah s čevljev.

Mladi Hortenzius Marcius, bogati patricij, lastnik pet tisoč sužnjev, je bil tedaj stopil iz svoje nosilnice. Njegovi ljudje so mu naredili pot skozi množico, on pa je počasi korakal proti govorniškemu odru, stopil na prvo stopnico in se dostojanstveno naslonil ob beli marmor, namenoma, da bi si množica spodaj napasla oči na mlademu gizdalinu, bogatem in zalem. V jutranji kopeli si je bil dal utreti drage dišave; lase je imel lično nakodrane, oblečen je bil v tuniko iz mehke bele volne, obrobjeno s škrlatom, znakom njegovega visokega patricijskega stanu.

Malomarno se je ozrl po sužnjih, ki so stali pod njim okrog odra naprodaj, vljudo pa je pozdravil prefekta.

»Zarana si se napotil semkaj, Hortenzius Marcius,« je odzdravil Taurus Antinor; »ne zgodi se baš prevečkrat, da bi ob tej uri tvoja navzočnost počastila forum.«

»Dejali so mi, da bo danes zabavno,« je leno govoril mladi Hortenzius, »pa se mi zdi, da so me nalagali.«

* Gladiatori so bili sužnji, izvežbani, da so se v zabavo krvavih iger žejnim Rimljanom ob slavnostih med seboj borili.

** Liktorji so bili v starem Rimu služabniki višjih uradnikov.

Zazeval je in si pričel z zlatim zobotrebcom drezati v zobe.

»Kaj pa so ti pripovedovali?« je vprašal prefekt, »in kdo so bili tisti?«

»Gaius Nepos pa mladi Askanius in še nekaj drugih v kopeli. Govorili so samo o današnji javni dražbi.«

»Li pridejo semkaj?«

»Neutegoma bodo tukaj. Vendar so nekateri dejali, da bo šele po odprodaji precejšnjega slabega blaga prišlo boljše na vrsto. Askanius bi rad imel kuharja, ki zna speči kopuna na poseben način, kakor ga znajo v Galiji: nadevajo ga z mesom pitanega strnada in polijo s sokom treh melon. Askanius trdi, da ima tako pripravljen kopun izredno prijeten okus.«

»V seznamu nimam nobenega kuharja iz Galije,« mu je prefekt kratko segel v besedo.

»Gaius Nepos bi pa rad nekaj zalih deklet, ki bi pri jutrišnji večerji stregle njegovim gostom. Gostijo namreč priredi, kakor ti je znano. Ali se je udeležiš, Taurus Antinor?«

Zadnje besede je govoril na čuden način, ki je vzbujal misel, da bo gostija, ki jo priredi Gaius Nepos drugi dan, imela poseben pomen, in ne bo samo veseljačenje. Nato je stopil bliže k prefektu in se urno ozrl okoli sebe, kakor bi se hotel prepričati, je li pozornost vseh obrnjena res samo na dražbo.

»Gaius Nepos,« je dejal in skušal govoriti na videz brezbrizno, »me je naprosil, naj ti povem, da bo v tvojo korist, če prideš na jutrišnjo gostijo. Mnogo nas je enih misli o nekih zadevah in tam bi se lahko nemoteno porazgovorili o njih. Ali se nam pridružiš, Taurus Antinor?« je pristavil hlastno.

»Vam pridružim?« je odgovoril prefekt s trdim nasmehom. »Pridružim v čem? V tej brezmiselni bedastoči, da šepetaje govoriš na javnem prostoru? Na foru danes mrgoli vohunov, Hortenzius Marcius. Mar te je res želja, da te jutri pri predstavi na čast rimskemu ljudstvu vržejo tigrom za obed?«

Pokimal je z glavo ter pokazal proti govorniškemu odru, kjer je temnopolti dražitelj nehal kričati in legel na štorjo, kakor da bi hotel govoriti s pisarjem, sedečim niže spodaj, v resnici pa je skrivaj pogledoval tja, kjer je Hortenzius Marcius govoril s prefektom.

»Tle sužnji,« je dejal Taurus Antinor kratko, »so vsi last cesarske zakladnice. Kar imajo denarja, so si ga pridobili z donašanjem ovadeb — lažnivih in resničnih. Pazi se, Hortenzius Marcius!«

Ta pa je z dobro ponarejeno brezbriznostjo skomizgnil z rameni. V tistih časih je bila namreč navada, da je človek javno kazal, kako se ob vseh okolnostih javnega in zasebnega življenja v Rimu dolgočasi, enako ob preprostih dogodkih vsakdanjega življenja kakor ob nevarnostih, ki so grozile vsakomur od blaznih muh znorelega trinoga na cesarskem prestolu.

Prišlo je bilo celo v navado, da so malomarno in brez najmanjšega znamenja kakega zanimanja odobraval divjo razkošnost in blazno razuzdanost krute trinoga, ki je tisti čas držal v roki žezlo rimskih cesarjev. Mladi patriciji tistih dni so gledali njegovo samopašnost in divje norosti, ki so mu bile tako silno po čudi, kakor da jim vse to ni nič mar, in so se delali vzvišeno brezbrizne za vse strahovite krivice in krutosti, ki jih je napol blazni cesar kot nekaj vsakdanjega uvedel v življenje rimskih državljanov.

Teh pristašev mode ni zabavala nobena reč vsakdanjega življenja, nič jih ni vzdramilo iz zaspane

veka zdravega razuma po lepoti, da bi jim nudile zabavo v enoličnosti življenja in jim morda malo razgibale zaspane možgane.

Zato tudi ni Hortenzius Marcius niti sedaj, ko se je očitno igral s svojim življenjem, na zunaj opustil prezirljivega, brezbriznega vedenja, kakor ga je moda zahtevala. Vsi so bili glumci, ti ljudje, vpričo gledavcev in poslušavcev vedno, pa tudi sami med seboj niso nikdar v resnici opustili vloge, ki so se je bili tako popolnoma privadili.

Vendar je bila ta brezbriznost le zgolj zunanja. To se je v slučaju mladega gízdalina pokazalo s tem,

Adriaen Brouwer:

Pretep.

(Stara pinakoteka, Monakovo.)

samougodnosti razen morebiti kakšna posebno krvava borba v areni,* borba, kakršne so bile nastale iz nebrzdane sle po klanju, ki so jih Rimljani tako radi gledali in ki so na veke onečastile sicer tako slavne liste rimske povestnice.

Ob takih prilikah jih je groza vzdramila za kratek čas iz brezčutja. Patriciji sami namreč niso bili krvočni, le nasičeni so bili vseh mogočih prizorov razburjenj in razkošnosti, ki jim jih je neprestano nudilo njih nasladam vdano mesto in pa blazna muhavost cesarjev. Žejalo jih je po grozotah kakor žeja člo-

* Arena je prvotno pomenila pesek, pozneje pa peščeni prostor sredi cirkusa ali amfiteatra, kjer so se vršile borbe gladiatorjev.

da je, čeprav komaj za spoznanje, spremenil svoje vedenje. Odstopil je namreč nekoliko od prefekta in glasno, da bi ga vsi v bližini lahko slišali, rekel:

»Dobro, dobro, Taurus Antinor, morda res iztaknem sužnja-šaljivca, ki mi bo po godu. Moji postajajo stari in dolgočasni. Oj, pri bogovih, kako me včasih dolgočasijo!«

Šepetaje pa je pristavil:

»Gaius Nepos prav posebno želi tebe videti jutri pri večerji, Taurus Antinor! Ker se je bal, da ne bo mogel sam govoriti s teboj, je naprosil mene, naj te pregovorim, da gotovo prideš. Upam, da te ne bo manjkalo med nami. Nad štirideset nas je, ki smo vsi pripravljeni, dati življenje za dobrobit cesarstva.«

Prefekt na ta zadnji poziv ni odgovoril; njegovo pozornost je očitno tedaj obrnila nase čimdalje glasnejša dražba nekega koristnega sužnja. Ko pa je Hortenzius slednjič odšel, so njegove temne oči v senci tistih stalnih gub na čelu še enkrat ošinile mladega gizdalina od temena nakodrane in odišavljenе glave do podplatov lično obutih nog in zaničljiv, dasi ne neprijazen nasmeh mu je zaigral okrog stisnjenih ust.

»V dobrobit cesarstva?« je zamrmral sam pri sebi, skomizgnil z ramami in znova posvetil vso pozornost svojemu poslu.

Hortenzius je medtem zagledal nekaj prijateljev. Tedaj je bilo namreč že ves čas videti sijajno vezanih tunik, ki so si delale pot skozi bolj preprosto množico, in kmalu se je gosta skupina bogatih patricijev nabrala okoli govorniškega odra.

Prišli so bili drug za drugim — izvečine iz kopeli — pokrepčani in odišavljeni, da bi brez zanimanja, kakor je bilo v modi, gledali prizor javne dražbe.

Pozdravili so se s prefektom in s Hortenzijem. Poznali so se med seboj, saj so vsi bili člani istega, vladajočega sloja v Rimu. Med njimi je bil mladi Askanus, ki bi bil rad imel kuharja, in Gaius Nepos, prefekt pretoriancev,* ki je iskal zalih strežnic.

»Si li govoril z Angličanom?« je poslednji šepetaje vprašal Hortenzija.

»Sem! Nekoliko besedi, a me je posvaril pred vohuni!«

»Misliš, da se nam pridruži?«

»Mislim, da pride na večerjo k tebi, Gaius Nepos; da bi se nam pa pridružil v —.«

»Tiho!« je opominjal prefekt pretoriancev, »Taurus Antinor ima prav. Danes tukaj vsepovsod mrgoli vohunov. Če pride na večerjo, ga že pregovorimo, ne boj se.«

Možaka sta pomenljivo pomigala drug drugemu, se ločila in se zopet pomešala med množico.

Tedaj je bilo tudi že več visokorodnih gospa velelo svojim nosačem, naj jim postavijo nosilnice v bližino govorniškega odra, da bi mogle opazovati dražbo in se je morebiti udeleževati na svoj račun. Bogate rimske matrone z velikim osebnim imetjem, ki so ga same upravljale, mogočne in neodvisne, so bile mladim moškim okoli njih predmet velikega spoštovanja in vdane vljudnosti — ne docela brez ironičnega zasmeha.

Niso se pomešale med množico, ampak so ostale v svojih nosilnicah, naslanjajoč se na svilene blazine. Njihove temne tunike in pestre stole** so se resnobno razlikovale od bolj pisano nališpane rimske moške mladine; njih resnobno vedenje, njih umerjeno, trezno

govorjenje pa je bilo videti malone v preračunjenem nasprotju s prazno klepetavostjo, dolgočasno prisiljenostjo po zunanje močnejšega spola.

Med njimi vsemi pa je bil tisti Taurus Antinor, prefekt rimskega mesta, s svojimi rdečimi lasmi in bronasto poltjo, s svojo mogočno postavo, v sijajno vezeni tuniki, z vso svojo zunanostjo, okorno, skoraj sirovo, v čudnem nasprotju tako proti mladim gizdalinom kakor proti strogi prisiljenosti matron, prav kakor je njegov ostri, enakomerni govor obvladoval leno, mehko govorenje pristašev vladajoče mode.

V tem se je dražitelj hitro zopet ozrl po svojem blagu, vržel opomin tja, povelje sem.

»Tisti rumeni lasje — pusti jih, naj vise doli, ženska! Ne dotikaj se jih, pravim... Proč tisto kozjo kožo z ledij, možakar... Pri Jupitru! Najboljše skrivaš, kar te je... Obraz pokonci, dekle, danes ne potrebujemo klavnih obrazov.«

Včasih je njegov opomin potreboval krepkejšo zaslombe. Obrnil se je do prefekta, kaj naj stori s trmoglavcem. Tedaj je ostri brezčutni glas s čudnim naglasom v izgovoru latinskih besedi dal kratko povelje in liktorjeva palica je zažvižgala po zraku in padla s kratkim, ostrim žvižgom na trdovratno upognjeno ramo ali nepokorno roko; dražitelj pa je potem spet nadaljeval svoj posel.

»Kaj bi Vaša milost danes rada kupila? Spretnega jahača iz Dacije?... Imamo enega... pravi biser... Neukročenega žrebca lahko zajaha in vozi s trojko po najožjih rimskih ulicah. On... Kaj — ne? Nobenega jahača danes? Potem mogoče grbavega akrobata iz Panonije, ki ima tako bronasto polt kakor ustrojena volovska koža, roke tako dolge, da mu nohtje na prstih praskajo med tekom po tleh; kozolec zna narediti nazaj, hoditi po napeti vrvi ali... Hoj, grbavec, pokaži njegovi milosti svoj grdi obraz; mogoče boš pomagal razpršiti gube med gospodovimi očmi, morebiti se bo njegova milost celo nasmehnila tvojim burkam... Okreni se, pokaži grbo! Pet tisoč sestercev je vreden, gospod... Okreni se zopet... Glej, gospod, ali ni kot opica?«

Gospod se je smehljaj, dražitelj je klepetal dalje, pokvečeno bitje na stojalu pa je zvijalo svoj život na vse mogoče načine, se režalo, da so se mu usta odpirala do ušes, kazalo pohabljen hrbtenico in odurno dolge, kosmate roke ter kričalo čudne krike, ki naj bi posnemali glasove divjih živali v gozdu.

Te burke so povzročile, da se je gospod na vse grlo smejal. Bila ga je volja, izdati pet tisoč sestercev, da bo imel tako bitje pri hiši in vedno pri roki, kadar bi se njegovi gostje med posameznimi jedmi razkošne večerje začeli dolgočasiti. Kupčija je bila kmalu sklenjena in grbavec je prešel z odra v oskrbo gospodovih sužnjev in odtod v gospodovo hišo.

(Dalje prihodnjič.)

* Pretorianci so bili cesarjeva telesna straža.

** Stola je bila vrhnje oblačilo rimskih matron.

P I S A N O P O L J E

Po okrogli zemlji.

Družba, običaji in navade severnjakov.

Po Byhanu V. Šarabon.

Polarni narodi so organizirani deloma po očetovskem deloma po materinskem pravu; to se pravi: pri nekaterih so premoženjske razmere, družabni običaji i. dr. uravnani po očetu, v zakonu sledi žena možu v njegovo hišo itd., pri drugih je pa obratno. Kot vodnik in zaščitnik družine pa nastopa zmeraj kak moški, naj je že družina organizirana tako ali tako. Če se je potujoči oddelek stalno naselil, je načelnštvo posamnih delov postalo mnogokrat dedno, kakor na primer pri Jakutih. Če je pa rod ostal gibljiv in je še naprej potoval, trdna organizacija navadno ni bila mogoča; tvoritev večjih političnih enot je pa v tem slučaju skoraj popolnoma izključena, če pa se kdaj kaj takega zgodi, traja le malo časa. Poglejmo le na silno razsežne države Mongolov! Kakor hitro so prišle, tako hitro so tudi izginile. Napravila jih je le moč enega samega močnega voditelja, in ko je ta umrl, so prenehale tudi njih države. Pomanjkanje trdne organizacije je pri polarnih narodih še prav posebno, posamnih delov ne veže nobena politična vez, vsak rod tava sam zase okoli, glavar ima zelo majhno veljavo. Eskimi imajo samo družinske voditelje ter so skozi in skozi demokratični; pri Čukčih vlada po poročilih Nordenskjölda popolna enakost in brezvladje; Aleuti so bili drug drugemu popolnoma enaki in niso poznali ne premoženja in ne gospostva, sorodne družine so se združile samo v času skupne sile. Tudi pri Samojedih žive rodovi vsak zase, narodnosti kot take ne poznajo. To velja tudi za vse druge arktične narode.

Dva naroda sta bila pa prej drugačna, popolna izjema splošnega pravila: Tunguzi in Jakuti so imeli trdno politično organizacijo. Jakutski rodovni knez je bil neomejen gospodar, tako tudi glavarji posamnih skupin; polarna narava jim je pa organizacijo kmalu izvila in kot predstavitelji avtoritete so se ohranili le takozvani ogionor; Rusi so jih — kakor tudi sicer v Sibiriji boljše ljudi — napravili za staroste, dali so jim nekaj sodne in upravne moči, izročili jim pobiranje

davkov in jih odeli v častno obleko, rdečo, z zlatom obšito. Pri Tunguzih so bili predpogoji za vzpostavitev urejene državne uprave še bolj napredovali. Vsak rod se je razdelil na več plemen, ki so se smatrala kot sorodna. Vsako pleme je bilo velika družina, izvajalo je ime in izvor od kakega hrabrega in modrega praočeta. Direktni potomci tega praočeta so tvorili plemstvo, ki je vodilo plemena. Če ni bilo nobenega plemiča, so izvolili za voditelja najpametnejšega in najbogatejšega. Plemiči so izvolili iz svoje srede voditelje več plemen, ti pa zopet enega za vrhovnega kneza. Sicer so se pa posamna krdela družila samo v potrebi in so izvolila skupnega poveljnika.

Popolna anarhija se kaže v načinu naselitve. Vsaka tropa ali družina živi, kjer se ji ljubi, ali sama zase ali pa z drugimi skupaj. Samo ob obalah in bregovih rek so nastale večje vasi, kjer je bilo dosti hrane tudi za številnejše prebivavstvo. Naselbine Itelmov so štejele 40—80 oseb, družinske vasi Ostjakov obstoje iz 5—20 koč. Bolj stisnjeno so stanovali Aleuti, vsaka večja družina je živela v eni sami veliki hiši, po 50—300 ljudi skupaj. Pri Eskimih se tiščijo pozimi zaradi toplote tri do štiri družine v eni hiši, poleti ima pa vsaka svoj šotor.

V zelo enakomernem življenju polarnikov, ki poteka brez premembe, pride prav redkokdaj do kakih važnih vprašanj. Majhne zadeve in prepire v družini razsodi najstarejši. Če gre za važnejše zadeve, na primer za potovanje cele vasi ali kaj podobnega, tedaj se družinski glavarji združijo k javnemu posvetovanju, odloči se po stari navadi z navadno večino glasov; nasvete starih posebno vpoštevajo. Duhovnik, ki igra pri narodih narave sicer veliko vlogo, nima v političnem življenju ljudi severa nič govoriti ali pa le malo. Pomoč duhovnikov — šamanov — iščejo samo v zasebnih in verskih zadevah.

V soglasju z demokratično organizacijo polarnikov je njih komunizem. Zasebna last jim je obleka, orožje, orodje, kože itd. ter vprežna živina, Eskimom tudi naplavljeni les, v kolikor ga je kdo sam potegnil na breg, postavil, obtežil ali pa označil z imovinskim znamenjem. Jed in pijača sta pa last vseh. Vsak misli, da

je upravičen uživati lovski plen ali pa da se povabi sam v kako koč za gosta. Zato ona gostoljubnost, ki jo potovavci in raziskovavci tako slavijo, v očeh polarnih narodov ni nič posebnega, nobena krepost, temveč ima gost takorekoč pravico, zahtevati svoj delež. Zato je na Aleutih kit, ki so ga vrgli valovi na obrežje, lastnina vsega otoka, vsakdo si sme odrezati, kolikor hoče. Jakuti razdelijo lovski plen med vse lovce ali pa med rodbinske člane. Kožo dobi vsakdo po vrsti, samo tisti, ki je divjačino ubil, ne dobi ničesar. Zato je najbolje, da kdaj počaka in ničesar ne ubije. Tunguški lovec sme obdržati polovico plena zase. Če najde kdo spotoma v gozdu v tunguški pasti ali samostrelu kako divjačino, sme polovico pojesti, drugo polovico z glavo in kožo vred mora pa skriti pred divjimi živalmi. Vzeti govedo pižmar je splošno prepovedano; če pa v sili kdo to naredi, reče posestniku pasti pri prvem srečanju: »Vzel sem tvojega pižmarja.« Eskimi imajo dolgo vrsto predpisov, kako je treba vsak plen razdeliti. Splošno dobi vsak vaščan svoj delež; če je pa mesa dosti, pripade plen le družini lovca. Kit je tudi pri Eskimih last vse vasi, mrož ali večji tulen pa lovske družbe. Kdor je mroža prvi zadel, sme izbrati prvi kos in obdržati glavo zase. Beli medved ali mladi tulen pa ni last onega, ki ga je ubil, temveč last onega, ki ga je prvi zagledal. Prav tako natančno je bila urejena razdelitev plena pri Aleutih.

Tak komunizem je pa mogoč le tedaj, če se nihče delu ne odteguje, temveč vsakdo po močeh prispeva k skupnemu blagru. Zato je grenlandski oče dolžan vzgojiti sina za delo, da »ne postopa po trgu brez dela okoli«. Na komunizmu sloni tudi dejstvo, da bogati Jakuti onim, ki jim je kuga ugrabila živino, prostovoljno podarijo obleko in severne jelene. Preveč posestva velja skoro za krivično; če more kak Eskimo orodje posoditi, ga nima pravice zahtevati nazaj. Grenlandec, ki je imel že šotor in čoln, ni pri očetovi smrti nič več podedoval, »kajti nihče ne more ob istem času oskrbovati dveh šotorov«.

Škodljivec družbe je tisti, ki si ne more ničesar pridobiti; osebe, ki ne morejo več delati ali pa so sploh brez

koristi, kar odstranijo. Po njih nazorih to ni nobena grozovitost, prav tako ne, kakor ni gostoljubnost ali poštenost nobena krepost; abstraktnih moralnih pojmov pač ne poznajo. Osrednji Eskimi imajo navado, da priletne starše ubijejo; slabiče in nezdravljivo bolne obesijo, ako jim ti sami ne napravijo te usluge, ali pa jih v kaki koči same prepustijo usodi; tako ubijejo tudi Jakuti osepničaste bolnike, ki so splošnemu zdravju škodljivi. Če na potovanju pritisne lakota, pustijo stare ljudi in ženske zadaj; če imajo nato srečo na lovu, se pa zopet povrnejo k njim. Itelmi so starčke vrgli psom ali pa so si ti sami izbrali smrt lakote; stare čukče so na lastno željo ubili njih sinovi,

grešek opravi eden sam ali pa občina, kakor je bil pač pregrešek. Če kdo koga umori, si morajo svojci umorjenega po splošni navadi kar sami pomagati. Sorodniki ubitega Itelma so zahtevali, da jim izročijo morivca, in so ga ubili; če je pa rod morivca odklonil, je nastala krvna osveta: ako je zmagala ena stranka, so vse sovražne moške pobili, ženske pa zasušili. Včasih pa s krvno osveto tudi nekoliko prenehajo, tako na primer osrednji Eskimi: morivec sme obiskati družino umorjenega in ostati cele mesece tam — prim. Albance —. Tam je nedotakljiv, razen če se svojci maščujejo na lovu ali pa iz zasede itd. Ali pa ga pozovejo na dvoboj in ga umorijo, če je premagan. Če mu pa

razdaljo in začetek dvoboja. Tudi Grenlandci se dvobojujejo, a ne z orožjem, temveč s pesmicami žaljivkami.

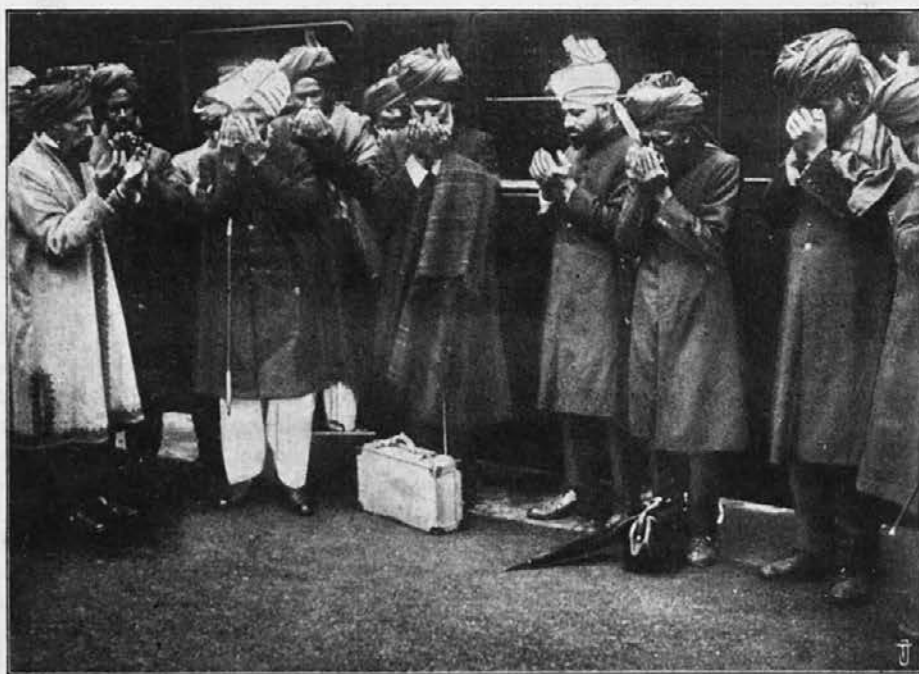
Če je žena nezvesta in ima rajši drugega, se jim zdi to večinoma le oškodovanje premoženja, zato prepustijo ženo tekmeču proti odškodnini. Le malokdaj kaznujejo ženo za prestopke, Itelmi na primer so jo pretepli in stvar je bila urejena.

Tatvina v splošno ni kazniva, ako okrađejo tujca; pri nekaterih je še celo častna. Tatvina v območju lastnega plemena je pa kazniva. Jakuti naštejejo tatu s palico, pri Tunguzih mora pa še škodo poravnati. Tudi Itelmi so tatu pretepli. Zelo huda je bila pa kazen, če so ga zasačili drugič; privezali so ga z razpetimi rokami na drevo, ovili mu roke z brezovo skorjo in jo zažgali. Roke so postale krive in nesposobne za nadaljno tatvino.

Kot pravni pripomoček uporabljajo polarniki večkrat prisego. Čukči pokličejo solnce na pomoč, Tunguz zabode na videz nož v smeri proti solncu in govori: »Če sem kriv, naj mi pošlje solnce bolezní v čreva, ki naj razsajajo tam kakor ta nož.« Težja je bila poprej prisega na sveti gori: »Če sem kriv, naj umrjem ali pa izgubim otroke in živino in nikdar naj z uspehom ne lovim in ne ribarim.« Najresnejše je bilo pa takrat, če je obtoženec pil kri nabodenega, sežgane ali zavrženega psa in govoril tele besede: »Kakor gotovo pijem to kri, tako gotovo govorim resnico; če lažem, naj poginem, pogorim in se posušim kakor ta pes.« Poleg solнца prisegajo Jakuti tudi na medveda, ki naj krivoprisežnika raztrga. Ostjaki so položili pred onega, ki je prisegal, medvedjo kožo s sekíro in koščkom kruha in govoriti je moral: »Če prisežem po krivem, naj me medved raztrga, sekíra ubije in kruh zaduši.«

Sestanek zastopnikov raznih verstev v Londonu.

Angleži so povabili iz svojih dežel (dominionov), ki imajo 460 milijonov prebivalcev, zastopnike raznih verstev na zborovanje v London. Vse mogoče vere Afričanov, Indijcev, Turkov, črncev in seveda protestantov so poslale svoje zastopnike. Zbralo se je tudi 15 »prerokov«, mož, ki trdijo, da imajo dar prerokovanja. Naša slika nam kaže prihod kalifa Messiaha II. in njegovih tovarišev muslimanov, ki takoj pri vlaku opravljajo molitev v zahvalo za srečen prihod.

Muslimani, ki so prišli na sestanek zastopnikov raznih verstev, molijo na kolodvoru v Londonu.

nedelavno življenje se jim zdi nečastno. Samomor z zadavljenjem ali zadržnjenjem pri Samojedih ni redka stvar. Vdove brez otrok nimajo za skupni blagor nobene vrednosti, zato jim vzamejo Eskimi vso uporabljivo imovino, potem naj pa poginejo kakor hočejo. Detomor je bil pri vseh Eskimih v navadi; otroci vdov, osiroteli in slabotni otroci so bili žrtve te navade. Itelmkinje so kmalu po rojstvu zadavile otroke, ki so jim bili odveč, in so jih vrgle psom ali pa jih pustile v gozdu. Na dvojčke so gledali s praznovernim strahom, eden je bil zapisan smrti.

Na prav takih nazorih temelji tudi pravosodstvo narodov narave. Sodijo tistega, ki jim je škodoval, kazen oziroma maščevanje za pre-

nikakor ne morejo do živega, ubije krvni osvetnik po naročilu enega od sorodnikov, ti se zopet maščujejo in tako gre naprej. Videli smo pa, da tak boj za polarne narode ni prav nič koristen, saj morajo biti složni proti silam narave in zato boj večkrat poravnajo z dogovorom.

Tunguzi v prejšnjih letih sploh niso mislili, da je uboj kako veliko hudo delstvo, temveč da je posledica prepíra, ki si jo je moral dotičnik sam pripisati, ker da jo je sam zakrivil. Ubijavca so samo pretepli z bičem, pa za potomce ubitega je moral skrbeti, kar tudi ni majhna stvar. Če je pa kdo koga razžalil, so izvojevali prave dvoboje; za orožje so imeli lok in puščico, pa tudi lesene sablje, in najstarejši v plemenu je določil kraj,

Drobtine.

Učiteljica v sedanjí Rusiji.

Boljševski list »Pravda« piše, da je prejela neka učiteljica, ki slušbuje daleč od mesta v Rusiji, poziv od vlade, da naj koj pride v mesto, češ, da ji morajo sporočiti nekaj strogo zaupnega. Dotična učiteljica je bila že trideset let v svoji službi, živela je med ljudstvom kakor bi bila v svoji družini; trideset let je delala za pičlo plačo in bila že stara, izdelana in polna nadlog. Vsa preplašena je sprejela poziv vlade in ni vedela, kako bi in kaj bi. »Gotovo bo kaj prav važnega,« si je mislila, »mogoče dobim kako boljšo službo... kdo ve — zaslužila bi pač.« A kako priti v mesto? Pot je dolga in skrajno naporna; voz bi vzela, a ta stane pet zlatih rubljev, plače ima pa le deset rubljev na mesec. Premišlja, tuhta — pa se slednjič odloči, ona, kakršna je bila — in se odpravi peš na pot. Pot je bila slaba, mokra, blatna. Vsa premočena in utrujena je morala prenočiti v nekem skednju. Zjutraj se je odpravila dalje in komaj, komaj prispela v mesto in toliko da se ni sesedla v uradu. Povpraševala je, vodili so jo od enega uradnika do drugega — slednjič je našla onega, ki jo je pozval. Mlad gospodič je bil. Udobno je sedel v naslanjaču, zdehal je in lovil muhe. Učiteljica je bila še komaj toliko pri moči, da se je utegnila predstaviti in vprašati, čemu so jo tako nenadoma in tako »strogo tajno in zaupno« pozvali. Gospodič je zazdehal, ujel muho in vprašal, kako velik je šolski vrt. Učiteljica mu je ponižno odgovorila. Gospodič je molčal in ko ga je učiteljica spet vprašala, kaj je tisto, za kar so jo pozvali, je uradnik mirno odvrnil, da ne želi ničesar drugega. Tedaj učiteljica ni vedela, ali prav sliši ali se uradnik le norčuje, in je ponovila vprašanje in dodala, če je hotel zares le izvedeti, kako velik je šolski vrt, in je morala le zato napraviti to dolgo in naporno pot. Ko ji je uradnik spet mirno in malomarno odvrnil, da jo je poklical le za to, se je učiteljica razsrdila in mu jela praviti o težavnem življenju na deželi, o štirinajsturni pešpoti, o nezadostni plači, o šolskih potrebščinah in o drugem. Gospodič pa je zazdehal, spet ujel muho in dejal: »Vse to vložite pismeno.« Tedaj učiteljica ni merila več svojih besed. Uradnik pa je vstal, rekoč: »Ne izpazabite se! Ali ne veste, kdo sem?« Učiteljica se je vsa strta okrenila proti vratom in z drsajočimi koraki odšla. Do smrti je bila izmučena; peš ni mogla nič več nazaj. Sesedla se je

na štor in se milo razjokala. Tedaj je prišel mimo kmetič in jo povabil na voz. Potrpežljivo je poslušal učiteljico, ki mu je pravila, kaj je doživela. Pa je posegel pod sedež na vozu, vzel steklenico žganja in dejal: »Pij, uboga duša, pij! Oh ti reva, reva...«

K.

O davkih in luksusu.

Ljudje smo se že od nekdaj pritoževali zaradi davkov, a tako še nikoli ne kakor v tej dobi. Vendar so bili davki tudi v prejšnjih časih, so bile določbe in prepovedi, ki jih ne poznamo zdaj in bi se gotovo zelo hudovali, če bi se jim morali pokoriti. Neki francoski uradnik je nedavno pregledoval tozadevne podatke iz prejšnjih dob in pripoveduje te zanimivosti:

Pri Grkih, v Sparti, je bilo prepovedano, da bi imel kdo kako hišo ali pohištvo, ki bi bilo narejeno na drugačen način kakor z žago in sekuro. Tudi je bilo prepovedano, da bi imeli kake druge začimbe pri jedilih kakor sol in jesih. In imeli so še eno — zelo pametno! — prepoved: Kdor je brez zdravnikovega dovoljenja izpil le en kozarec vina — je bil obsojen na smrt!

Pri Rimljanih je bilo prepovedano, da bi ženske nosile obleke različnih barv ali da bi se vozile, če pot ni bila dolga vsaj eno miljo. — Dalje so zapovedali, da morajo jesti ljudje pri odprtih vratih, da so tako preperečili razkošne pojedine bogatašev. Tudi je bilo natančno predpisano, koliko gostov je smel kdo povabiti. In niso smeli jesti druge perutnine kakor kokoši in so smeli na leto zaužiti le 15 funtov prekajenega mesa. Kdor se ni oziral na ta določila, je moral plačati visok davek.

Za Filipa Lepega (v srednjem veku) se meščani niso smeli voziti v zabavo in ženske niso smele imeti več kot eno obleko na leto. Henrik II. je prepovedal žametaste obleke. Henrik IV. je prepovedal, da bi kdo nosil bisere, zlato in demante.

Na Angleškem in Portugalskem so imeli poseben davek na omare in so bile omare — luksuz. V Šleziji so poznali davek na čevlje in plesne prireditve. Na Nizozemskem so imeli davek na čevlje, tulipane in ure. Na Francoskem so bili obdavčeni tudi klobuki.

Zanimivo je tudi, kaj je bilo v raznih dobah ljudem — luksuz. V 14. stoletju so dejali, da je srajca luksuz, v 15. stoletju so menili, da je žepni robec prav poseben luksuz, in v 18. je dejal neki kmet, da so celo cokle — luksuz. Kaj je luksuz dandanašnji? K.

Življenjepisi.

Naš Prijatelj.

Kaj? Ali ima res že petdeset let, ali nosi res že pet križev? Kdo bi verjel, da je ta veseli, golobradi ribniški fant rojen že 23. decembra 1875 tam neke na Dolenjskem, v oni pokrajini, ki se po pravici ponaša s prelepim številom velikih slovenskih mož, svojih slavnih sinov! Ne verjeli bi tega niti fotografiji; saj vemo, kako delajo fotografiji: nikdar niso zadovoljni s človekom, kakor ga je ustvaril Bog in ga je zoblikovalo življenje in svet, pa ga skušajo popraviti »po svoji podobi«. Bodi jim! Tudi oni, ki ga vidijo sključenega hiteti po ljubljanskih ulicah, se varajo, če sklepajo iz tega na njegova leta: niso ga sklonila leta, sklju-

Dr. Ivan Prijatelj.

čen hodi samo po navadi, ki se ga je prijel v onih otroških letih, ko je svojemu očetu pomagal nositi rešeta in redoseje med Kolpo in Savo, na tej in na oni strani Karavank. Samo to je vzrok in nič drugega!

Saj vemo vsi, da človeška starost ni zapisana v krstnih bukvah — s katerimi se sicer ne bomo kregali! — ampak da jo človek čuti v svojih žilah in kosteh, v svojem srcu in glavi. Med one redke, ki lahko štejejo petdeset let mladosti, se lahko postavi tudi naš Prijatelj. Tudi »Mladika« se ga mora ob tej priliki spomniti.

Ljudsko šolo je obiskoval v Sodražici in v Ljubljani, v Ljubljani je tudi — vseskozi z odliko — končal gimnazijo. Po njej ga je zamikalo na univerzo, kjer je izkrajal poslušal zdravništvo, pa mu kmalu obrnil hrbet in se z vsem srcem in dušo posvetil izučevanju preteklosti in sedanjosti slovan-

skih narodov, v prvi vrsti pa svojega lastnega naroda. Niso ga zanimali slovanski kralji in cesarji, krvave bitke in revolucije, pač pa pred vsem to, kako so slovanski narodi napredovali na duševnem polju, zanimala ga je usoda onih velikih mož, ki so med Slovani prižigali nove luči in svojim rojakom kazali pota v boljše čase. Prirojena darovitost in žilavost sta mu bili pri tem težavnem delu dobri in zvesti vodnici. V največji knjižnici nekdanje Avstrije, v katero ga je privedla srečna usoda, je imel za take studije dovolj pomočkov. Potovanje na Rusko mu je omogočilo pogled v dušo največjega slovanskega naroda, ki si je še najbolj čisto ohranil prvotne znake nekdanjih Slovanov; tam je lahko studiral težave, ki so trle preprosti narod, in se seznanil z vsemi onimi težkimi mislimi, ki so mučile duše ruskih izobražencev v dobi pred svetovno vojsko. Potovanje na Francosko mu je pokazalo popolnoma drugi svet, razgibalo mu je duha in dalo njegovemu mišljenju in pisanju ono elegantno svežino, ki je oplemenitila krepko in sočno izrazitost njegove domače govorice. Toda če se je potikal kjerkoli po svetu, je bil tam samo s telesom in možgani, s srcem pa vedno doma med svojimi, pa naj je že v Petrogradu pomagal pri ruskem prevodu Prešerna ali v Parizu javno osramotil brata Slovana, ki je izdajal brate Slovence. Bil je kakor skrben gospodar, ki pogleda v svet, da se kaj nauči, in to potem doma porabi.

Z dušo in srcem je bil vedno doma. To dokazuje dolga vrsta njegovih spisov, ki so nastali v dobi raznih desetletij in ki jim samo neizgleda časa brani, da morajo ostati zakopani po raznih znanstvenih zbornikih in časopisih ter ne morejo v svet, da bi postali skupna last vsega slovenstva, iz katerega so izšli in kateremu so namenjeni. Vsa njegova življenjska naloga je v zvestem iskanju onih poti, po katerih je hodilo slovenstvo vsa težka stoletja, je verno prisluškovanje utripanju slovenskega srca, ki se je sicer včasih bolj, včasih manj krepko čulo, toda nikdar ni zastalo. Spoznanje gibalnih sil, ki so ga poganjale, ga je napotilo, da te sile pokaže tudi živečim Slovincem, da tudi njim odpre vire, iz katerih so njih predniki zajemali v dobi težkih bojev za svoje narodno življenje.

Pravo mesto zanj pa se je odprlo šele l. 1919, ko je postal profesor na obnovljeni ljubljanski univerzi, s katero od takrat deli redko sejane vesele dni. Želimo mu še mnogo veselih let, še mnogo plodnih desetletij. *G. Kifljec.*

Nove knjige.

Knjige Družbe sv. Mohorja za leto 1925. Prepričani smo, da ima vsak naročnik »Mladike« tudi knjige Družbe sv. Mohorja in da jih je za to leto že prejel in pregledal. Zato se nam zdi, da ni treba v »Mladiki« podrobno govoriti o njih, in povemo le nekaj splošnega o teh knjigah.

Poglejmo Koledar! Ta ima v svojem kalendariju pratikarsko obleko. Ljudje, ki so bili doslej vajeni samo pratike, bodo brž našli v kalendariju zvezo z njo. Dekorativno delo, ki ga je izvršila za Koledar slikarica Helena Vurnikova, je po splošni sodbi gotovo tako, da smo ga zares veselili, in ne bi škodilo, če bi Koledar ohranil ta tip in način tudi v bodočnosti. Težko je pa ustreči vsem ljudem, zato smo slišali posebno od konservativnih platit tudi grajo o tem dekorativnem delu, češ, da bi bilo lepše in bolj pravilno, če bi imel Koledar naslikane razne prizore iz dotičnih letnih časov in podobno. Vendar je ta kalendarij lepo ornamentalno delo, ki mu ne more nihče odrekati vrlin. — Mimo tega vidimo na vsaki strani kalendarija važne podatke iz zgodovine, se poglabimo v izbrane stavke iz evangelija in imamo koj meditacijo za dotični dan. V Koledarju samem dobiš poučne članke o davkih, zdravju, prvi pomoči v nezgodah, o živinoreji — same stvari in tako gradivo, ki zanima vsako hišo. Priporočamo, da bi člani društev po deželi skupno brali in predelali te tako važne članke, da jih čim uspešneje uporabijo na svojih domovih. Koledar ima tudi lepe izvirne slike. Razveselile so nas letos ilustrirane koroške uganke, ki so posebnost svoje vrste. To je za deco zares koticček veselja. Želimo, da bi bil Koledar zmeraj tako slikovit in pester, kakor je letošnji. Zada je tudi imenik krstnih imen. — Izmed povesti zasluži letos gotovo prvenstvo Pregljeva: Božji mejniki, ki nudi veliko užitka preprostemu in izobraženemu bralcu. Vemo pa tudi, kako zanima ljudi Jakličeva povest: V graščinskem jarmu. Za drugo leto nam je napovedal drugo, daljšo, revolucijsko povest. Knjiga Apostoli je mirno, zgodovinsko delo in najdemo v njej vse, kar je doslej dognanega o teh svetovnih in svetih možeh znanstvenega in legendarnega. To oboje pa je strogo ločeno, kar je gotovo potrebno in je knjiga zato znanstvena, obenem pa poljudna. Travništva II. del, ki ga je spisal strokovnjak inž. Turk, je gotovo bolj prikladen za majhnega

kmeta nego je bil I. del. O tem pre-pustimo besedo veščakom, ki bodo še pisali o tej koristni knjigi.

Za doplačilo smo prejeli še šesto knjigo, dr. p. A. Tominca: Sonce in senca, niz najvažnejših verskih vprašanj, ugovorov in odgovorov, ki razgibljava današnji svet. Prepričani smo, da je ta knjiga edina te vrste med nami, in smo je bili zares tudi potrebni. Sedma pa je: Poljudna kemija, spisala Fr. Pengov in dr. A. Ratajec.

Hvaležni smo Družbi sv. Mohorja, da nam je podarila za preteklo leto tako lepe knjige, in veseli smo jih. Naskrivaj pa gojimo željo, da nas bi Družba iznenadila — kakor to pot — vsako leto s kakim darom, ki ni bil napovedan.

Cena za prvih pet bogatih in dobrih knjig je 20 Din. Tako malenkostna je, da je pač skrajna dolžnost vsakega Slovence, da se naroči na Mohorjeve knjige. In — dovolite nam to opazko — če bi mogli vsako leto dvigniti število Mohorjanov, smo prepričani, da bi dala Družba tudi lepši papir za svoje knjige. Potem bomo zadovoljni popolnoma; imeli bomo lepo vsebino, imeli pa tudi lep tisk, lep papir in lepo zunanje lice.

Za leto 1926 nam obeta Družba naslednje knjige:

Koledar z lepo povestjo iz turških časov in zanimivostmi s potovanja dr. Jeharta po Arabiji in Perziji. Večernice z zgodovinsko sliko revolucije iz leta 1848; spisal jo je Fr. Jaklič in se imenuje »Peklena svoboda«. Dalje dobimo »Čuda in tajne življenja«, poljudno-znanstveno knjigo izpod peresa dr. A. Breclja. Knjigo krasi mnogo podob in take v našem slovstvu doslej še nismo imeli.

Dr. L. Ehrlich je spisal knjigo »Katoliška cerkev«, kraljestvo božje na zemlji, II. del: Vesoljnost katoliške cerkve. V njej bomo spoznali, kako se je širila katoliška cerkev po Afriki in Ameriki. So sama zgodovinska dejstva.

Za doplačilo pa dobimo:

»Sveti Frančišek Asiški«, življenje velikega dobrotnika človeštva v obliki povesti, ki jo je spisala Marija Kmetova. Vsi evropski narodi imajo o tem svetniku po več debelih knjig, samo Slovenci je doslej še nismo imeli. Ob 700 letnici Frančiškove smrti pač ne bo nikogar, ki ne bi te lepe knjige pričakoval z veseljem ter radovednostjo. To delo ni spisano v učenjaški, suhoparni obliki, temveč v prijetni povesti. Knjiga bo obsegala 300 strani in bo opremljena

z lepimi slikami tedanjega slikarja Giotta. Za 700 letnico bo ta knjiga zares prikladna in opozarjamo nanjo še posebej vse tretjerednike. Knjiga stane broš. 22 Din, vez. 29 Din. — **Dickensova »Božična pesem v prozi«**, ki jo je prevel J. Vidmar po angleškem izvirniku, bo šesta knjiga za l. 1926. Stala bo broš. 8 Din, vez. 13 Din. Te knjige gotovo ne bo nihče odložil, dokler ne bo prišel do konca, tako je lepa in mikavna.

Zares — koliko knjig in kakšnih! In vse za tako borno ceno! Ali je še kje kak Slovenec, ki se ne bi z vso vnemo naročil na Mohorjeve knjige? Upamo in upajmo, da ga ni; a če je, potem naj brž zbrše ta kulturni madež s sebe in naj se vpiše v Mohorjevo družbo!

Dr. K.

Misijonski koledar za sveto leto 1925, VI. letnik, in **Misijonski koledar za Gospodovo leto 1926**, VII. letnik. Izdala in založila misijonska družba sv. Vincencija Pavelskega, misijonišče pri Domžalah. — Misijonsko gibanje se je zlasti po svetovni vojski po vsem svetu izredno okrepilo, ker misijonski strokovnjaki sodijo, da je prav zdaj nastopila važna doba, ko se bo tisoč milijonov poganov odločilo za pravega Boga ali pa proti njemu. Zato vse krščanske cerkve kličejo svoje člane na misijonsko delo in ti se tudi odzivajo v velikem številu. Med katoličani posebno napredujejo tiste misijonske družbe, ki nabirajo člane med vsemi narodi sveta in podpirajo vse misijone širom sveta; to so takozvane splošne misijonske družbe (Družba svetega detinstva za otroke, Družba za širjenje vere za odrasle, Duhovniška misijonska zveza za duhovnike). Med Slovenci pa smemo prvenstvo pri misijonskem delu priznati misijonski družbi sv. Vincencija Pavelskega ali lazaristom, ki zlasti od leta 1918 dalje širijo misijonsko misel med Slovence z izredno delavnostjo, pogumom in požrtvovalnostjo. (Omenjam njihovo misijonišče, misijonsko knjižnico v Ljubljani, izdajanje misijonskih knjig in mesečnika »Katoliški misijoni«, misijonske koledarje.) Njihov misijonski koledar je od leta do leta lepši. — Letnik VI. obsega na 128 straneh oktavne oblike poleg običajnega koledarja in poleg dveh načelnih sestavkov članke o misijonski zgodovini in sedanjosti (misijonsko stanje po svetu, po Slovenskem posebej, delo lazaristov, misijonski junaki i. dr.), lepe zgodbe iz misijonov, pesmi, drobne zgodbe, celo smešnic ne pozabi in poživlja ga nad 50 zanimivih misijonskih slik. — Letnik VII. (za l. 1926) pa ima v isti oktavni ob-

liki 112 strani besedila z okoli 60 slikami in še posebej 16 strani samih slik, tako da je vseh slik okoli 100! Že ovitek nosi prelepo barvno sliko: Odrešenik na križu umira, narodi sveta pa stegujejo k njemu roke, da bi postali deležni te odrešitve smrti. Bogata vsebina koledarjeva je tako pisana, pa tudi tako lepa in zanimiva, da prav gotovo najde vsakdo sebi primernega beriva. Ta prekrasna knjiga, na katero smo Slovenci lahko ponosni, stane samo 8 Din. Ač.

Zbrani spisi Ivana Cankarja. II. Nova založba, ki je nekako o veliki noči 1925 začela izdajati Zbrane spise Ivana Cankarja, je pripravila že drugi zvezek te zbirke. Zvezek obsega 400 strani. Uvod in opombe mu je napisal Izidor Cankar, vsebina pa so mu črtice in povesti, ki so nastale med letom 1893 in 1899, in kritike in polemike, kar jih je Ivan Cankar napisal med letom 1896 in 1899. Izidor Cankar je v uvodu označil splošno slovstveno stanje ter sotrudnike in prijatelje pesnikove ob času postanka moderne slovenske literature (Govekarja, Ketteja, Murna, Župančiča) in dodal nekaj besed o pesnikovem življenju, kolikor je za boljše umevanje nekaterih spisov iz tega časa potrebno; v opombah navaja vire, iz katerih je spise zajel, ter pojasnjuje povode in posledice spisov, kolikor jih je mogoče ugotoviti. Medtem ko je I. zvezek Zbranih spisov zanimal naše občinstvo posebno zato, ker so bile v njem objavljene prve knjige Ivana Cankarja, ki so že davno pošle, je II. zvezek na drugačen način zanimiv: to, kar je v II. zvezku tiskanega, je nov, tudi slovstvenemu svetu po večini neznan Ivan Cankar. Ponatisnjene so v njem črtice in povesti, ki so ali ostale v rokopisu ali bile anonimno dovoljene ali tiskane pod številnimi psevdonimi, tako da vstaja iz II. zvezka docela nova podoba mladega Ivana Cankarja. Gotovo bodo zanimali tudi prvi polemični in kritični spisi pesnikov, ki so bili doslej raztreseni po raznih listih in ki, tukaj v časovni vrsti zbrani, jasno osvetljujejo izvajanje one reforme v zadnjih letih 19. stoletja, katere posledica je nova slovenska književnost. Opozarjamo, da bi bila ta knjiga, kakor sploh ves Cankar z uvodi, kaj pripravna snov za literarne večere v ožjem, zrelem krogu raznih društvenikov pod vodstvom kakega razumnika. Silno bi se jim izbistril pogled v leposlovje in razširilo obzorje ter umevanje lepe knjige. Knjiga je tipografsko vzorno izvršena, je okrašena s pesnikovim avtogramom in se dobiva v vseh knjigarnah

po Din 68.— za broširan, po Din 84.— za v polplatno vezan in po Din 110.— za v polusnje vezan izvod.

Magda, tragedija ubogega dekleta v dvanajstih scenah. Spisal Alojzij Remec. V Ljubljani, 1924. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Cena 14 Din. Že v Ljubljanskem Zvonu je izšla ta tragedija in uprizorili so jo tudi v ljubljanskem gledališču. Je žalostna zgodba ženske, ki tava iz rok v roke, pada globlje in globlje in umrje v bolnišnici kot žrtev bolezni s teh svojih temnih potov. Prav tako žalostna je pot mizarskega pomočnika Petra, ki nima moči, da bi zaustavil pot tega svojega dekleta, in »ki jo edini ljubi do konca«. Vsa tragedija je resen opomin vsem tistim, ki brezbrizno prepuščajo mladino cesti in nimajo srca zanjo. Za mladino pa to čtivo ni. Km.

Plebanus Joannes (Vikar Janez), spisal Ivan Pregelj, druga, pregledana izdaja, izdalo in založilo Tiskovno društvo v Kranju, 1925, Din 25. — Malokatera knjiga je zadnje čase tako udarila v javnost in vzbudila toliko pozornosti kakor ta. Vikar Janez je mož in otrok svoje dobe (XV. stoletja) in povrh še Tolminec, raskav kot Krn na zunaj, srce pa ima kot pastirček »z zakrivljeno palico v roki, za trakom pa šopek cvetic«. Hrepeni in pleza kvišku, opoteka se v nerodnih coklah — svari kot je znal samo srednji vek — brez medu in oblikov. Kdor ga gleda tako, ga vzljubi in ne umevanje je (kjer ni hinavščina), če kdo to povest graja. Prav je naredil pisatelj, da je latinščino poslovenil in pripomogel do umevanja latinščine nevesčim. Kak večer bi bil za društvo — seveda za zrele člane —, če bi vsaj majhen krog knjigo prebral, potem pa bi jo kosoma skupaj brali in razlagali čas, v katerem se godi, in boje, ki jih bojuje ta grča — vikar Janez. F. S. F.

Pregled zgodovine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Sestavil profesor Silvin Kranjec. Cena 18 Din, v platno vez. 24 Din. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Ta drobna knjižica podaja zgodovinski pregled Jugoslovancev. Res, da je namenjena predvsem dijaštvu ob pripravi za skušnje, za ponavljanje itd. Toda prav vsak izobraženec in preprosti človek, ki je bral našo zgodovino — pa vso razmetano zaradi politične razdeljenosti, bo vprav v tej knjigi z veseljem našel vez, ki jo v drugih zgodovinah pogreša. Predavatelji v prosvetah pa bi napravili veliko uslugo poznanju naše zgodovine, če bi ob tem pregledu prirejali zgodovinske večere. G.

G. Pomurskemu. Štiri strani liričnih pesmic, ki naj vse izražajo samo Vaše nastrojenje (razpoloženje) ob raznih prilikah: na izprehodu, zvečer v sobi, v mesečini, v tihi radosti, v mraku, ob solnčnem zahodu itd. Hočete vedeti, zakaj nam ne ugajajo? Ker nobena nima moči, da bi nas vsaj malo genila, da bi se vsaj malo zamislili, da bi vsaj malo zasanjali. Vzemimo n. pr.: *Zvečer v sobi.*

Gorijo s pokanjem polena,
prihaja s (!) peči sij plamena;
ob peči ded si ude greje,
na rokah molek — to igranje
plamón (!), molitev — radost seje (!)...

Čemu to »pokanje«? Ali je gospodinja šele zakurila? S peči prihaja sij, pravite. Torej je na peči? Kaj pa dela tam? Morda pa hočete reči: iz peči? No, lepa peč, če plamen ven sije? Verjemite nam, da se za deda bojimo: zažgal si bo kožuh ob taki peči. Nič kaj prijetna se nam ne zdi ta soba. In v kom radost seje (!)? V duši dedovi? Ne verjamemo. Drugega pa nikogar niste v sobo postavili. Da se vzbudi v nas neka tiha radost, je treba stvar drugače naklikati. — Pa nočem Vam delati krivice. Vzemimo še eno:

V mesečini.
Sanja vsak zemljan...
Lunin svit krasan
sije —
vije —
potniku v obraz
tihe noči kras...

Kaj naj čutimo s potnikom, ki mu luna sije v obraz tihe noči kras? In kaj naj sploh ta »vije« pomeni? In če vsak zemljan spi, kako da vendarle vidimo še nekega popotnika? In mislite, da tisti »krasan« kaj pove? Prav nič, mašilo je.

Savinjki v Celju. V treh stancih (seveda, kakšnih!) izražate hvaležnost pokojni materi. Ta Vaša hvaležnost je

zares lepa, ni pa lepa pesem; je le — proza. Proza je, če kličete:

Še greje, sije solnce zlato itd.
— — — — —
le tebe, zlata mati, ni
nikjer med našimi ljudmi.
Zaman te iščem v ljubem domu,
zaman razkrivam žalost komu.

»Rime« še ne napravijo pesmi; tudi druge pesniške figure ne.

G. Tonetu —cu. »Pošiljam Vam dvojce (!) pesmi iz moje (!) zbirke »Mladoletje« — Potrjujemo, da smo prejeli. Kakor čutimo iz Vaših vrstic, ste prijatelj narave. Čitajmo eno:

Bilke jesenske.
Vse grozdne kapljice napete so
in čakajo, da v vino izteko.
Iz zemeljskih globin so trave izzehtele —
ne čudiš se, kako je to?
Pa le še nekaj,
in bilke sočne so v suhoti izkopnele.

S pesmico hočete, kakor menim, vzbuditi v nas neko občudovanje prirodnih skrivnosti, morda pa tudi občutek minljivosti vseh prirodnih lepot. No, misel ne bi bila morda slaba, toda izrazi, jezik, to je vse slabotno. »Da v vino izteko«? Pač v sod? »In bilke — s o izkopnele« —. Ali ne bi bilo bolje: b o d o? Pa to »v suhoti«? Je li to »pesniško«? »Izkopnele«? Sneg skopni, ne pa bilka. Omenjajoč, kaj se zgodi z bilkami, ste pozabili na usodo »grozdnih kapljic«. Ali ne bi bilo lepo, če bi dostavili: in grozdne kapljice po suhih grlih bodo polzele?

Odemsov, posestnikov sin, p. Kranj. Iz Vaše pesmice »Izgubljeno življenje« vidim, da imate res pekel v svoji duši:

Razvalina je moje življenje,
polno prevar, goljufij, laži...
Zavržel sem jaz Boža,
prečnal ga iz srca;
zdaj Bog je mene zapustil...

Vendar pa Vaš pekel ni trajen; zakaj v pesmi »Jutranjici« kličete k Bogu:

Ko solnce gre izza goré,
molitve moje k Tebi se glasé...

Imate torej v srcu pekel in nebo, kakor Prešeren, ki mimo njegovega groba hodite; oblika Vaših pesmic je pa še pomanjkljiva.

Gčni —ovi. Vaša poezija v prozi »Na sveti večer« je preveč samo — šolska naloga. Saj to je res, da smo bili takrat najbolj srečni, ko smo z materjo molili pred jasicami, in Vaš vzklik: »Oj srečni dnevi našega destinstva« je upravičen. Tudi to je res — in že Stritar je večkrat povedal —, da zvonovi nikoli v vsem letu ne pojo tako lepo kakor na sveti večer. Ampak — oh, ta »ampak«, kajne? — kje je v spisu kakšna krepka misel, ki bi

nas zgrabila? Preveč samo zvonite, vedno in vedno: »Le zvonite, zvonovi božični, zvonite, oj le donite...« Tam v tistem odstavku: »Snežinke nemo padajo... Jasna je noč... V peči praskeče ogenj... čaj vre... lučke pred jasicami trepečejo... otročiči kleče, strmé...« je neka logična napaka, se nam zdi: če sneži, noč ni jasna, če je pa jasna, ne sneži.

Vladimir, Maribor.

Tako lep obraz je skrit v senci večerni,
da trepetajoč čakam,
da se duri odpro.

Oprostite moji slabi pameti, ki misli, da bi moral biti tisti obraz skrit v kaki hiši, če naj je res, da čakate, kdaj se duri odpro. Pa saj se le šalite z nami, namesto obraza nam namreč takoj nato predstavite jato žalostnih golobov:

Polno belih golobov je k meni
priplulo...

In še dalje izvemo spet nekaj čisto drugega:

Ves tlak se sveti,
ves zarjast.

(»zarjast«, kakor sajast, lisast... kajne?)

Moje roke počivajo, ko gledajo.
Pa kaj je z obrazom? Kje je?

Utrgal sem rožo in jo v roki držim
in čakam...

(namreč, da se duri odpro). Pa duri se menda ne odpro, zakaj na koncu pravite:

In roža veni in sem žalosten,
da kot prej ne diši.

Vse, kar tu čitamo, je brez vsake zveze med seboj. Ali naj je to moderno? In ti golobje, tlak, roža... naj bi vzbudili v nas neko občutje! Kaj še? Ne vzbude ga, ker Vaše besede nimajo te moči. Ne posnemajte slabosti moderne, rajši njene vrline.

Ivanski, M. Samo prvi dve vrstici Vaših »Dekliških spevov« je treba prebrati za sodbo, da niste pesnik:

Naslanjam se ob ograjo
in sledi tvojih korakov motrim po
lahnem pesku.

Bolj abotnega opravila bi si ta gospodična pač ne mogla izmisliti. Mar res niste čutili, ko ste to zapisali, da je smešna? Zakaj ne bi sledov njegovih stopinj rajša fotografirala ali z metrom izmerila? Pa ko bi vsaj vedela, če so to »njegove« stopinje! Pa revica ne ve; zakaj takoj v naslednjih dveh vrsticah vprašuje:

Kedaj, o kedaj si tukaj zahajal,
da nisem čula žgolenja?

Torej ga ni videla! Kako potem takem ve, da so stopinje njegove? Kaj nihče drugi ne hodi po tistem

»lahnem pesku? In »on« žgoli. Res, kar za v kletko bi bil? Pa ta Vaša slovenščina: »Kedaj si tukaj zahajal?« Ali naj nadaljujemo? Rajši ne.

Donesek k prevajalni umetnosti. V lanski novembrski številki »Mladike« je bila natisnjena drobna lirčna pesem »Mojškra« v prevodu A. Žužka s pripisom: Japonska pesem. Par tednov nato nam je poslal g. E. Tiran, šolski upravitelj v Ljubečni pri Celju, svoj prevod iste pesmice z dostavkom, da njen avtor ni Japonec, ampak Kitajec, Li-tai-po, in pa, da jo je prevedel iz nemške zbirke »Inselbücherei«, št. 201, str. 30. Prevedli da so jo tudi že O. Župančič, Cv. Golar, dr. M. Pretnar, dr. P. Karlin in morda še kdo. Ker se iz primerjanja mnogo naučimo, naj sledita tu oba prevoda.

Mojškra.

Pri svetlem oknu sem sedela
in vezla, kar se z bodem v prst:
bela roža
mi pod rokami rdeče je vzcvetela.

Bog ve, kam so te poslali
v hude vojske, daljni moj...
Zdajle morda
so te v tujo jamo djali.

Bela solza pala je raz lice:
vzeti mislim tri svilene niti,
belo solzo kakor biser všiti
med krvave rože in cvetlice.

(Anton Žužek.)

Rdeča in bela roža.

Ko nad vezenjem sem svojim ob oknu
se spela,
igla me vbola je v palec. Roža bela,
ki sem jo vezla,
vsa je zardela.

V daljnih daljah, kamor zvala je sinove
očetnjava,
biva moj prijatelj, morda svojo kri pre-
liva.

Konj kopita čujem.
Je njegov to konj, da mi srcé ko žrebe
vzvihrava?

Solza je za solzo iz oči se krala —
prek okvira na vezenje dol polzi.
Jaz pa solze svoje v svilo bom utkala,
tam postanejo naj beli biseri.

(E. Tiran.)

Najbrž sta gospoda prevajavca imela
različen nemški prevod za podlago.

Krivogledu. Obupan pesnik nam je
poslal tole kot svoj zadnji (ah!) po-
zdrav:

Krivogledu:

Sraga pade Težko delo — Torejz Bogom,
na papir pesmica, stih, sonet!
in na verze, kritika pa Kdor poti se,
Oj hudir! brez srca. ni poet.

Krivogledu je v resnici žal, da je ta
pošiljatelj (ni navedel ne imena ne
kraja) za vedno slovo vzel od poe-
zije; zakaj vprav ta pesmica ima vse
tri znake dobre lirike: 1. je kratka,
2. jasna, 3. vsebuje emocijo, t. j. vzbudi
močno občutje; Krivogleda je do solz
genila.

J. Krivogled.

Naše slike.

Peter Puvis de Chavannes:
Revni ribič. Puvis de Chavannes se
je rodil dne 14. decembra l. 1824 v
Lyonu iz plemenite in bogate družine,
ki se je bila doselila iz Italije. Oče
mu je bil inženjer in je odločil tudi
sina za tehniški poklic, toda mladi
Peter je tehniko kmalu popustil in
stopil kot učenec v delavnico nekega
francoskega slikarja, odpotoval nato
za dve leti v Italijo, nadaljeval stu-
dije v Parizu in l. 1850 prvokrat raz-
stavil v pariškem Salonu. Temu pr-
vemu uspehu je sledilo osem dolgih
let, v katerih so oficialne razstave
francoske Chavannesovo delo stalno
odklanjale, kar pa slikarja ni ostrašilo.
Ker je bil od doma bogat, ni bil na-
vezan na zaslužek in je mogel ves
svoj čas posvetiti slikarskemu delu.
L. 1859 mu je Salon zopet odprl svoja
vrata in od tega časa je šla njegova
pot stalno navzgor. Imel je mnogo na-
sprotnikov, ki so mu očitali pomanj-
ljivost risbe in suhoto barv, a tudi
mного občudovavcev, ki so videli v
njem obnovitelja francoskega slikar-
stva. Postal je s časom prvi francoski
slikarski dekorator, s čigar deli so
okrašene najznamenitejše francoske
javne stavbe, zlasti pariški Pantheon,
čigar notranjščino je 1876—1898 po-
slikal s prizori iz legende sv. Ge-
novefe. Puvis de Chavannes je bil
reden delavec; zjutraj je sprejemal
prijatelje, začel slikati ob desetih,
ostal pri delu do šestih in se nato
preoblekel, da prebije večer v najbolj
izbranih pariških družbah. Umrl je
dne 24. oktobra l. 1898 in vsa fran-
coska javnost je l. 1924 hvaležno ob-
hajala stoletnico njegovega rojstva.

»Revni ribič«, slika, ki visi v pa-
riškem Luksemburškem muzeju in jo
objavlja »Mladika« (str. 45), naj ozna-
čuje tega velikega mojstra francoske
slikarske dekoracije. Predstavlja nam
ribiča, ki je ob čolnu obesil svoj sak
in s prekrizanimi rokami čaka, da se
mu v mrežo kaj ujame, dočim se nje-
gova žena in otrok mudita med cvet-
jem na obrežju. Slika je ploskovita v
risbi in barvi in morda bi se ji dalo
očitati, da v risbi tudi ni brezhribna,
zakaj kretanja žene in tega otroka sta
leseni. Toda izvrstno je znal izraziti
Puvis de Chavannes pesniško čustvo,
ki je vsebina slike: revščino ribičevo,
ki je raztrgan, razmršen in že brez
vsakega upanja, da bi se mu kdaj
moglo bolje goditi; kakor okamenel
stoji v čolnu, s povešeno glavo, brez-
delen, odvisen od višjih moči, od slu-
čaja, ki mu bo prignal ribo v sak ali
jo odvedel dalje mimo pasti. Krajina

se razširja v ravni ploskvi daleč do
obzorja, a nikjer ni videti živega bitja,
ne človeka ne živali, niti ptiča na nebu
— ubogi ribič je sam na svetu s svojo
skrbjo. Toda ena tolažba vendar sije
v to sliko neme bede: otrok in žena
sta med cvetjem, in ko se vrnejo na
večer vsi trije v svojo kočjo, morda
brez plena, prinese žena rož v sobo,
ki jih pravkar trga in ki bodo po-
živile revni dom, kakor bo ubogemu
ribiču osladila grenke ure dnevnega
dela ženina ljubezen in veselo teklja-
nje otrokovo.

Adriaen Brouwer: Pretep. V
zanikarni krčmi, kamor zahajajo le
najslabši potepuhi in vaški pijanci, so
se sešli trije prijatelji. Beznica je ve-
gasta kočja šibkih sten, s katerih pada
tenki omet, nesnažna, nizka in gola,
s tramovi podprta in temna; po štirih
trhlih stopnicah stoji gost vanjo, ka-
kor v klet. To pribežališče so si iz-
brali trije nizozemski postopači in se
lotili kvart. Oprave v gostilni ni bilo
mного in igravci so si morali poma-
gati, kakor so vedeli in znali: v sredo
so si postavili stol namesto mize in
posedli naokrog na prevrnjen koš in
poveznjeno vedro. Spočetka je šlo
vse dobro, a igra jih je počasi raz-
grela, pa tudi vino, ki so ga pili iz
velikih, trebušastih vrčev, je storilo
svoje. Najmlajši med igravci, zasta-
ven mož črnih, čopastih las, tisti, ki
sedi na sliki na desni, je mislil, da pri
igri sme vsakdo toliko časa goljufati,
dokler ga ne zasačijo, in je tako tudi
ravnal. A najstarejši, ki sedi v pro-
čelju, mu je prišel na sled, vrgel
kvarte na tla, ga pograbil za lase in
z desnico dvignil vrč, da ga udari po
glavi; drugi igravec, ki je gotovo tudi
bil izgubil, je sicer ostal mirnejši, a je
prevaravcu vendar zagrozil s pestjo
in pripravil nož, da poseže v pretep,
če bi prišlo do skrajne sile. Stvar bi
se bila prav slabo končala, zakaj ne-
pošteni igravec je zakričal, deloma
iz jeze, deloma zaradi bolečine, se
sklonil in segel po orožju, ko bi ne
bil krčmar, vaje takih prizorov, hitro
priskočil in zadržal najbolj vročkrv-
nega pretepača. Od zgoraj gleda pri-
zor neki drugi gost, skozi odprta
vrata, ki pa bliže ni hotel stopiti,
češ, naj obračunijo pijanci sami med
seboj.

Naša slika (str. 63) je tip tistega sli-
karstva sedemnajstega stoletja, ki si je
stavljalo za namen, da upodablja člove-
ško življenje tako, kakršno je, naj bo
že lepo ali grdo, smešno ali žalostno,
čednostno ali razuzdano. Slikal jo je
Flamec Adriaen Brauwer (1605—1638);
danes visi v monakovski Stari pinako-
teki.

Slovníški in slovarski brus knjižne slovenščine.

I. Koštiál.

bojno polje * bojišče.
bolana mati, bolani otroci * bolna, -i (kakor drobna: droban).
bolj za tvorbo 2. (in **najbolj** za tvorbo 3.) stopnje prislovov in pridevnikov, ki niso deležniki, ne označujejo barve in se ne končujejo na -ji ali -ski * stopnjevanje z obrazili -ejši, -ši, -ji; n. pr. bolj močan * močnejši, bolj dolg * daljši; bolj trd * trši, trji; bolj gibek * gibkejši; bolj buden * budnejši; bolj težko * teže, bolj daleč * dalje.
borenje * borjenje.
božica * boginja.
brak, bračen (shrv.) * zakon, -ski.
brešno * brašno.
brez, a b s o l u t n o rabljen, kot p r i s l o v * brez tega.
brezstiden * nesramen.
brezslušen * neslišen.
brežuljek * holmec, griček, brdce.
brinjevka, brinjevec * -novka, -novec (iz prid. brinov, ne brinjev!).
britko, britko * -dek, -dco.
brnja (č., p. iz germ.) * oklep.
broj * število; nebroj * brez števila, nešteto; brojiti * šteti.
butica * betica.
cestovati * potovati.
cvilenje * cviljenje.
čakati na koga, na kaj * č. koga, kaj ali česa.
čas: od časa do časa * zdaj pa zdaj; nimam časa * ne utegnem.
častitati * čestitati (shrv., od čestit = srečen, to pa od čest = stsl. čest = delež, del, dober delež, sreča).
čegar * čigar.
čegav * čigav.
čemu v pomenu »zakaj« (z ozirom na vzrok) * zakaj. Z besedo čemu vprašujemo za n a m e n .
česa : ne morem si česa * kaj.
česenj * česen.
čez in po se morata razločevati. Čez cesto = na drugo stran ceste; po cesti grem, kadar hodim po eni strani.
čez in skoz je treba razločevati. Čez gozd leti ptica, skoz gozd gre popotnik. Čez hišo lučaš kamenje, skoz hišo prideš (s ceste) na dvorišče. »Električna iskra šine čez vsako dlako« * skoz...
čez za raznimi glagoli * dajalnik, (za-) radi, na, o; n. pr. čuditi se čez neumnost ljudi * č. se neumnosti; zabavljati čez župana * županu, na župana; tožiti čez kaj * o čem, na kaj; pritoževati se čez kaj * o čem, na kaj, zaradi česa.

čeznatoren * nadnaraven.
čifut (turški) * Žid, Jud, Izraelec, Hebrejec.
črevesje * črevje, čreva (kakor drevje: drevo).
črtati (v dovršnem pomenu) * prečrtati.
čutilo v pomenu Gefühl * čustvo. Čutila (oči, ušesa, nos, jezik...) so organi za čute (za vid, sluh, vonj, okus...)
čveter * čveter.
da v zavisnih vprašanjih za zaimkom ali prislovom * mora izpasti; n. pr. čakali so, kaj da pripor ukrene * kaj pripor ukrene; morile so jih skrb, kaj da bo * kaj bo; pričakovati, kdaj da pride doktor * kdaj pride; nisem vedel, pri čem da sem * pri čem sem.
dajalnik povednega določila pri nedoločniku * imenovalnik: St. se je silil biti pozornemu * da bi bil pozoren; postati srečnemu ni težavno * srečen.
dajalnik edn. mošk. in sr. spola pri pridevnikih na -em * na -emu; n. pr. proti Trebnjem * -emu; proti Thorpovem šotoru * -emu; oddal sem list dvornem mojstru * -emu; priča nenavadnem dogodku * -emu.
dalnji * daljen (= oddaljen, daleč ležeč); daljnji (= kar je dalje, kar sledi nadalje).
danes (je lepa noč) * nocoj, **danes zjutraj** * davi; **danes zvečer** [bomo...] * drevi; **danes ponoči** * nocoj.
dekelce * deklece, deklica. [Dekelce bi bilo od besede deklo (srednj. spola), ki je ni; prim. steblo: stebelce, deblo: debelce].
deklamavati, -avam ali -ovati, -ujem * deklamirati.
deležnik II. tvornopretekli glagolov II. vrste, stvorjen brez -ni-, za označbo dejanja, * mora imeti vrstno spono: žile so se mu nabrekle * so mu nabreknile. [Za označbo lastnosti pa je prav: nabrekle žile].
deležnik II. tvornosedanji glagolov I. in II. vrste, stvorjen z obrazilom -eč * -oč; n. pr. kolneč, gasneč, topeč * -oč. Izjeme so: dereč, bodeč (od bosti), čuječ, sopeč, hropeč.
deležnik II. tvornosedanji glagolov III. in IV. vrste, stvorjen s pripono -oč, * -eč; n. pr. rezoč se (od režati se, -im se) * -eč (se).
deležnik II. tvornopretekli v trpnem pomenu * trpni deležnik: z zavihtelim mečem * -enim; spomini na preživela leta * -vljena.
deležnik II. tvornopretekli (brez vezila) za izražanje želje * naj, da bi —; n. pr. bilo srečno! * naj bo (bodi) srečno; v dopustnem pomenu: bilo temu tako ali onako * naj bo tako ali drugače.

deležnik II. tvornosedanji * trpni: ne vidita dvigajočih rok * vzdignjenih.
deležniki, viseči v zraku, neujemajoči se z nobenim samostalnikom niti zaimkom ali števnikom * vsak deležnik se mora ujemati v spolu, sklonu in številu s tistim členom stavka, kateremu je pridejan (namesto zavisnega stavka) v določilo. Primeri: »ne umevajoč drug drugega jima ni potekel noben dan brez prepira« * ne umevajočima (ali še bolje: ker se nista razumevala).
deležnik I. tvornopretekli nedovršnih glagolov * se mora nadomeščati s I. tv.-pret. del. dovršnih glagolov; n. pr. A. je govoril to, pušivši svojo cigareto * dokadivši ali: ko je dokadil (če ni morda mislil pisatelj reči: kadeč?); tako govorivši grofica sede * rekši to.
deležnik I. tvornosedanji glagolov III. vrste na -aje * na -è; n. pr. brenčaje, ječaje, kričaje, molčaje, renčaje, vresečaje * brenče, ječe, kriče, molče, renče, vreseče.
deležnik I. in II. tvornosedanji dovršnih glagolov * se mora nadomeščati s I. tv.-sed. del. nedovršnih glagolov; n. pr. vprašajoč * -ujoč; odkimajoč * -ujoč; približajoč se * bližajoč se ali približujoč se; prašaje * -ševaje; zardè * zardevajoč (zardevši).
deležnik I. tvornopretekli kot prilastek * se mora nadomeščati z zavisnim stavkom, n. pr. »v široko zamahnivši roki (!)«... * v roki, s katero je široko zamahnil... — Glej tudi »vštevši«!
delokrog * področje, območje.
desinfikacija * razkuževanje, desinfekcija (desinficiranje).
dičen (shrv., iz madž.) * časten, slaven.
dičiti (shrv., iz madž.) * krasiti, lepšati.
dihur * dehor.
dika (shrv., iz madž.) * kras; ponos, čast, slava.
dimljeno meso * prekajeno meso.
dirniti * geniti, dotekniti se.
dirati (shrv.) * dotikati se.
divjejši * bolj divji (zaradi končnice -ji).
dno, edn. rod. do dnu * do dna.
do * na (v) v takih primerih: »iz enega kraja do drugega« * v drugega; iz enega konca škofije do drugega * z enega kraja na drugega.
dober stati (po nemšč.) * (za) porok(a) biti, jamčiti.
dobrobit, m. sp. (shrv. žensk. sp.) * blaginja.
dočim * (časovno) med tem ko; (proktivno) pa, a, ali.
dokler z dovršnim glagolom * dokler ne z dov. gl.; n. pr. tekel je, dokler se je utrudil * dokler se ni utrudil.
(Dalje prihodnjič.)

GOSPODAR IN GOSPODINJA

O lepem vrtu.

M. Humek, višji sadjarski nadzornik.

Kako vrt krasimo.

Vsak vrt, ki je urejen po nekih priznanih pravilih, ki je skozi vse leto lepo obdelan in ki je svojemu namenu in okolici primerno okrašen, je lep. Uredba in obdelovanje je bilo v tem listu že opisano. (Glej l. 1924!) Tu nekaj migljajev o splošno veljavnih in bistvenih načelih, po katerih se je ravnati, ako hočemo vrt lepo okrasiti.

Po vsem svetu je starodavni običaj, da krase vrtove s posebnim lepotičnim rastlinjem. Saj si lepega vrta brez živega zelenja in brez pestrobojnega cvetja niti misliti ne moremo. Neskončna pa je vrsta tega rastlinja. Nešteto pa tudi zeliščnate lepotične rastline, ki jim vobče pravimo vrtnecvetice. To so rastline, ki nas razveseljujejo s cvetjem in prijetnim vonjem, ki jih moramo pa vsako leto iznova vzgajati iz semena ali iz potaknjencev; nekatere pa vsako pomlad iznova poženejo iz podzemeljskih delov (korenin, iz čebulic ali iz gomoljev), ki ostanejo čez zimo živi. Le-sem spadajo tudi preraznovrstne zeliščnate rastline, ki jih ne gojimo zaradi cvetja, ampak zaradi lepega zelenja, nenavadnih listov, plodov ali kake druge posebnosti. Nešteta je pa še vrsta lesnatih lepotičnih rastlin, ki krase vrtove v obliki grmov, drevesec in dreves. Tudi te rastline, ki trajno rastejo na istem mestu in ki večinoma dobro prenašajo našo zimo, gojimo zaradi lepega cvetja ali zaradi posebnega zelenja ali zaradi nenavadne, slikovite oblike.

Za okrasno rastlinje torej ni stiske. Prav v izobilju nam nudijo vrtnarska podjetja in semenske trgovine vsega, karkoli nam poželi srce. Pa tudi tako drago ni, da bi si ne mogli omisliti, kar je treba za preprosti domači vrt. Toda izbira je težka, še težja pa je uporaba. Najlepši cenik ne reši neizkušenega začetnika iz težav pri izbiranju semen za okrasno rastlinje. Pa tudi obilica še tako skrbno izbranih rastlin nič ne koristi, ako jih ne znamo razpostaviti in razporediti po vrtu tako, da bi prišla vsaka zase do prave veljave in da bi tvorila tudi skupnost ubrano celoto. Za to je treba pred vsem prirodnega daru, nekoliko znanja in vaje. Mnogo je odvisno tudi

od okusa posameznika. Resnica je, da večša roka z najskromnejšimi sredstvi lahko doseže večji uspeh nego neuk človek z dragocenim okrasnim rastlinjem.

Kdor še nima dovolj izkušnje, naj pri izbiri in zasajanju upošteva sledeča navodila:

1. Izbiraj, dokler nisi dovolj izvežban, bolj preproste okrasne rastline, ki se lahko vzgoje, ki ne potrebujejo posebne strežbe in ki dolgo cveto ali pa drugače nudijo trajen užitek. Izbirati je tako, da bo cvetje na vrtu vse leto. Navadno so v tem oziru revni zlasti pomladanski meseci. Pri izbiri se omeji na malo sort z bolj enotnimi barvami! Nikar ne misli, da bo vrt tem lepši, čim več različnih rastlin gojiš. Nasprotno je res! Lepši učinek dosežemo, ako izberemo malo plemen in sort, a tiste v večji množini. Ugodnejši vtisk dosežemo z večjimi skupinami enotne barve nego z mešanico vseh barv. Začetnik naj se pri izbiri nikdar ne zanaša na navodila v cenikih, ampak naj si poišče izkušenega svetovavca.

2. Lepotično rastlinje mora imeti na vrtu svoje posebne prostore, ki so namenjeni zgolj za okras vrta. Obrobne gredice ob glavnih potih, ob zidovih in mejah in posebne cvetične gredice po tratih — to so prostori za vsakovrstno okrasno rastlinje. Na te prostore sadimo vse poletne cvetice in tudi vse druge bolj nizke trajne rastline. Lepotično grmovje in drevje spada le na večje prostore, ki so obrasli s travo — to so trate. Razpostavljeno more biti po skupinah ali posamez, toda vedno tako, da slikovito učinkuje. Pri zasajanju posnemajmo prirodo, ki nikdar ne seje in ne sadi v vrste.

3. Pri zasajanju je treba upoštevati lego, ki je posamezni rastlini prikladna. Večina lepotičnih rastlin hoče prosto lego na solncu. Nekatere uspevajo še tudi na pol v senci. Prav malo jih je pa, ki bi ne marale nič solnca. Gledati je treba dalje, da se rastline porazdele po velikosti. V skupinah sadimo manjše rastline ob robu, na znotraj pa vedno večje. Tudi barv ne smemo zanemariti. Izbirajmo in razvrščajmo jih tako, da se ujemajo.

4. Ne sadimo in ne sejmo pregosto! Ko sejmo ali presajamo, imejmo vedno pred očmi rastlino, kakršna bo, ko doraste in se popolnoma razvije. Po tej razsežnosti

uravnavajmo razdalje, pa ne po velikosti sadik. Pri lepotičnih grmih v skupinah in pri posamicah je to še bolj važno nego pri zeliščnih cveticah, kajti one so trajne rastline, ki ostanejo desetletja na istem mestu in se navadno močno razrastejo.

5. Pripravimo okrasnemu rastlinju najboljšo vrtno zemljo in negujmo ga, kakor zahteva njegova narava. Le v primerni, rodovitni zemlji bo hitro rastlo in se tako razvilo, da bo ustrezalo svojemu namenu. Še važnejše je negovanje. Okrasno rastlinje — pa naj bo še tako skromno — moramo skrbno pletiti, okopavati in ob suši tudi zalivati, nekatero privezovati na oporo, drugo razpeljavati po zidu ali ograidu. Mnogovrstne so rastline, ki jih moramo obrezovati in naravnjavati v zaželene oblike (formirati). Vse pa je treba na razne načine ščititi pred nešteti sovražniki — zajedavci.

6. Za olepšavo vrta se morata zanimati gospodar in gospodinja sama. Pri nas je le malo tako premožnih družin, da bi mogle imeti vrtnarja. Na tisoče je pa takih, ki bi lahko imele lepo urejen in okrašen vrt, ko bi se same nekoliko pobrigale zanj. Vrt, ki je prepuščen neveščim poslom, bo redkokdaj lep. Kakor ne more izhajati brez solnca, prav tako težko pogreša skrbne roke gospodinje.

Za lep vrt je treba končno tudi nekaj žrtvovati. Iz nič ni nič. Brez nekaterih semen, ki jih ne moremo pridelati doma, brez raznih sadik, brez najpotrebnejšega vrtnega orodja in brez nekaterih pripomočkov za zatiranje vrtnih škodljivcev ne moremo izhajati. Čim večji je vrt in čim več idealnih užitkov bi radi imeli od njega, tem več moramo žrtvovati zanj v gmotnem oziru, posebno pa v lastnem delu in skrbi.

* * *

Ali ste že narezali cepiče, pripravili sadno drevje za precepljanje, cepili črešnje, naročili sadno drevje za novi nasad, izkopali jame, obrezali ribez, kosmuljo, maline, pritlično drevje, vinsko trto, preizkusili staro seme, če je še kalivo, naročili semena, pripravili zemljo za toplo gredo in gredice za prve pomladanske setve, privezali vzpenjalke, osnažili lepotično grmičje, osnažili, okopali in pognojili gredice s trajnicami, popravili vrtno orodje?

O prehrani.

Piše dr. Anton Breclj, zdravnik
v Ljubljani.

1. Mena snovi — znak in pogoj življenja. Hrana.

Rastline, živali in človek so žive prirodnine v nasprotju z neživimi prirodninami, kakršne so raznovrstne rude, hribine, prstenine in vode. Nepremostljiva je razlika med živim svetom in neživim svetom, polživih prirodnin ni.

Poleg mnogih drugih svojstev, ki značijo živa bitja ali živi, je znamenito neko trajno izpreminjanje v njih samih, neko neprestano vršenje, dokler žive, dočim nežive prirodnine same po sebi mirujejo in se izpreminjajo le po zunanjih vplivih. Nežive prirodnine ne potrebujejo za svoj obstoj ničesar iz zunanosti, živem pa je treba neprestano česa iz zunanega sveta, neprestano tudi kaj oddajajo vanj. Če živemu bitju onemogočimo sprejemanje ali oddajanje snovi, ustavi se brž njegovo vršenje, življenje preneha in telo živega bitja razpade v nežive prirodnine.

Življenjsko vršenje v živih so pripodobili z delovanjem parnega stroja, ki teče, dokler dobiva kurivo, vodo in mažo in dokler more oddajati izgorine, pline in pepel. Živ je sevé neprimerno več kakor parni ali katerikoli drugi stroj, zakaj v živi — življenjskem stroju — tiči še strojni inženjer, ki je sam sestavil stroj, je hkrati strojnik, ki oskrbuje stroj — samega sebe — s potrebščinami in mu odstranja nepotrebno navlako ter ga celo sam popravlja, ako nastanejo kake škode.

Lepša in prikladnejša je primera živega bitja s plamenom. Plamen je žareč plin, ki se sam tvori iz kakega goriva. V plamenu se druži kaka gorljiva snov, največkrat ogljik, s kisikom, to druženje ali spajanje gorljivih snovi s kisikom (okisavanje), daje toploto in svetlobo, plamen je pa viden pojav okisavanja gorivnih snovi.

Podobno snovno izpreminjanje se vrši v živem bitju, le nekako bolj počasi, zato brez tolike vročine in brez svetlobe, a ob tem »gorenju« nastajajo druge sile, pred vsem delovne moči. Tudi v živem bitju izgorevajo snovi in prav to gorenje (okisavanje snovi) daje živemu telesu toploto in vse one sile, ki so mu za življenje potrebne. Tudi če telo ne opravlja nikakega zunanjega dela, je v njem, dokler živi, neprestano vršenje, pretakanje sokov, presnavljanje, sprejemanje in izločanje; za vse to nujno življenjsko vršenje je treba delovnih

sil; delovne sile in toploto pa dobiva živalsko in človekovo telo samo iz silotvornih snovi od zunaj.

Kaj pa rastlinsko telo? Rastline so v tem pogledu ustrojene čisto drugače. Rastline uporabljajo namreč sile, ki so v solnčni svetlobi in toploti, naravnost, s pomočjo solčnih žarkov izpreminjajo nežive snovi v take spojine, ki dajejo delovno moč. To rastlinsko delovanje je razkisanje snovi, rastline namreč sestavljajo spojine tako, da jih s pomočjo solnca oprašajo kisika in tvorijo gorljive. Te gorljive snovi uporabljajo rastline za lastno življenje, a vse živali in človek potrebujejo in rabijo rastlinske snovi, ker živalsko ali človekovo telo ne more sestavljati takih silotvornih snovi, marveč jih samo z okisavanjem razkaja. Rastlinski organizem je v kemičnem pogledu razkissalo, tvornica silotvornih snovi, živalski in človeški organizem pa okisalo, kjer se silotvorne snovi uporabljajo. Brez solnca ni rastlinskega življenja, brez rastlin ni mogoče ne živalsko ne človeško življenje, vsa življenjska moč prihaja naravnost ali posredno od solnca.

Vsakemu živemu telesu so potrebne tudi take snovi, ki ga sestavljajo, torej telotvorne snovi, ki so že po svoji naravi različne. Tudi te snovi dobiva telo kajpada iz zunanosti, dokler raste, seveda več, a tudi v dobi doraslosti vedno nekaj. Izkazano je namreč, da se živo telo neprestano obrablja, a tudi sproti obnavlja; zato mu je treba vedno poleg silotvornih tudi telotvornih snovi. Telesno življenje se vrši ob neprestanem menjavanju snovi, mena snovi je pogoj vsemu telesnemu življenju.

Skupek vseh onih snovi, ki jih sprejema človek, da si tvori in ohranja telo ter mu z njimi dovaja potrebnih sil, imenujemo hrano.

Hrana je kajpada zelo različna, kakor je človeško življenje sploh pisano. Razna človeška plemena po širni zemeljski obli, tako nasprotna si podnebja, tako različni prirodni plodovi in načini obdelovanja ali izkoriščanja zemlje, vse to je vzrok, da je povsod drugačna hrana! Saj vidimo že pri nas tolike različnosti! Meščan uživa drugačno hrano ko kmet, bogatin se hrani mnogokrat potratno in preobilno, siromak skromno in nezadostno. Otroku je treba drugačne hrane ko starcu, delavcu v težkem delu drugačne ko mirno sedečemu pisarju ali v knjižice zatopljenemu učenjaku, a tudi istemu človeku je treba drugačne hrane v zdravih dneh in drugačne hrane v boleznih.

In vendar vlada tudi v človekovi prehrani kakor v vsem življenju sploh neka zakonitost. Človeštvo si je nekako nagonsko in na podlagi nešteti izkušenj izoblikovalo neka pravila in vodila glede hrane za posamične različne razmere in potrebe, povsod na svetu ljudje vedo, česa in koliko jim je treba, da morejo povoljno uspevati. To grobo znanje pa je zdravniška veda zelo poglobila; ko je do zadnjih podrobnosti raziskala človekovo telo in njegovo delovanje, določila sestavo in uporabo hranivnih sredstev, njih potrebno množino in kakovost, je nastala nova vednostna stroka z imenom nauk o človekovi prehrani.

Znanje o pravilni prehrani naj se razširi v vse plasti našega naroda že iz prosvetnih razlogov, da bolje umemo važno stran našega telesnega življenja, a še bolj iz zdravstvenih ozirov, da si bomo znali s prehrano utrjevati in ohranjati zdravje, ne pa ga kvarili in končevali, kakor marsikje vidimo. Ni brez pomena za večino našega naroda, da se zadostno hranimo tudi v stiskah, ko imamo za življenje le pičla sredstva na razpolago. Naj dobe iz tega spisa koristne pobude tudi oni, ki po poklicu proizvajajo hraniva, na primer kmetje, vrtnarji, sadjarji, pa tudi oni, ki imajo druge posle s hranivi, kakor mesarji, mlekarji, peki in drugi trgovci z živilskimi potrebščinami, in zlasti še vse gospodinje, ki nam hrano sestavljajo in pripravljajo.

2. Nujne sestavine naše hrane.

Ljudje uživajo najrazličnejše stvari v najraznovrstnejših oblikah. Kako nam je mogoče presoditi vrednost in primernost tako mnogoštevilnih načinov prehrane?

Najprej moramo ugotoviti, kaj človeško telo zares potrebuje, dognati nam je one nujne sestavine naše hrane, ki brez njih ne more naše telo uspevati ali se ohraniti.

Nujne sestavine naše hrane so:

1. Voda. Voda je največja sestavina našega telesa, zakaj okoli $\frac{2}{3}$ (dve tretjini) našega telesa tvori voda. Telo, ki tehtja n. pr. 60 kilogramov, vsebuje okoli 40 kilogramov vode. Seve, to ni čista voda, v telesnih tekočinah je raztopljenih mnogo rudninskih in organskih snovi, tudi plavajo v njih razne v drobne delce razpršene neraztopne snovi. V togih delih telesa je istotako mnogo vode, v mesu in drobnju nad popolovico, celo v kosteh je do $\frac{1}{3}$ vode.

Voda je sestavina našega telesa, ki se ne da brez škode in nevarnosti znatno znižati. Nedostajanje vode občutimo kot žejo, ki je zelo mučen

občutek, hujši od lakote, ki se ne da dolgo prenašati. O gladovanju bomo še katero slišali, o žeji pa že lahko zdaj povemo, da naše telo ne more izhajati brez vode več dni. Ako ne dobi telo prav nič vode v tej ali oni obliki, je žeja prvi dan že mučna, drugi dan neznosna, tretji dan pa nastopijo taka motenja, ki ogražajo življenje. Odkod to?

Naše telo rabi za življenje mnogo vode. Nekaj jo izdihavamo, ker izdihani zrak je vedno napojen z vodno paro, nekaj nam je vedno puhti skozi kožo v obliki pare, tudi če se ne potimo, največ pa je izločamo v obliki seča (scalnice), ker z njo odvajamo iz sebe razpadline, »žlindre«, ki se v nas tvorijo kot razkrojnine življenja. To izločanje po seču, kožnem puhtenju in izdihavanju je nujno; zakaj ako se to izločanje ustavlja, nastopa zastrupljanje telesa. Z izločanjem spravlja odrasel človek na dan okoli 2—3 litre vode iz sebe, toliko vode mora tudi dnevno uživati, sicer zastajajo škodljive snovi v njem. Te številke veljajo za odraslega človeka pri lahkem delu. Ako se kdo še poti radi težkega dela ali zunanje vročine ali bolezni, treba mu je sevé še več vode v kakršnikoli obliki.

Človek je torej po večini iz vode in potrebuje za svoj obstoj izmed vseh snovi največ — vode. Človek sicer ni vodno, pač pa zelo vodeno bitje!

2. Rudninske snovi. Ako bi upepelili človeško telo, bi ostale rudninske snovi v obliki pepela. Rudnine znašajo sicer komaj 5% ali $\frac{1}{20}$ telesne teže, a so vendar zelo važne sestavine našega telesa.

Rudninske soli nam tvorijo ogródje, raztopljene se nahajajo v vseh tekočinah; železo je bistvena sestavina krvi, fosforove spojine so v vseh staničnih jedrih, posebno pa v možganih, žveplo v vseh beljakovinah, prav posebno v koži in njenih tvorbah, potrebujemo celo joda in klora.

Kot hranivne snovi nimajo rudnine posebnega pomena, ker jih navadno dobivamo v zadostni množini že v dobri pitni vodi in drugih primernih hranivih. Le pri enolični hrani nastopi časih nedostajanje te ali druge rudninske snovi, ki se pojavi s posebnimi in hudimi motenji našega zdravja. Tudi razmerje rudninskih snovi med seboj, zlasti kovin do nekovin in kislin, je zelo pomembno, kar bomo razmišljali kesneje.

3. Beljakovine ali proteini. Beljakovinastih snovi je čuda mnogo, že v vsakem živem telesu jih je več vrst, vsaka rastlinska, vsaka živalska vrsta in tudi človek ima pa še svoje

posebne beljakovine. Beljakovina je prava življenjska snov, zakaj beljakovina je sestavina vsake stanice, ki je življenjska prva. (Beseda protein izhaja iz grške protos = prvi, pomeni torej nekako prvinsko snov.) Beljakovina je dobila svoje ime od jajčnega beljaka, kjer se nahaja prepojena s tekočino, še več je v rumenjaku, pa tudi v krvi, mesu, drobju, možganih, kosteh in koži živali in človeka. Beljakovine so tudi v žitnih zrnih, semenu stročnic, v rastlinskih gomoljih, zelenjavah, sadju, sploh v vsem, kar živi ali je živelo, zakaj brez beljakovin ni organskega življenja. Klej, ki je sestavina vlaknatih veziv, hrustanca in kosti; ali roževina, ki se dela v kožnih plasteh in izrastkih; ali sluz, ki ga izločajo sluznice, vse to so snovi, ki jih tvori telo iz beljakovin.

Voda, rudninske snovi in beljakovine so telotvorne snovi ali gradivo našega telesa. Zanimivo je dejstvo, da more telo za silo samo iz beljakovin napravljati tudi potrebne silotvorne snovi, da more telo nekaj časa živeti ob vodi, rudninah in beljakovinah. So živali — zveri in roparice —, ki se trajno hranijo z mesom drugih živali, ker imajo prebavila tako ustrojena, da prenašajo tako hrano in jo primerno presnavljajo. Človekovo telo pa tega trajno ne zmore, prej ali slej se pojavijo zle posledice, ki ogražajo zdravje in življenje. Zato mora vsebovati hrana, človeku primerna, tudi posebne silotvorne snovi.

4. Tolščice in ogljikovi vodani. Tolščice rabi telo za proizvajanje telesne toplote, zakaj tolščice se rade spajajo s kisikom, pri tem izgorvanju se razvija toplota. Znano je dejstvo, da uživamo v mrzlem letnem času radi več tolščice, dočim se nam v vročem poletju skoraj gabiyo preveč mastne jedi. Severnjaki pijejo tolščico kakor pri nas uživamo vodo, dočim v vročih krajih ljudje skoroda ne poznajo zabele.

Ogljikovi vodani (imenovali bi jih lahko po domače močnine, ker se nahajajo v žitnih in drugih mokah ter v sorodno jim sestavljenem sladkorju) so dobili ime po svoji sestavi, so namreč organske spojine ogljika ter vodika in kisika, zadnja dva se nahajata spojena v istem razmerju kakor pri vodi. Ogljikove vodane rabi telo za proizvajanje delovne moči, ponajveč sevé v mišicah.

Silotvorne snovi, tolščice in ogljikovi vodani, so si po svoji sestavi podobne, zato jih more naše telo pretvarjati in v potrebi nameščati. Iz tolščice se napravljajo v našem telesu ogljikovi vodani, iz ogljikovih vodanov se tvori

tolščica. Vendar zahteva tako presnavljanje v nas več dela, ki ga telo trajno ne obvladuje, zato nastajajo občutne škode. Da se nam ohrani zdravje, je treba v naši hrani pravilnega razmerja silotvornih snovi, telesnim potrebam primerne množine tolščice in ogljikovih vodanov.

5. Poleg vseh naštetih hraniv je treba človeku še drugih snovi, ki prav za prav ne dajejo ne gradiva, ne toplote, ne moči, a vendar ne more telo brez njih uspevati. Ako bi dobival človek vodo, rudninske, telotvorne in silotvorne snovi v zadostni množini in pravem razmerju in neskvarjeni, čisti kemični obliki, bi se kmalu pojavila močna in nevarna motenja v podobi kostnih, krvnih, živčnih in splošnih bolezni. Te vrste bolezni, ki imajo nekako razkrojevalen značaj, opazujejo pri ljudeh, ki se več časa hranijo izključno ali pretežno z nesvežimi hranivi, t. j. s hranivi, ki se dajo hraniti daljše dobe, kakor je moka, testenine, posušeno, prekajeno ali drugače ohranjeno meso, prekuhana tolščica, sladkor, sadno sušje in podobna hraniva. Ako dobivajo ljudje s tako prehrano le nekaj svežega, kakor je sveže mleko, presno maslo, sveže sadje, sveže zelenjave, ne nastopijo omenjene razkrojne bolezni. Izkazalo se je po nešteti izkušnjah in učenjaških preiskavah, da vsebujejo večinoma vsa sveža hraniva neke snovi, ki nas varujejo razkroja. Tem snovem so nadeli ime *vitamini* (latinska beseda *vita* = življenje in *amin*, ki pomeni spojino amoniakovega zloga). Toda vsi vitamini niso tako sestavljeni, kakor priča ime, zato jih v najnovšem času rajši imenujejo *dopolnilna hraniva*. Nahajajo se v različnih svežih hranivih v neznatnih množinah, a že te neznatne množine zadoščajo, da se nam ne pokvari zdravje. Kesneje se bomo obširno bavili z dopolnilnimi hranivi, za zdaj zadoščaj ugotovitev, da nekaj naše hrane mora biti sveže, v nepokvarjenem prirodnem stanju, sicer nam je kmalu ogroženo zdravje.

Mati.

Otrokova igra.

Zgodaj se pri otroku pokaže delovni nagon, ki želi udeleževanja. Podnevi in ponoči, pa naj bdi ali spi, vedno brca in giblje z vsemi udi. V tem nagonem delu je skoro nemogoče pridobiti ali preokreniti njegovo pažnjo na kaj drugega; zato v tej prvi detinski dobi otrok ni zmožen nikakega učenja. — Toda že dejstvo, da obstaja v otrokovi naravi ta nagon,

je dokaz, kako potrebno mora biti gibanje za otrokov telesni razvoj. Pa tudi za razvoj duševnega življenja je to sicer nesmoteno delo udov nepopolne važnosti. Zato naj bi bila ena prva materinih skrbi, da delovni (tu šele gibalni) nagon usmerja v pravilno plat in mu tudi dá dovolj prilike, da se udeležuje.

Dokler otrok pri udeleževanju svojega delovnega nagona ne more pokazati kakega uspeha, toliko časa imenujemo to udeleževanje igranja. Ko pa iz njegovega navidezno še nesmerjenega udeleževanja izide učinek, tedaj je to že delo. Seveda pa je v otroškem mišljenju vsaka igra tudi že delo, saj si sam postavlja svoje cilje.

Igraje preživi otrok svojo predšolsko dobo, kolikor tega časa ne porabi za spanje in prehranitev. Vso to svojo igro pa vrši z resnobo, ki jo opazujemo pri delu odraslih. V igri se pokažejo njegove lastnosti, njegove zmožnosti in celo talenti tako, da že pogosto iz njegove igre sklepamo na prihodnji poklic.

Sveta naloga vsake matere je, da se zanima za otrokovo igro, da ji je resno to prvo otrokovo delo. Nikoli ne sme otroka zasmehovati zaradi otroško preproste sestave ali načina igre. Zelo važno pa je, da se udeležuje otrokove igre, se igra z njim in pri tem stopi z višine svojega — seveda popolnega — razumevanja in postane z otrokom tudi sama otrok. S tem pospešuje otrokovo veselje do igre, kar je posredna vaja otrokovih telesnih in duševnih moči. Nikoli pa naj se ne vtika v razvoj igre, nego naj pusti otroka odločevati, prostost pri igri je velike važnosti za prosti razvoj otrokove osebnosti.

Za vso tako mnogovrstno igro, ki nudi otroku toliko veselja in tako zelo pospešuje njegov vsestranski razvoj, pa je posebno važno, da ni treba dragocenih igračk. Mnogo važnejše so čisto preproste stvari: lesene deščice, cunjice, niti, kamenčki, pesek, iz česar po svoji fantaziji z neverjetno gotovostjo izdeluje najrazličnejše stvari. Le tu pa tam mu napravi kratko veselje s kupljeno igračo, a se kmalu rad vrne k svojim preprostim igračam, ki pa mu nudijo toliko izpremembe in prav toliko novega veselja. — Privoščji torej, mati, otroku prostorček za njegovo igro v sobi, na dvorišču, na vrtu! Ne bodi preobčutljiva za ropot in krik! Tudi umazan predpasnik ali raztrgane hlačice naj te ne spravijo iz ravnotežja! In majhna praska na kolenu ali komolcu naj še ne izzove tvojega milovanja! Vse to spada k

igri in igra k otrokom in se ne dá ločiti, še manj prepovedati in zabraniti. Če pa storiš to, neha biti igra igra in otrok izgubi najlepšo poezijo svoje mladosti. Večjim otrokom tudi ne brani iger, ki zahtevajo že več otrokove moči in spretnosti. Naj te ne spreleti zona, če vidiš v njegovih rokah nož ali škarje! Nož je pač dragocena pridobitev za otroka. Le pomisli naj vsak izmed nas, kakšno veselje je bilo, ko je dobil prvi nožič (pipeč!).

In raznovrstne igre z enostavnimi in preprostimi dobitki naj zlasti izpolnjuje deževne in zimske dni. Tudi tu ima mati prijetno nalogo, da se zlasti udeležuje igre z drobnimi prispevki. Na ta način ni pri otroški igri le materino oko in uho ter materin svet, ampak tudi materino srce, ki doživlja vso srečo igrajoče se dece.

Telovadba in izprehodi.

Tudi telovadbe in izprehodov ter izletov uvidevna mati ne sme ovirati. Zlasti še šolsko mladino, ki večino dneva presedi v šoli ali pri domačih nalogah, je treba navajati, da svoj prosti čas porabi kolikor se dá na prostem ali tudi sicer za telovadbo. Seveda se telovadba vrši izven materinega nadzorstva, toda ona je odgovorna, komu zaupa svoje otroke. Izprehodov in izletov pa se seveda udeležuje tudi mati in z veseljem spremlja svoje ljubljence na polje in v gozd.

Toda le redkokdaj gre otrok rad in z veseljem samo z odraslim na izprehod. Manjka mu namreč tega, kar ga je tako zelo priklepalo na igro: prostosti. Zato je ukaz in zapovedan izprehod navadno dvomljive vrednosti. Na izprehodu ne oviraj preveč otrokove prostosti! Umevno je, da mu ne smeš dovoljevati brezobzirno skakati po travi in žitu, lomiti veje ali delati drugačno škodo. Seveda pa tudi ne smeš vso pot le ukazovati, grajati in nergati, saj potem to ni izprehod, ampak slabše kot doma ali v šoli. Lepo je, če prilično otroka poučiš o tem in onem, kakor nanese na izprehodu prilika; toda venomer predavati o vsem mogočem, kar otroka zanima in kar ga ne, tega pa nikar ne poizkušaj. Pač pa rajši napravi obratno: skušaj se poglobiti v to, kar zanima otroka, da ga pridobiš; potem pa neopaženo z lastnim zanimanjem za ta ali oni pojav v naravi zbudi njegovo zanimanje. O koliko radoznalosti in vprašanji!

Posebno veseli izleti so tisti, ko ima otrok dovolj enakih tovarišev.

Seveda pa zlasti na takih izletih ni, da bi bili nekaka dolgotrajna potovanja. Večkratna počivališča in okrepčila so posebno na takih izletih na mestu; samo zaradi hoje boš prihodnjič težko spravila otroka še na izprehod. Je pač otrok; zato priredi daljše izprehode tako, da postaviš na koncu takega izprehoda posebno vabljiv cilj in kar je najvažnejše, da je dobrote tega cilja otrok tudi res deležen.

Otrokovo delo.

Poleg delovnega nagona je v otroku prav posebno delaven posnemovalni nagon. Dekletce ravna s svojo punčko tako kakor vidi mater ravnati z manjšim bratcem ali sestrico. Deček se rajši oprime očetovega zgleda ali si izbere vzorov za svoje delo izven doma. Kmalu pa začne otrok z vso vnamo pomagati materi: briše, pomeša, pripravlja na mizo, krmi kokoši itd. Seveda naj kaže mati veselje nad to ljubečo pomočjo svojega malčka. Pohvali pridnost in priročnost, pokaže tu pa tam, kako se dá še bolje narediti. Kmalu naj celo pokaže, da ji je otrokova pomoč vprav nujno potrebna. Pozneje mu tako malenkostno pomoč naloži kot samostojno delo, morebiti s spodbudno pripombo: »Glej, zadnjič si to in to tako lepo naredil(a), danes moraš pa kar sam(a), ker jaz ne utegnem. Le lepo in dobro naredi!« S ponosom napravi potem otrok ukazano pomoč in izvrši s tem prvo samostojno delo. Polagoma mu mati enakomerno nalaga delo in zahteva od njega tudi odgovornosti. Tako postane delo dolžnost. Otrok pa pride s premislekom in s čuvstvom do tistega dela, ki vsemu človeštvu izpolnjuje življenje.

Delo otrokovo ima v prvi vrsti moralni pomen. Velikega vpliva je pa tudi na telesni razvoj. Da pa temu razvoju res koristi, mora biti otrokovim močem primerno in ne sme ene telesne moči gojiti na račun druge. Posebno priporočljivo je za otroke delo na prostem, zlasti na vrtu.

Čim bolj stopa z leti igra v ozadje, tem bolj je treba menjavati telesno in duševno delo, ker je eno razvedrilo po drugem; to pa le potem, če ima tako telesno kakor tudi duševno delo prave meje. Umevno je, da po zelo težkem telesnem delu duševno delo ni odmor in prav tako tudi obratno ne.

Vsaka zapovedana stvar izgubi nekako svoj čar, tako tudi zapovedano delo pri otroku. In vendar je baš veselje pri delu prvi pogoj za resnično in pravo delo. Mati naj že koj od za-

četka skrbi za veselje pri otrokovem delu. Zato mu ne nalagaj preveč in pretežkega dela. S pohvalo in priznanjem ne bodi skopa. S pohvalnim priznanjem osladiš otroku počitek po delu in mu vliješ novega veselja za nadaljnje delo. Počitek z materino zadovoljnostjo ali celo pohvalo je za otroka dvojna naslada.

Spanje in ležišče.

O potrebi in pomenu spanja za zdravje, razvoj in ohranitev telesa ni treba še posebej govoriti. Vsaka mati vé, da je spanje glavni del otroške nege. Tajinstveno, a čudotvorno delo narave, ki ga vrši v spanju, se ne dá z ničemer nadomestiti.

Z vso materinsko odgovornostjo naj torej mati čuva nad otrokovim spanjem. Spravljaj ga ob določeni uri spat in odmeri mu dovolj spanja (9 do 11 ur; od 15. leta dalje 8 ur). Zavaruj njegovo spanje pred ropotom! Zbujaj ga ob določenem času in ne trpi poleganja in pretezanja po postelji, ko je že otrok zbujen!

Otrokovo ležišče naj ne bo premehko. S tem se telo le omehkuži, kar more povzročiti v poznejših letih marsikatero moralno nevarnost. Odeja naj ne bo preobilna. Sploh se mlad organizem hitro navadi tudi na trše ležišče, ker potrebuje mnogo spanja in se zadovolji celo na trdi klopi. Umevno pa je, da skrbi mati, kakor povsod, tudi tu na snago in red. Skrbno naj tudi nadzoruje vedenje otrok v spalnici in v postelji. A. L.

Gospodarstvo.

Svilarstvo v Jugoslaviji.

Pri nas se gojijo semena (jajčeca) sviloprejk največ v Macedoniji, in sicer v Strumici, Dževdželiji in Dojranu ter njih okolici. Od leta 1920 pa goji država semena tudi v Vojvodini, in sicer po sistemu celic. Tako se je leta 1920 vzgojilo 1966 unč (unča se računa 25 g, angleška unča pa ima 28,35 g) semena in unča je stala poprečno 17,78 dinarjev; 1921 se je priredilo že 4681 unč po 13,69 dinarjev, v letu 1922 8183 unč, unča po 12,50 dinarjev. Pri pripravljanju semen so pa nastale težkoče za državo, posebno zaradi nestrokovnega znanja odgojevalcev. Kljub temu so znašali stroški države za odgojevanje teh semen le od 14 do 36 dinarjev za unčo, v inozemstvu pa se je plačevalo za unčo 70 do 120 dinarjev. V tem letu se je razdelilo med ljudstvo 14.186 unč jajčec. Ta množina pa je mnogo pre-

majhna, ker je ostalo približno 40 % odgojevalcev brez semena. To znači, da bi se moglo 150.000 kg kokonov več pridelati, ako bi bili vsi odgojevalci preskrbljeni s potrebnim zarodom ali semenom.

Reja sviloprejk traja približno en mesec in država odkupuje pridelane kokone.

Pridelek kokonov je znašal l. 1920 58.354 kg; l. 1921 153.202 kg; l. 1922 293.645 kg; l. 1923 223.236 kg; l. 1924 360.000 kg in leta 1925 380.000 kg.

Pri predelavanju se dobi iz 300 kg kokonov 100 kg posušenih kokonov in iz 300 kg posušenih kokonov 100 kg žide (nitk).

Starejši ljudje še dobro pomnijo, da so pred kakimi 80 leti začeli tudi v Sloveniji gojiti sviloprejk. (Razni murbovni nasadi še pričajo o tem.) Toda zaradi mraza se ni sponeslo.

Kokoni se predelujejo v državnih tovarnah za svilo, ki so v Pančevu, Novem Sadu in Novi Kaniži. Dnevna kapaciteta teh tovarn znaša 150 kg žide. Prej so prodajali sirovo svilo na javni dražbi, od leta 1924 se pa izvažala v Milan in Lyon in tam prodala. V Milanu se je prodalo za 5.000.000 lir sirove svile; zaloga neprodane je pa še velika (okrog 10.000 kg).

Cena židi je približno 800 dinarjev za kilogram.

Jugoslovanska svila dosega po kakovosti italijansko in uspešno z njo konkurira.

Umna gospodinja.

Razno mleko in njega sestava.

Lea Fatur.

Zrastel je ruski velikan Igor ob volčjem mleku, začetnika rimskega mesta Romula in Rema je dojila volkulja, pregnano grofico Genovefo je redila košuta. Tako pravljica. To je pa dokaz, da je užitno mleko vseh vrst sesavcev, saj se z njim hranijo mladiči. Splošno je pri nas v Evropi v navadi samo mleko govedi, koz in ovac, tu in tam uživajo v našem Primorju osličje mleko kot zdravilo za oslovski kašelj in sušico. Na Španskem in v nekaterih krajih Italije pa uživajo to mleko kakor pri nas kravje in priženejo v Barceloni in drugih mestih oslice na trg, kjer jih pomolzejo v pričo kupca. Prodajajo ga tudi na trgu velemest, kakor v Londonu, kjer je plačal dr. Lorand 2 šilinga za $\frac{1}{2}$ litra. Je torej zelo drago, mogoče tudi zato, ker je osličje mleko na glasu, da ostane ali postane človeška koža lepo mlada, če se človek umiva z njim. Bila je rimska cesarica, ki se

je kopala zaradi lepote v osličjem mleku, po vseh njenih potovanjih so vodili za njo 500 oslic.

Po puščavah Azije in Afrike in koder imajo velblode, uživajo velblodje mleko. Kobilje mleko je Tatarom, Kirgizom in mnogim prebivavcem step hrana in zdravilo. Po ameriških prerijah so pili prvi naseljenci iz Evrope mleko bivolove samice, Laponi in njih sosede ji pomagajo z mastnim mlekom severne košute. Mleko dobivajo v drugih delih sveta od različnih vrst goveje živine in drobnice. V drugih časih in o potrebi je mogoče porabil človek tudi mleko kakega drugega sesavca. —

Mleko se razlikuje po svoji dobroti že od krave do krave in pri eni in isti živali od molže do molže, tem več razlike je med mlekom krave ali kobile ali koze.

Fiziolog Bunge je izračunal, da vsebuje kravje mleko 3 dele sirnine, 3,7 tolšče, 0,5 beljakovine, 4,9 mlečnega sladkorja; kobilje mleko 1,2 dela sirnine, 1,2 tolšče, 0,8 beljakovine, 5,7 mlečnega sladkorja; osličje mleko 0,7 dela sirnine, 1,6 tolšče, 1,6 beljakovine, 6 mlečnega sladkorja; kozje mleko 2,4 dela sirnine, 4,2 tolšče, 0,8 beljakovine, 3,6 mlečnega sladkorja. — 100 g posušenega kravjega mleka vsebuje 1510 mg apna.

Dr. Klenke je izračunal, da pride na 10.000 delov teže pri kravjem mleku: sladkorja 380—540 delov, tolšče 300 do 476, apna in beljakovin 330—500, soli 27—73; pri kozjem mleku: sladkorja 319—434 delov, tolšče 301—469, apna in beljakovin 377—555, soli 60—70; pri ovčjem mleku: sladkorja 550 delov, tolšče 420, apna in beljakovin 450, soli 68; pri osličjem mleku: sladkorja 608 delov, tolšče 11, apna in beljakovin 182, soli 34; pri kobiljem mleku: sladkorja 493 delov, tolšče 695, apna in beljakovin 427, soli 61—70.

Splošno vsebuje kravje mleko gostih delov 1306—1384, kozje 1078—1551, ovčje 1422, osličje 835, kobilje 1621 do 2220. Najbolj redko je torej osličje, najbolj gosto pa kobilje mleko.

Ako hočemo spoznati, koliko rudnin ima mleko v sebi, ga moramo sežgati in stehtati pepel. Po dr. Klenkeju je v 100 delih pepela iz kravjega mleka: kalcija 25,9 dela, natrija 5,69, apna 18,14, magnezije 1,95, železnatega oksida 0,34, klora 15,08, fosforne kisline 30,53, žveplene kisline 1,20, kremenove kisline 0,10. V 100 delih pepela iz ovčjega mleka je kalija 22,15 dela, natrija 3,55, apna 29,73, magnezije 6,27, klora 6,76, fosforne kisline 35,62, žveplene kisline 1,5, kremenove kisline 1,75.

Moda.

Moda za pomlad 1926.

Težko je govoriti o pomladanski modi zdaj, ko je še vsepovsod bela zima. Vendar moremo videti že zdaj, kakšne bodo oblike naših prihodnjih pomladnih oblek. — Prav enostavne bodo, okrasov bo prav malo ali nič, najbolj priljubljene so oblike, ki merijo na sport.

Veliko besedo imajo takozvani capes (kep) — to so dolge, široke, zelo nagubane pelerine; a so tudi kratke, do kolen ali le do pasu in tvorijo tudi pelerino vrh plašča. Večkrat so obšite s krznom. Tudi plašči bodo prav široki, spodaj v obliki zvona, z ranglanskimi rokavi, ki se vrh rame prav tesno oklepajo roke. Tudi žepi so spet v časti. Komplet, t. j. spodnja obleka s plaščem, vse iste barve in iz istega blaga z okraski, je tudi še zelo v modi.

Krila so zelo široka, zgibana ali plisirana. Kostimi imajo prav kratke jopice z dvojno vrsto gumbov. Deloma so jopice tudi dolge in prav tesno objemajo život, so v pasu močno zažete in imajo bogato našopirjene škrice. Take jopice so posebno pravšne za vitke, mlade ženske. Paletot je spet v modi, posebno je pripraven čez svilene obleke.

Klobuki so majhni in podobni ličnim cilindričkom.

Na priloženi krojni poli pa najdeš kroje in navodila za praktično uporabo. Ondi se natančno seznaniš s prirojanjem in šivanjem ter dobiš kroje za perilo, otroške obleke, obleke za gospe in domače obleke. Tudi ročnih del izbrane vrste je obilo na tej krojni poli z natančnimi podatki za izvrševanje. Prepričani smo, da bo ves naš ženski svet prav z veseljem segel po tej krojni poli in se okoristil z njo za dom in lastno osebo. Saj ni kar tako, če pravimo: »Obleka naredi človeka.« Precej resnice je v tem stavku, posebno še, če pomislimo na okusno sestavo oblik in barv blaga. Svet nas pač ceni, kakršne nas vidi na cesti, saj se malokdaj posreči, da bi nas kdo spoznal tudi po notranje. Zato pazimo prav tako na svojo zunanjo osebo kakor na notranjo. Oboje mora biti v soglasju, oboje mora biti preprosto, a okusno in prikladno za dotično osebo. Isto velja o notranjosti naših domov, o ročnih delih, prtihih, prtičih in blazinah. Slehera neokusna šara odbija človeka in pove, kakšna duša je v tem domu. Duša vsakega doma pa je le ženska. Zatorej glej, kako urediš samo sebe in svoje stanovanje!

M. K.

Kuharica.

Ocvirkovi vložki za v juho.

Seseklaj prav na drobno 10 *dkg* mrzlih ocvirkov (kakor so v 1. številu »Mladike« opisani), deni jih v skledo in jim primešaj desetinko litra mrzlega mleka, 20 *dkg* moke in debelo jajce. Testo dobro stepaj, potem ga zajemaj z žlico in polagaj v osoljeno vrelo vodo, kjer naj se tako pripravljeni žličniki kuhajo 8 do 10 minut. Žličnike poberi iz vode, stresi v skledo in naliž nanje čiste goveje, fižolove, krompirjeve ali paradižnikove juhe.

Ocvirkova potica.

Najprej raztopi v štirih žlicah mleka 2 *dkg* drožja in eno žličico sladkorja ter pusti vzhajati. Nato vlij v skledo $\frac{3}{4}$ litra vročega mleka, ga osoli, mu prideni žličico masti, eno žlico sladkorja, 1 $\frac{1}{4}$ *kg* moke, dobro premešaj, prideni še vzhajane drože in eno jajce (lahko pa tudi brez njega opraviš). Vse dobro premešaj in stepaj četrt ure. Potresi testo z moko, pokrij s prtičem in postavi na gorko, da vzhaja. Razgrej 25—30 *dkg* ocvirkov ter potresi z njimi, z dvema pestema krušnih drobtin, ščepom cimeta in z eno žlico sladkorja testo, ki si ga razvaljala na prst debelo. Testo zvij v potico, ki naj vzhaja; preden daš potico v pečico, jo pomaži z mlekom ali s smetano. Pečeno razreži, potresi s sladkorjem in še gorko postavi na mizo. (Iz toliko testa je zelo velika potica ali dve manjši.)

Ocvirkovi vzhajani štrukeljci.

Napravi vse kakor za potico, le kadar imaš testo pomazano in potreseno, ga čez sredo prereži in zvij oba kosa od srede proti kraju. Tako zvito testo razreži na 3 do 4 prste dolge kose, ki jih pokladaj na pomazan pleh, in ko že nekoliko vzhajajo, jih pomaži z jajcem in speci. Pečene daj gorke ali mrzle, potresene s sladkorjem, na mizo.

Ocvirkov štrukelj za v juho.

Napravi testo iz 1 $\frac{1}{2}$ osminke litra mlačne vode, 30 *dkg* moke, nekoliko soli, enega beljaka in za oreh masti. Testo dobro pogneti ter ga pokrij z loncem, da se nekoliko spočije. Vmešaj pol žlice masti, dva rumenjaka in žličico drobno zrezanega zelenega peteršilja in primešaj sneg enega beljaka ter namaži s to nadevo razvaljano in razvlečeno testo, potresi ga z 8 *dkg* sesekljanih in razgretih ocvirkov, ki jim primešaj eno veliko pest krušnih drobtin. Testo ob robu, kjer

ga boš zavila, obreži in štrukelj na rahlo zvij. Položi ga na pomazan pleh in speci. Ko je štrukelj pečen, ga zreži na majhne kosce ter ga postavi na krožniku s čisto juho na mizo.

Jabolčen ocvirkov štrukelj.

Napravi testo kakor za ocvirkov štrukelj. Ko se odpočije, ga razvaljaj in prav na tenko namaži z oljem, potem ga razvleci in potresi s sledečim potresanjem: seseklaj in razgrej 8 *dkg* ocvirkov, katerim primešaj dve pesti krušnih drobtin. S temi ocvirki in drobtinami ter s 6 olupljenimi in na listke zrezanimi jabolki, z 1—2 pestema sladkorne sipe in s prav malo cimetom potresi testo. Nato ga zvij, speci in postavi, na poševne kose zrezanega in s sladkorjem potresenega, na mizo.

Ocvirkova torta.

Deni na desko 10 *dkg* dobro sesekljanih mrzlih ocvirkov, 20 *dkg* moke, 10 *dkg* sladkorja, eno jajce, ščep cimeta, ščep nageljnovke žbice, ščep muškatovega oreška, $\frac{1}{4}$ lupine ene limone, $\frac{1}{2}$ pecilnega praška in dve žlici mrzlega mleka. Iz vsega tega napravi testo, razvaljaj za pol prsta na debelo, odreži s tortnim obodom in deni kolobar testa v model. Pomaži ga po vrhu z marmelado. Potem zvaljaj z rokami iz testa, ki ti je ostalo, kakor mezinec debele paličice in jih položi v obliki mreže na namazano torto; rob obmeji tudi s testom, in sicer ga zvaljaj v paličice kakor za mrežo ter zvij dve paličici skupaj. Torto peci počasi v srednje vroči pečici. Pečeno postavi gorko ali mrzlo, s sladkorjem potreseno, na mizo.

Ocvirkov kolač.

Deni na desko 12 *dkg* dobro sesekljanih mrzlih ocvirkov, 20 *dkg* moke, eno žlico sladkorja, ščep soli, cimeta, nageljnovke žbice in 1 *dkg* droži, ki si jih razmočila v 6 žlicah mlačnega mleka z malo žličico sladkorja. (Drože pusti, da vzidejo.) Iz vsega tega napravi testo, razvaljaj ga trikrat zapored in zopet skupaj zloži, tako da pride v tri gube. Postavi testo na gorko, da nekoliko vzide. Razvaljaj testo pol prsta na debelo v podolgasto krpo, položi jo na pomazano pekačo in jo po sredi obloži z dvema debelima, olupljenima in na listke zrezanimi jabolkom, ki jima primešaj žlico sladkorja. Krpo od dveh strani zapogni proti sredi, da so jabolka pokrita, ter postavi testo za eno uro na gorko, da vzide. Nato ga pomaži s smetano in peci v srednje vroči pečici.

M. R.

2. Drevesa.

(Domen, Zgonik.)

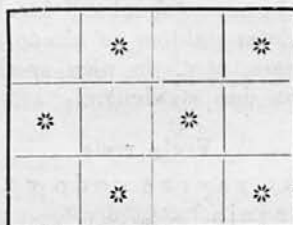
3. Enačba.

(Miklavčič Oskar, Livek.)

$$8s + \frac{3x}{2r} - 3s + \left(\frac{8x-2x}{b}\right) + 13z + \left(\frac{7t}{9x} \cdot 8v\right) - 9z = \left(\frac{4x}{5r-3z}\right) + \left(\frac{2i-n}{6vx}\right)$$

4. Pravokotnik.

(Miroljub, Kočevje.)

Postavi v gorenji pravokotnik črke: a, a, a, e, e, m, n, p, r, s, v tako, da bodo v kvadratih, zaznamenovanih z zvezdicami, samoglasniki, v praznih pa soglasniki. Če jih prav razvrstiš, dobiš v vodoravnih in navpičnih vrstah sedem besed.

5. Spremenitev.

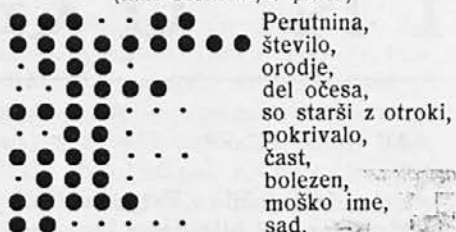
(Miroljub, Kočevje.)

Ave, bira, birič, blago, igrač, kobila, oslič, Riga, selo, sitar, Slovan, smola, vlaga, vrsta.

Zamenjaj črke gorenjih besed tako, da dobiš nove besede, kojih začetnice — prav urejene — povedo ime slovenskega pesnika.

6. Besedna uganka.

(Nace Cuderman, Tupaličič.)

Debele pike povedo jubilej slovenske ustanove.

7. Povratnica.

(Miroljub, Kočevje.)

m e s e c
+ . + . +
+ . + . +
+ . + . +
+ . + . +
+ . + . +
m e s e c

8. Črkovna podobnica I.

(Nace Cuderman, Tupaličič.)

ppppppjCJASMRJSOeT

9. Črkovna podobnica II.

(Iztok, Ljubljana.)

0 "6 lžij 1 ja se ga = X ka

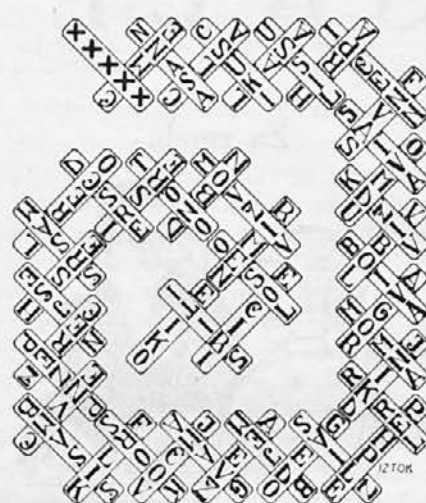
10. Roža.

(Domen, Zgonik.)

11. Trakovnica.

(Iztok, Ljubljana.)

12. Računska naloga

(J. Lazar, Sedlo.)

Koliko sem star jaz? Koliko pa moja sestra? Čez deset let bodeva stara oba skupaj toliko, kolikor je najin stric danes, ki je vprav dve leti mlajši od očeta. Oče je danes baš trikrat starejši nego jaz in moja sestra skupaj. Koliko let ima vsak izmed nas?

13. Star napis.

(Št. Jerko, Črnuče.)

Razpis nagrade.

Za pravilno rešitev vseh ugank: žepna ura. Ako bo več rešitevcev, določi žreb.

Vse rešitve — tudi iz inozemstva — je treba poslati vsaj do 20. februarja 1926 v zapечатem pismu na naslov:

Uprava „Mladike“, Prevalje.

Rešitev ugank v 1. številki.

1. Šifrirana brzojavka. Vzameš skupine črk po končnih črkah, ki dajo izločene besedo „brzojavka“, in dobiš:

A ne iz cenih besedi, iz del se javlja žar strasti. (S. G.)

2. Številnica. Ključ: 8^2 — druga črka iz besede osem = s; 3^2 — druga črka iz besede tri = r itd. Dobiš:

Sreča nam radosti veča.

3. Družina. Ključ od ugank so črke K, R, E in K (= Krek), čigar besedilo je razvrščeno po štirih trikotnikih, katerih osnovno središče so te črke. Vsak trikotnik je razdeljen v tri trikotnike, katerih črke pobiraj posamezno po velikih trikotnikih in v smeri, ki jo kažejo otrokove ročice in očetova roka na sliki. Začni s črko P (desno od spodnjega K) in poberi vse desne črke črk R, E in K (O, K, R), pojdi na I (nad spodnjo črko K) in poberi vse črke

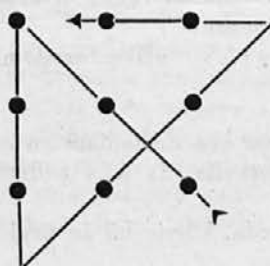
nad črkami R, E in K (I, S, T, U) itd. Dobiš: Po Kristu svobodna in v njem edina bo slavna, srečna Slovencev družina. Krek.

4. Črkovna skrivalica:

Trdo na trdo se rado razruši.

5. Šah. Vsako potezo zaznamuj na šahovnici s črto; tako dobiš črke M, L, A, D, I, K, A = Mladika.

6. Veznica:

7. Božična svečka. Število kratkih žarkov od leve na desno kaže na črke pod svečko; te črke so začetnice skupin. Dobiš:

Strmi v višavi božična noč, v razkošnem zlatu svetlika, v daljave piše plamen žgoč: Ljubezen, kako si velika!

M. Elizabeta.

8. Hieroglifi. Ista znamenja, iste črke. Ključ: Litija, Čepovan, Kamnik, Bled, Vrhnika. Dobiš:

Pomnik tvoj prvi tvoja dela, ki vek ne vniči jih noben.

(S. Gregorčič.)

9. Yraza: Ob-i-čaj = Običaj.

10. Saljivka: Nobenih č r k.

11. Knjige. Zvezka slovarja sta tako postavljena na predal, da je prvi na levi, drugi na desni strani; torej sta prva stran prvega zvezka in zadnja stran drugega zvezka ločena le po obeh platnicah. Tako preje črv le obe platnici in nobene strani v zvezkih.